Attitudes op de Veluwe

Onderzoek naar de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia

Marlieke van Workum

Wageningen Universiteit
Leerstoelgroep Social-Spatial Analysis
MSc Leisure, Tourism and Environment
Studentnummer: 850209972040

SAL- 80433: Thesis Social-Spatial Analysis

Begeleiding en Examinatoren:
Maarten Jacobs
Raoul Beunen

Augustus 2009

provincie Gelderland

WAGENINGEN UNIVERSITEIT
WAGENINGEN UR

Thesis van Marlieke van Workum

Wageningen Universiteit
Leerstoelgroep Social-Spatial Analysis
MSc Leisure, Tourism and Environment
Studentnummer: 850209972040

Vaknaam: Thesis Social-Spatial Analysis
Vakcode: SAL- 80433

Opdrachtgever:
Provincie Gelderland
De heer Martijn Goedvolk
Team Gebiedsontwikkeling
PC-MERO

Begeleiding en Examinatoren:
Wageningen Universiteit
De heer Maarten Jacobs
Social-Spatial Analysis

De heer Raoul Beunen
Land Use Planning

Augustus 2009

Voorwoord

Voor u ligt mijn onderzoeksrapport van mijn thesis voor de studie MSc Leisure, Tourism and Environment aan Wageningen Universiteit. De opdrachtgever van mijn onderzoek is provincie Gelderland, afdeling Ruimtelijke Ordening en de dienst Ruimte, Economie en Welzijn. In dit rapport is een wetenschappelijk onderzoek te vinden naar de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia.

Dit rapport is het resultaat van een lang, maar inspirerend onderzoek over de Veluwe. Tijdens mijn onderzoek heb ik veel van de Veluwe mogen ontdekken. Daarnaast heb ik veel geleerd van de provincie Gelderland, waar ik deels mijn werkzaamheden heb volbracht. Dit onderzoek over de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia heeft mij veel nieuwe inzichten gegeven in de relatie tussen mens en natuur.

Graag wil ik mijn begeleiders, Maarten Jacobs en Raoul Beunen, hartelijk danken voor hun goede begeleiding, ondersteuning en feedback. Ik heb veel geleerd van het doen van dit wetenschappelijke onderzoek. Ook wil ik Martijn Goedvolk hartelijk bedanken voor de mogelijkheden die hij mij geboden heeft en zijn hulpvaardigheid bij mijn onderzoek. Ten slotte wil ik de mensen bedanken die hebben geholpen om dit onderzoek tot een goed einde te brengen; de interviewrespondenten en de respondenten die mijn enquête vrijwillig hebben ingevuld. Hartelijk dank en ik wens u veel plezier op de Veluwetransferia!

Marlieke van Workum

Wageningen, 27 augustus 2009

Samenvatting

"*Een Veluwetransferium is een locatie gelegen aan de rand van het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN), welke enerzijds dienst doet als opvang voor gemotoriseerd (recreatie) verkeer, anderzijds bedoeld is als entree tot de Veluwe in de brede zin van het woord, en daarmee beginpunt is voor (actieve) beleving van de Veluwse natuur en cultuur. Een Veluwetransferium biedt hiertoe een gebundeld pakket van diensten en producten afgestemd binnen een vastgesteld concept*" [Handboek Veluwetransferium].

Provincie Gelderland en de betrokken partners zijn al een aantal jaar bezig met beleid rondom Veluwetransferia. Er is echter een gebrek aan kennis over de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Om hier inzicht in te krijgen is de volgende probleemstelling opgesteld:

Wat zijn de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia en hoe komt dit tot uiting in het gebruik van de Veluwetransferia?

Literatuur studie
In dit onderzoek richt ik mij op het gegeven dat een attitude verband legt tussen iemands opvattingen of gevoelens en zijn gedrag. De Theory of Planned Behavior van Ajzen is een veelgebruikte attitudetheorie om inzicht te krijgen in de attitudes en eventueel de intenties en het gedrag van mensen. In dit onderzoek maak ik gebruik van deze theorie, omdat de Theory of Planned Behavior tevens een aansluitende methode bevat. Ik richt mij in deze theorie op de relatie van 'behavioral beliefs' (beliefs over de consequenties van gedrag, zoals 'ik vind het Veluwetransferium educatief/niet educatief') en 'attitude toward the behavior' (de corresponderende positieve of negatieve oordelen over dit gedrag, zoals 'ik vind het belangrijk/onbelangrijk dat het Veluwetransferium educatief is') wat leidt tot de attitude van mensen ten opzichte van Veluwetransferia. De attitude is namelijk de sterkte van iedere belief maal de subjectieve evaluatie van deze belief.

Naast de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia is het interessant om inzicht te krijgen in de algemenere environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De New Environmental Paradigm van Dunlap en Van Liere is de theorie die in dit onderzoek gebruikt wordt om inzicht te krijgen in de environmental attitudes. Deze veelgebruikte theorie is een aanvulling op de Theory of Planned Behavior, omdat de environmental attitudes ingaan op de algemenere attitudes gericht op de natuurlijke omgeving. De veel gebruikte methode behorende bij deze theorie is de New Environmental Paradigm Scale.

Naast deze theorieën worden enkele niet-theoretische concepten gebruikt, omdat deze een interessante toevoeging kunnen zijn. Het meest belangrijke concept is 'redenen voor niet-bezoek van de Veluwetransferia'. Niet-bezoekers kunnen gezien worden als potentiële bezoekers van de Veluwetransferia, maar zij kunnen diverse redenen voor niet-bezoek hebben. Onder de niet-bezoekers wordt in dit onderzoek volstaan: de mensen die wel de Veluwe bezoeken, maar daarbij geen gebruik maken van een Veluwetransferium.

Onderzoeksmethodiek
De onderzoeksmethodiek, naar aanleiding van de Theory of Planned Behavior, betreft kwalitatieve, gestructureerde pilot interviews om inzicht te krijgen in de overtuigingen van mensen over de Veluwetransferia.

De meest genoemde overtuigingen zijn vervolgens in de kwantitatieve enquête als attitude item weergegeven. Met behulp van de enquête is een beeld gevormd van de attitudes van de bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De enquête is afgenomen op vier onderzoekslocaties op de Veluwe, namelijk Veluwetransferium Nunspeet, Veluwetransferium Posbank, Hoog Buurlo en Het Leesten. Een totaal aantal van 267 respondenten heeft de enquête ingevuld.

Onderzoeksresultaten
De meest belangrijke onderzoeksresultaten worden hieronder genoemd.

- De gemiddelde score van de respondenten van de environmental attitudes is positief (*M*=3.26 op een schaal van 1 tot en met 5). Dit betekent pro-environmental.
- De attitude ten opzichte van de Veluwetransferia is positief (*m*=46.03 op een schaal van -72 tot 72).
- De attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia is positief (*m*=36.33 op een schaal van -90 tot 90).
- Respondenten met een positievere environmental attitude hadden een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van een Veluwetransferium.
- Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van een Veluwetransferium.
- Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude.
- Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude.
- De respondenten welke voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren, verwachten de Veluwe en de Veluwetransferia in het komende jaar minder vaak te bezoeken dan respondenten die al vaker op de geënquêteerde plek waren geweest.
- De respondenten van de Veluwetransferia achten de kans dat zij een Veluwetransferium zullen bezoeken in het komende jaar groter dan de respondenten bij Hoog Buurlo en Het Leesten.
- De redenen waarom niet-bezoekers niet (meer) naar een Veluwetransferium gaan, zijn divers. De meest genoemde redenen zijn:
    - Ik ben er al vaker geweest
    - Het is te ver weg
    - Ik wist niet dat het bestond
    - Ik wist niet wat er te zien en/of te doen was
    - Geen interesse
    - Geluidsoverlast
    - Drukte

Conclusie
De respondenten zijn over het algemeen positief over de Veluwetransferia. Deze positieve resultaten komen overeen met diverse onderzoeken over de Veluwetransferia. Het is echter belangrijk om goed op de wensen van recreanten in te blijven spelen, zodat zij positief blijven over de Veluwetransferia. Dit onderzoek geeft tevens weer dat veel respondenten nog niet op de hoogte waren van de Veluwetransferia. Het is juist van belang dat bezoekers worden verleid om hun Veluwebezoek te starten bij een Veluwetransferium. Het is dus belangrijk om hier op in te spelen met marketing. Hierbij is het wel van belang om na te denken over de gevolgen. Als er namelijk meer kennis verspreid wordt over de Veluwetransferia, is de kans groot dat de transferia drukker bezocht zullen worden. Er is dus een dilemma tussen het streven om kwetsbare natuur te handhaven en om mensen te laten genieten van het gebied en hier dient goed over nagedacht te worden. Afsluitend is het goed om te bedenken dat dit onderzoek interessante resultaten heeft opgeleverd, maar vervolgonderzoek blijft altijd noodzakelijk om inzicht te houden in de wensen van recreanten.

Inhoudsopgave

Voorwoord 3
Samenvatting 4
Inhoudsopgave 6
Overzicht van figuren en tabellen 7
1. Inleiding 8
1.1 Inleiding 8
1.2 Aanleiding 10
1.3 Probleemstelling 11
1.4 Doelstelling 11
1.5 Onderzoeksgebied 11
1.6 Relevantie 12
1.7 Begripsbepaling 13
1.8 Leeswijzer 13
2. Literatuur Studie 14
2.1 Inleiding 14
2.2 Attitude en Gedrag 14
2.3 Theory of Planned Behavior 15
2.4 Environmental Attitudes 18
2.5 Redenen voor niet-bezoek van de Veluwetransferia 18
2.6 Theoretisch Kader 20
3. Pilot Study 23
3.1 Locatiekeuze 23
3.2 Pilot interviews 25
3.3 Bevindingen pilot interviews 26
4. Onderzoeksmethodiek: Enquête 29
4.1 Respondenten 29
4.2 Vragenlijst 30
4.3 Verzameling van de data 32
4.4 Analyse van de data 34
5. Onderzoeksresultaten 35
5.1 Environmental attitudes 35
5.2 Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia 38
5.3 Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia 41
5.4 Attitudes ten opzichte van voorzieningen op enquêteplek 44
5.5 Besluit van bezoek aan Veluwetransferia 44
5.6 Besluit van niet-bezoek aan Veluwetransferia 46
6. Conclusie 47
6.1 Conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen 47
6.2 Conclusie ten aanzien van de probleemstelling 50
7. Discussie 54
Bijlagen 63
Bijlage 1: Veluwetransferia en P-Veluwe 64
Bijlage 2: Hoog Buurlo 65
Bijlage 3: Het Leesten 66
Bijlage 4: Enquête voor bezoekers van de Veluwetransferia 67
Bijlage 5: Enquête voor bezoekers van de Veluwe 72
Referenties 78

Overzicht van figuren en tabellen

Figuren

Figuur 1.1 Veluwetransferia 10
Figuur 1.2 Veluwe 12
Figuur 2.1 Attitude: drie componenten 15
Figuur 2.2 Theory of Planned Behavior 16
Figuur 2.3 Gedeelte van Theory of Planned Behavior 17
Figuur 2.4 Conceptueel model 21

Tabellen

Tabel 1.1 Toeristisch-recreatief product 10
Tabel 3.1 Meest genoemde voor- en nadelen Veluwetransferia 27
Tabel 4.1 Bent u vandaag voor het eerst op deze plek? 30
Tabel 4.2 Overzicht van gebruikte concepten en de operationalisatie 30
Tabel 4.3 Overzicht van gebruikte niet-theoretische concepten en de operationalisatie 32
Tabel 5.1 Gemiddelden en Standaard Deviatie per environmental attitude 35
Tabel 5.2 Factor loadings en gemiddelden voor environmental attitudes 36
Tabel 5.3 Environmental attitudes per enquêteplek 37
Tabel 5.4 Gemiddelden en Standaard Deviatie per attitude ten opzichte van Veluwetransferia 39
Tabel 5.5 Factor loadings en gemiddelden voor attitude ten opzichte van Veluwetransferia 39
Tabel 5.6 Attitude ten opzichte van Veluwetransferia per enquêteplek 40
Tabel 5.7 Gemiddelden en Standaard Deviatie per attitude ten opzichte van Veluwetransferiabezoek 41
Tabel 5.8 Factor loadings en gemiddelden voor attitude ten opzichte van Veluwetransferiabezoek 42
Tabel 5.9 Attitude ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia per enquêteplek 43

1. Inleiding

In dit hoofdstuk is de inleiding in het onderzoek 'attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia' te vinden. In paragraaf 1.2 is de aanleiding voor dit onderzoek beschreven. Vervolgens is in paragraaf 1.3 de probleemstelling opgesteld, waarna in paragraaf 1.4 de aansluitende doelstelling is geformuleerd. In paragraaf 1.5 is het onderzoeksgebied weergegeven en in paragraaf 1.6 is de relevantie van dit onderzoek aangegeven op wetenschappelijk, beleidsmatig en maatschappelijk niveau. In paragraaf 1.7 is de begripsbepaling voor dit onderzoek aangegeven. Afsluitend is in paragraaf 1.8 de leeswijzer van dit rapport te vinden.

1.1 Inleiding

Natuurgebieden in Nederland vervullen een belangrijke functie voor zowel het duurzaam beschermen van biodiversiteit als ook voor het mogelijk maken van diverse vormen van recreatie. Provincie Gelderland biedt veel mogelijkheden voor recreatie in de natuur. De Veluwe is een groot natuurgebied in Gelderland en is tevens het grootste bos- en natuurgebied van Nederland [Provincie Gelderland 2007]. De totale 'toeristische' regio Veluwe beslaat circa 21.000 vierkante meter. De kern van het gebied is het 'Centraal Veluws Natuurgebied' van ongeveer 1000 vierkante kilometer groot [Provincie Gelderland 2007, pp. 11]. De Veluwe wordt jaarlijks bezocht door 28 miljoen dagjesmensen en 1,7 miljoen vakantiegangers [Provincie Gelderland 2000]. Uit enquêtes blijkt dat 90% van de bezoekers komt voor de rust en stilte. Fietsen, wandelen en paardrijden zijn de meest populaire vormen van recreatie op de Veluwe. Ook het waarnemen van grote zoogdieren, als herten en zwijnen, wordt gezien als een typische 'Veluwe-ervaring' [Provincie Gelderland 2000].

"De provincie Gelderland heeft op de Veluwe de uitdagende taak om het economisch gebruik en het behoud van het gebied zorgvuldig op elkaar af te stemmen" [www.gelderland.nl/eCache/DEF/3/596.Zm9udD0xJnRleHQ9MA.html]. Om dit te kunnen bereiken is in 2000 de beleidsnota Veluwe 2010 opgesteld. Veluwe 2010 bestaat uit diverse projecten, welke zijn onderverdeeld in zeven thema's. Één van deze thema's is het zoeken naar afstemming tussen verkeer, natuur en recreatie. Eén van de middelen om dit thema inhoud te geven is de realisatie van natuurtransferia aan de rand van de Veluwe [Adviesbureau voor Recreatie en Toerisme Veluwe 2000/B].

Een natuurtransferium kan worden gezien als een concentratiepunt van recreatieve voorzieningen en activiteiten, dat tevens dient voor het opvangen van het gemotoriseerde recreatieverkeer aan de rand van een natuurgebied [Regnerus, Beunen, Jaarsma 2006]. Met de ontwikkeling van natuurtransferia wordt een drietal samenhangende doelen in verschillende sectoren nagestreefd, namelijk:

- Verstoring: terugdringen van de verstoring van het (recreatieve) autoverkeer;
- Toerisme: bevordering van toerisme en recreatie;
- Natuur: versterking van natuur- en belevingswaarden [Adviesbureau voor Recreatie en Toerisme Veluwe 2000/B].

In grote lijnen kunnen (gerelateerd naar doelgroep) drie soorten recreatietransferia onderscheiden worden:
1. Grootschalige opvang aan de rand van bos- en natuurgebieden:
Vooral gericht op de dagrecreant die van buiten het gebied komt, goed bereikbaar vanaf invalsweg (autosnelweg), hoog voorzieningenniveau en uitstekend bewegwijzerd.

2. Kleinschalige opvang in bos- en natuurgebieden:
Vooral gericht op de dag- en verblijfsrecreant die al elders in het gebied verblijft, vooral langs regionale hoofdontsluitingswegen gelegen, minder hoog voorzieningenniveau, goed bewegwijzerd.
3. Specifieke opvang t.b.v grote dagattracties:
Transferia die qua ligging, inrichting en bewegwijzering specifiek op de opvang van bezoekers voor één bepaalde dagattractie zijn ingericht [Adviesbureau voor Recreatie en Toerisme Veluwe 2000/B].

Dit onderzoek heeft betrekking op transferia van de eerste categorie.

Met een grootschalig transferium (categorie 1) wordt een voorziening aangeduid die:
- Goed aangeduide en eenvoudig bereikbare parkeergelegenheid biedt;
- Aan de rand van een recreatie- c.q. natuurgebied ligt;
- Op korte afstand van een hoofdontsluitingsweg ligt;
- Bereikbaar is per openbaar vervoer (bus en/of trein);
- Een eenvoudige en aantrekkelijke verbinding met een recreatiedoel biedt;
- Startpunt van recreatieve routes is;
- Aantrekkelijke en duidelijke informatie over het achterliggende gebied en de recreatiemogelijkheden daar biedt;
- Horecafaciliteiten biedt [Adviesbureau voor Recreatie en Toerisme Veluwe 2000/B].

Daarbij worden bij voorkeur aanvullende diensten/producten geleverd, zoals:
- Een zelfstandige (natuur)toeristische trekker;
- Startpunt voor veelsoortige arrangementen;
- Extra service als fietsverhuur, (VVV-)informatiepunt, geld pinnen, souvenirverkoop, etc. [Adviesbureau voor Recreatie en Toerisme Veluwe 2000/B].

Om de transferia op de Veluwe in te kunnen zetten in de totale profilering en kwaliteitsimpuls van de Veluwe is gekozen om de (toekomstige) locaties te benaderen als een totaalproduct en te communiceren onder dezelfde naam: Veluwetransferium [Handboek Veluwetransferium]. De definitie van een Veluwetransferium is als volgt:

"Een Veluwetransferium is een locatie gelegen aan de rand van het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN), welke enerzijds dienst doet als opvang voor gemotoriseerd (recreatie) verkeer, anderzijds bedoeld is als entree tot de Veluwe in de brede zin van het woord, en daarmee beginpunt is voor (actieve) beleving van de Veluwse natuur en cultuur. Een Veluwetransferium biedt hiertoe een gebundeld pakket van diensten en producten afgestemd binnen een vastgesteld concept"
[Handboek Veluwetransferium].

Veluwetransferia ontstaan voornamelijk door samenwerking van verschillende partijen op de Veluwe [Handboek Veluwetransferium]. Op de Veluwetransferia kunnen bezoekers de auto laten staan en van daaruit met de fiets of per voet de natuur in trekken. De transferia bieden naast ruime parkeermogelijkheden onder meer horecavoorzieningen en recreatieve trekkers. Om de transferia duidelijk herkenbaar te maken, is een uniforme huisstijl met naam, logo en bewegwijzering ontwikkeld [www.gelderland.nl/eCache/DEF/5/076.Zm9udD0xJnRleHQ9MA.html].

Er zijn al Veluwetransferia aangelegd in Nunspeet en Rheden (Posbank). Meer informatie over beide transferia is te vinden in figuur 1.1. In de toekomst worden er ook transferia aangelegd in Ede, Apeldoorn, Heerde en Stroe [www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=2211&menu=10989].

Veluwetransferium Nunspeet
Het transferium Nunspeet ligt dicht bij de afrit van de A28 en op enkele minuten loopafstand van station Nunspeet. De blikvanger van het Veluwetransferium is de dertig meter hoge uitkijktoren. Vanaf de toren is er een schitterend uitzicht over de Veluwe. De toren met het informatiepaviljoen is elke dag open van 08.30 uur tot 16.30 uur. Vlak bij de toren ligt het Bezoekerscentrum Zandenbos van Staatsbosbeheer. Een permanente expositie belicht uitgebreid de ontstaansgeschiedenis, het landschap en de verschillende soorten natuur van de Veluwe. Kinderen kunnen in een kabouterhut de geheime wereld van de boskabouters ontdekken.

Veluwetransferium Posbank
Het transferium Posbank ligt bij het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten in Rheden. Dit bezoekerscentrum biedt ook ruimte aan de VVV Rheden en een fietsenverhuurbedrijf. Er is ruime parkeergelegenheid. NS-station Rheden ligt op vijftien minuten loopafstand. Het bezoekerscentrum biedt informatie over de geschiedenis, het beheer en de flora en fauna van het Nationaal Park Veluwezoom. Ernaast ligt een educatieve tuin van het IVN Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie.

Figuur 1.1 Veluwetransferia [Bron: www.gelderland.nl/eCache/DEF/5/076.Zm9udD0xJnRleHQ9MA.html]

1.2 Aanleiding

Een Veluwetransferium kan gezien worden als onderdeel van het toeristisch-recreatief product. Volgens Jansen-Verbeke [1988] is een toeristisch-recreatief product "het geheel van elementen en voorzieningen in een regio, die een recreatieve en/of toeristische functie hebben voor de bezoekers en de bewoners; het omvat zowel specifieke marktgoederen als ook collectieve goederen". In tabel 1.1 is een schematische weergave te zien van het toeristisch-recreatief product volgens Jansen-Verbeke [1988]. Het toeristisch-recreatief product wordt volgens Jansen-Verbeke [1988] ingedeeld in drie categorieën, namelijk de primaire elementen, secundaire elementen en additionele elementen.

Tabel 1.1 Toeristisch-recreatief product

Primaire elementen (kernproduct)	
Activity place (user-oriented) Culturele voorzieningen Sportvoorzieningen Evenementen	Leisure setting (resource-based) Fysieke kenmerken: (Monumenten, kerken, landschap) Sociaal-culturele kenmerken: (folklore, dialect, lokale gewoonten)
Secundaire elementen (afgeleide product)	
Horecavoorzieningen Winkelvoorzieningen Verblijfsaccommodatie	
Additionele elementen (voorwaarden scheppende product)	
Infrastructuur Bewegwijzering Informatievoorziening	

[Bron: Jansen-Verbeke, 1988]

In dit onderzoek richt ik mij op de additionele elementen van het toeristisch-recreatief product. Ik richt mij hierbij op de attitude van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia.

Provincie Gelderland en de betrokken partners zijn al een aantal jaren bezig met het beleid rondom de Veluwetransferia. Er is echter een gebrek aan kennis van de gebruikers van de Veluwetransferia. Op dit moment worden er verschillende onderzoeken naar het recreatieve gebruik van Veluwetransferia gedaan door de Leerstoelgroep Landgebruikplanning van Wageningen Universiteit. Tijdens deze onderzoeken worden er enquêtes gehouden onder gebruikers van de Veluwetransferia en worden er verkeerstellingen van auto's gedaan. Er is dus al enige kennis over het bezoekersgedrag op de Veluwetransferia. Er is echter weinig bekend over de achterliggende gedachte van bezoekersgedrag, dus wat er in het hoofd van bezoekers afspeelt (mentaal). Voor provincie Gelderland is het erg nuttig om de achterliggende attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van mensen te leren kennen om er achter te komen of de gestelde doelen van de Veluwetransferia behaald worden en om eventuele verbeteringen toe te kunnen passen.

1.3 Probleemstelling

Op dit moment is er weinig kennis over de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Dit onderzoek levert een aanvulling op de kennis. Door middel van dit onderzoek wordt inzicht verkregen in de attitudes van mensen ten aanzien van de Veluwetransferia.

Op basis van bovenstaande informatie is de volgende probleemstelling opgesteld:

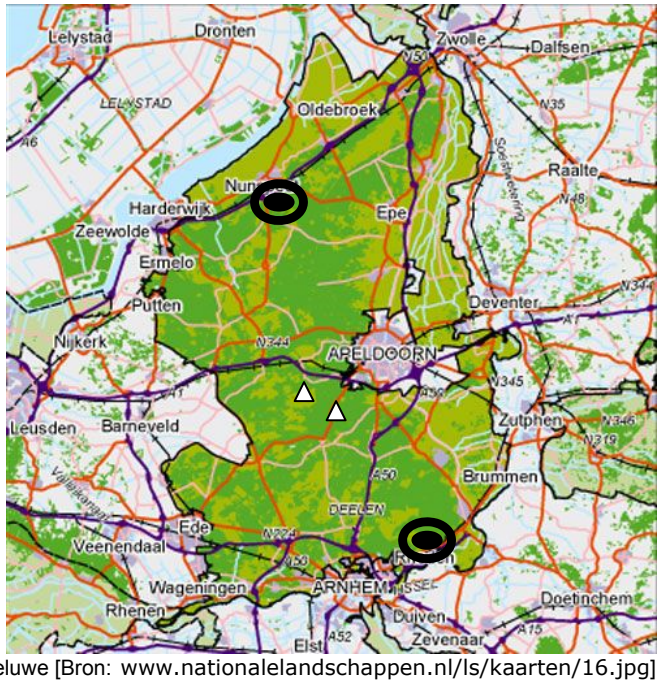
Wat zijn de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia en hoe komt dit tot uiting in het gebruik van de Veluwetransferia?

1.4 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De kennis die in dit onderzoek wordt opgedaan is nuttig voor provincie Gelderland, omdat zij deze kennis kan gebruiken bij de evaluatie van de Veluwetransferia en bij de ontwikkeling van nieuwe Veluwetransferia. Met behulp van dit onderzoek kan provincie Gelderland er achter komen of de gestelde doelen van de Veluwetransferia behaald worden. Daarnaast is het mogelijk om met behulp van dit onderzoek eventuele verbeteringen ten aanzien van de Veluwetransferia toe te kunnen passen.

1.5 Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied waar dit onderzoek wordt uitgevoerd is de kern van de Veluwe in provincie Gelderland; het 'Centraal Veluws Natuurgebied' [Provincie Gelderland 2007, pp. 11]. In dit gebied zijn Veluwetransferium Nunspeet, Veluwetransferium Posbank, Hoog Buurlo en Het Leesten de gebieden die daadwerkelijk tot onderzoeksgebied behoren, omdat het gehele gebied te omvattend is. In figuur 1.2 is een figuur van de Veluwe te zien. De zwarte rondjes geven ongeveer de plaats van de Veluwetransferia Nunspeet en Posbank aan. De witte vierkantjes geven ongeveer de plaatsen Hoog Buurlo (meest links) en Het Leesten (meest rechts) aan.

Figuur 1.2 Veluwe [Bron: www.nationalelandschappen.nl/ls/kaarten/16.jpg]

Meer informatie over de bestaande Veluwetransferia en een aantal P-Veluwe locaties is te vinden in bijlage 1 [Provincie Gelderland].

1.6 Relevantie

- Wetenschappelijk: er is een gebrek aan kennis over de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. In dit onderzoek worden de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia onderzocht, waardoor er nieuwe kennis wordt opgedaan. In dit onderzoek maak ik onderscheid tussen bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Daarnaast worden relaties gelegd tussen attitudes gericht op de Veluwetransferia en attitudes gericht op de natuurlijke omgeving. Tevens wordt de relatie tussen attitude ten opzichte van Veluwetransferia en gedrag van individuen op de Veluwetransferia onderzocht. Dit onderzoek kan een bijdrage leveren aan toekomstig onderzoek wat gericht is op attitudes van individuen van natuurgebieden.
- Beleidsmatig: voor provincie Gelderland is het erg nuttig om inzicht te krijgen in de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Met behulp van deze informatie kan de provincie er achter komen of de gestelde doelen van de Veluwetransferia behaald worden en om eventuele verbeteringen van de Veluwetransferia toe te kunnen passen.
- Maatschappelijk: met dit onderzoek wordt inzicht verkregen in de attitudes van mensen ten aanzien van de Veluwetransferia. De reële problemen op de Veluwe, zoals duurzaamheid, de natuur en parkeerproblematiek, kunnen verbeterd worden door middel van de inzichten van dit onderzoek. Tevens kan dit onderzoek een bijdrage leveren aan andere onderzoeken die gericht zijn op de Veluwetransferia.

1.7 Begripsbepaling

De begrippen recreatietransferium, transferium, Veluwetransferium en natuurtransferium worden in dit rapport gemakshalve door elkaar gebruikt.

De bezoekers zijn in dit onderzoek gedefinieerd als: bezoekers van de Veluwetransferia. De niet-bezoekers zijn in dit onderzoek gedefinieerd als: bezoekers van de Veluwe, maar zij die geen Veluwetransferium bezoeken.

1.8 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, betreft de literatuur studie. In dit hoofdstuk zijn diverse theorieën uitgewerkt. De Theory of Planned Behavior van Ajzen wordt als hoofdtheorie beschreven. Ook de theorie betreffende de New Environmental Paradigm wordt beschreven als belangrijke theorie. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een theoretisch kader, inclusief een conceptueel model en de onderzoeksvragen. In hoofdstuk 3 is vervolgens de pilot studie weergegeven. De pilot interviews leveren de input voor de enquête. In hoofdstuk 4 is dan ook de onderzoeksmethodiek van de enquête te vinden. Hoofdstuk 5 bevat de onderzoeksresultaten van de enquête. In hoofdstuk 6 is de conclusie van dit onderzoek te vinden, waarna in hoofdstuk 7 de discussie te vinden is. In het afsluitende discussiehoofdstuk worden de belangrijkste onderzoeksresultaten bediscussieerd. Daarnaast wordt dit onderzoek geëvalueerd en afsluitend worden er suggesties voor vervolgonderzoek gegeven.

2. Literatuur Studie

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt literatuur omtrent attitude, intentie en gedrag beschreven. Het concept 'attitude' heeft een grote rol gespeeld in de geschiedenis van de sociale psychologie. Attitude is veel bediscussieerd, maar de term wordt vaak niet goed begrepen, omdat attitude niet waarneembaar is [Ajzen en Fishbein 1980]. Het eerste gebruik van het concept 'attitude' om sociaal gedrag uit te kunnen leggen is waarschijnlijk van Thomas en Znaniecki [1918 *In:* Ajzen en Fishbein 1980]. Zij zagen attitude als individuele mentale processen die de daadwerkelijke en potentiële reacties van individuen verklaren.

Door middel van dit onderzoek wordt inzicht verkregen in de attitudes van mensen ten opzichte van de Veluwetransferia. In dit onderzoek gaat het om inzicht te krijgen in de attitudes van mensen en niet om het voorspellen van gedrag van mensen [Ajzen 2005]. Er zijn diverse theorieën over attitude, maar in dit hoofdstuk beschrijf ik alleen de theorieën welke ik gebruik in dit onderzoek.

In dit onderzoek maak ik gebruik van de Theory of Planned Behavior van Ajzen [Ajzen 2005], welke is beschreven in paragraaf 2.3. Deze theorie is veelgebruikt in de wetenschap. Daarnaast is het een voordeel dat de Theory of Planned Behavior een theorie inclusief een methode is, zodat ik in dit onderzoek gebruik kan maken van een theorie en methode die goed op elkaar aansluiten. In dit onderzoek wordt de Theory of Planned Behavior van Ajzen dus gebruikt als hoofdtheorie en hoofdmethode. Daarnaast wordt de New Environmental Paradigm van Dunlap en Van Liere [1978 *In:* Smith] gebruikt om inzicht te krijgen in de environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Deze theorie is tevens veelgebruikt en bevat een aansluitende methode, namelijk de New Environmental Paradigm Scale. Deze theorie is algemener dan de methode van Ajzen en levert dus een aanvulling in dit onderzoek. De New Environmental Paradigm is beschreven in paragraaf 2.4. Naast deze attitude theorieën worden in paragraaf 2.5 de redenen van niet-bezoek van de Veluwetransferia beschreven om inzicht te geven in de potentiële bezoekers van de Veluwetransferia en hun eventuele redenen. Afsluitend wordt in paragraaf 2.6 het theoretisch kader weergegeven, waarin de theorieën aan elkaar worden gerelateerd.

2.2 Attitude en Gedrag

Inzicht in de attitudes van mensen kan van belang zijn bij het voorspellen van gedrag van mensen. Gedrag is namelijk grotendeels het gevolg van bewuste intenties van mensen. Gedragsintenties zijn weer het gevolg van attitude. Een attitude legt verband tussen iemands opvattingen of gevoelens en zijn gedrag. Vaske en Grantham [1990] geven dit duidelijk weer in de volgende zin: "The concept of attitude only takes on meaning when we attempt to evaluate the actions of others or ourselves against what we believe in or feel is important" [pp. 33].

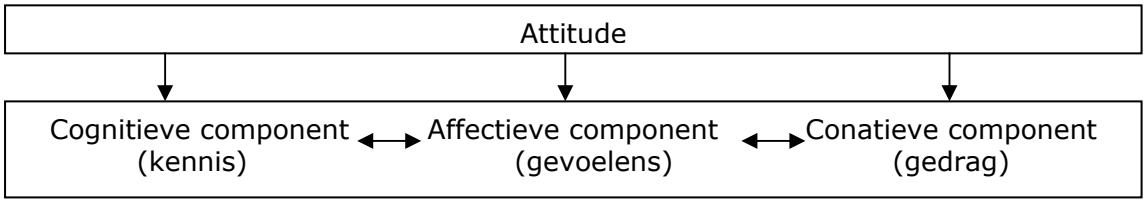
Sociaal onderzoek heeft echter een beperkte voorspellende waarde, omdat mensen onvoorspelbaar zijn. Mensen worden door een verscheidenheid aan factoren beïnvloed. In dit onderzoek wordt daarom alleen ingegaan op de attitudes van mensen ten opzichte van de Veluwetransferia en hun gedrag op de Veluwetransferia.

Een attitude kan worden gedefinieerd als "a psychological tendency that is expressed by evaluating a particular entity with some degree of favor or disfavor" [Eagly and Chaiken 1993, pp. 1]. Met 'psychological tendency' wordt de interne staat van de persoon bedoeld en 'evaluating' betekent de evaluerende reactie van de persoon [Eagly and Chaiken 1993]. Een andere benadering van het begrip is van Rokeach. Rokeach [1968, pp. 112 *In:* Vaske en Grantham 1990] definieert een attitude als: "An attitude is a relatively enduring organization of beliefs around an object or situation predisposing one to respond in some preferential manner". De definitie van Rokeach is uitgebreider dan van Eagly en Chaiken, omdat deze definitie tevens de reactie van de persoon meeneemt. De definitie van Rokeach vind ik daarom passender in dit onderzoek. Een attitude is dus de neiging om op een bepaalde manier te reageren op een bepaald idee, object of situatie. Een attitude is tevens een aangeleerde geneigdheid die leidt tot een bepaalde manier van denken of handelen [Rokeach 1968, pp. 112 *In:* Vaske en Grantham 1990].

Een attitude kan, volgens Rosenberg en Hovland [1960 *In:* Ajzen en Fishbein 1980], worden ingedeeld in drie componenten:

- Cognitieve component: iemands kennis en opvattingen over het object. Hierbij gaat het om perceptie en verstandelijk redeneren.
- Affectieve component: iemands emoties en gevoelens ten opzicht van het object. Dit vormt de kern van de attitude en is het gevoelsmatig evalueren van de positieve en negatieve aspecten van het object.
- Conatieve component: iemands beoogde en feitelijke gedrag betreffende het object. Deze component heeft betrekking op zijn geneigdheid om tot actie over te gaan [Rosenberg en Hovland 1960 *In:* Ajzen en Fishbein 1980].

In onderstaande figuur zijn deze componenten van attitude schematisch weergegeven.

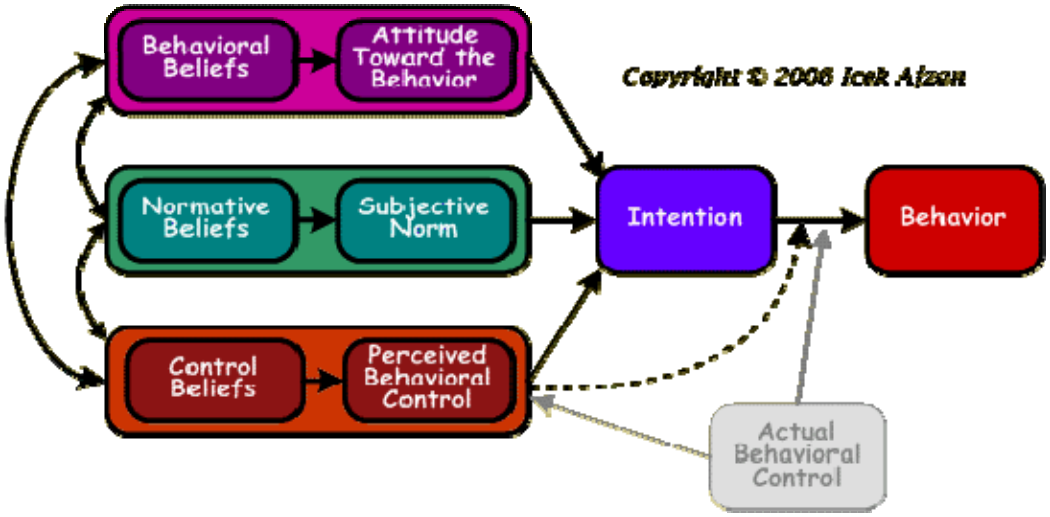

Figuur 2.1 Attitude: drie componenten [Bron: Rosenberg en Hovland 1960 *In:* Ajzen en Fishbein 1980]

Deze indeling geeft weer dat een complete beschrijving van de attitude neer komt op het meten van alle drie de componenten. Wanneer attitude maar op één of twee componenten wordt gemeten, is de uitkomst incompleet om de relatie tussen attitude en gedrag te voorspellen. De Theory of Planned Behavior, zoals beschreven in paragraaf 2.3, bevat tevens deze drie componenten. Dit is echter in een iets andere opzet dan het hierboven beschreven model. De Theory of Planned Behavior wordt in dit onderzoek als hoofdmethode gebruikt. In de volgende paragraaf ga ik verder op deze theorie in.

2.3 Theory of Planned Behavior

De uitwerking van een veelgebruikt attitude model is de Theory of Planned Behavior van Ajzen [Ajzen 2005]. De Theory of Planned Behavior is een model om inzicht te krijgen in de attitude, intentie en het gedrag van mensen. Het model voorspelt de gebeurtenis van een bepaald gedrag, waarbij is aangenomen dat het gedrag intentie gericht is [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. Drie variabelen in het model voorspellen de intentie voorafgaand aan bepaald gedrag [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. In figuur 2.2 is het model van de Theory of Planned Behavior te zien.

Figuur 2.2 Theory of Planned Behavior [Bron: http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]

De verklaring van de variabelen in het model, volgens Ajzen, wordt hierna weergegeven aan de hand van enkele voorbeelden.

Attitude toward the behavior
Attitude toward the behavior kan gezien worden als de evaluatie van de persoon over zijn/haar gedrag. Twee componenten zijn hierbij van belang, namelijk 'behavioral beliefs'. Dit zijn beliefs over de consequenties van het gedrag, zoals 'het Veluwetransferium vind ik mooi/niet mooi'. De tweede component bestaat uit de corresponderende positieve of negatieve oordelen over deze gedragingen [www.rebeqi.org/ViewFile.aspx?itemID=212]. Dit zijn evaluaties, zoals 'een mooi Veluwetransferium vind ik belangrijk/onbelangrijk'.

Subjective norms
Subjective norms kunnen gezien worden als de sociale druk die een persoon voelt om zich te gedragen naar bepaald gedrag. Deze bestaat uit twee componenten, namelijk gedachten over hoe andere mensen willen dat zij zich gedragen (normative beliefs), bijvoorbeeld 'ik voel druk van mensen om een Veluwetransferium te bezoeken', en de positieve of negatieve oordelen over elke gedachte, zoals 'bij mijn beslissing om een Veluwetransferium te bezoeken, is het belangrijk/onbelangrijk wat andere mensen er van denken' [www.rebeqi.org/ViewFile.aspx?itemID=212].

Perceived behavioral control
Perceived behavioral control is de mate waarin een persoon de mogelijkheid ziet om bepaald gedrag uit te voeren. Dit betreft twee aspecten: hoe veel controle de persoon heeft over het gedrag en hoe zelfverzekerd de persoon zich voelt over het uitvoeren of niet uitvoeren van het gedrag [www.rebeqi.org/ViewFile.aspx?itemID=212]. Een voorbeeld is 'ik kan een Veluwetransferium bezoeken wanneer ik dat wil'.

Intention
Intention is een indicatie van de 'readiness' van een persoon om bepaald gedrag uit te oefenen. De intentie gaat vooraf aan behavior [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. Om te kunnen voorspellen of een persoon de intentie heeft om iets te doen, zijn de volgende zaken noodzakelijk om te weten:

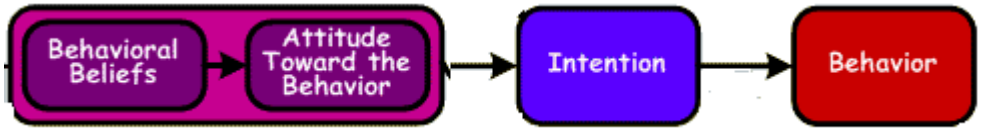
- In hoeverre de persoon het graag wil doen (attitude);
- Hoe veel sociale druk de persoon voelt om het te doen (subjective norm);
- Of de persoon controle heeft over de bepaalde actie die hij/zij wil uitvoeren (perceived behavioral control) [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link].

De intentie is dus gebaseerd op attitude toward the behavior, subjective norm en perceived behavioral control.

Een verandering in deze drie indicatoren kan de kans dat een persoon de intentie heeft om een gewenste actie te ondernemen vergroten of verkleinen. Dit geldt tevens voor de kans dat een persoon de actie daadwerkelijk uitvoert [www.rebeqi.org/ViewFile.aspx?itemID=212].

Behavior
Gedrag is de observeerbare reactie in een bepaalde situatie met een bepaald gesteld doel. In de Theory of Planned Behavior is gedrag de uitkomst van de intenties [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. Gedrag kan gedefinieerd worden in Target, Action, Context en Time (TACT). Gedrag bevat namelijk een actie en is tevens gericht op een doel. Daarnaast bevat gedrag een context en tijd. Gedrag bestaat dus uit een bepaalde actie met een bepaald doel in een bepaalde context en in een gelimiteerde tijdsperiode [Ajzen en Fishbein 1980]. Een voorbeeld van gedrag is: 'Hans maakt gebruik van een Veluwetransferium bij zijn bezoek aan de Veluwe op zondag 21 juni 2009 om 11.00 uur.

Theory of Planned Behavior in dit onderzoek
In dit onderzoek richt ik mij op een gedeelte van de Theory of Planned Behavior van Ajzen, omdat ik alleen onderzoek wil doen naar de attitude van mensen. Ik richt mij op de relatie van 'behavioral beliefs' en 'attitude toward the behavior'. Deze concepten leiden tot 'intention' en uiteindelijk tot 'behavior', maar dat is in dit onderzoek niet van belang. In figuur 2.3 is dit schematisch weergegeven.

Figuur 2.3 Gedeelte van Theory of Planned Behavior [Bron: http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]

Een 'behavioral belief' is de subjectieve waarschijnlijkheid dat het gedrag een bepaalde uitkomst produceert. Een persoon kan veel diverse behavioral beliefs gerelateerd aan behavior hebben, maar alleen een relatief klein aantal zijn direct toegankelijk op een bepaald moment. Er wordt verondersteld dat deze toegankelijke 'beliefs', in combinatie met de subjectieve waarden van de verwachte uitkomsten, de 'attitude toward the behavior' bepalen. Dit betekent dat de evaluatie van iedere uitkomst bijdraagt aan de attitude in gelijke proportie met de subjectieve waarschijnlijkheid dat het gedrag van de persoon de uitkomst genereert (attitude toward the behavior) [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link].

Attitude toward the behavior is de mate waarop het uitgeoefende gedrag positief of negatief wordt gewaardeerd. Dit wil zeggen dat de sterkte van iedere belief (b) maal de subjectieve evaluatie (e) van deze belief de attitude van een persoon is. De volgende vergelijking geeft dit weer [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link].

$$A \propto \sum b_i e_i$$

In dit onderzoek is het attitude object het bezoeken van een Veluwetransferium bij het bezoek van de natuur op de Veluwe. De Theory of Planned Behavior wordt in dit onderzoek gebruikt om de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia te kunnen onderzoeken. De Veluwe is een natuurgebied, dus meer algemene attitudes gericht op de natuur spelen tevens een belangrijke rol. De New Environmental Paradigm is een theorie gericht op environmental attitudes. Deze theorie is een aanvulling op de Theory of Planned Behavior, omdat deze methode meer ingaat op de algemenere attitudes gericht op de natuur (environment). In de volgende paragraaf wordt deze theorie beschreven.

2.4 Environmental Attitudes

Diverse onderzoekers [Bright et al. 1993, Manfredo et al. 1990 *In:* Smith] hebben een relatie aangetoond tussen attitudes gericht op de environment en gedrag in de environment. Deze relatie zorgt er mede voor dat er interesse is in attitudes gericht op de natuurlijke omgeving als voorspellers van participatie of acties van individuen in deze omgeving [Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995]. Dit onderzoek, gericht op de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia, sluit hier goed bij aan. Mensen die de Veluwetransferia bezoeken, kunnen namelijk gezien worden als een heterogene groep mensen. De individuen worden onderscheiden door diverse karakteristieken en gedragsuitingen [Cordell et al. 2005 *In:* Smith]. De bezoekers zijn divers en een manier waarop individuen zich kunnen differentiëren is door hun attitudes gericht op de environment (natuurlijke omgeving) en op de Veluwetransferia.

Een veel gebruikte theorie om inzicht te krijgen in de environmental attitudes is de New Environmental Paradigm (NEP) van Dunlap en Van Liere [1978 *In:* Smith] [Caron 1989, Hall 1990, Noe and Snow 1990 *In:* Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995].

In dit onderzoek zal de Engelse term 'environmental attitudes' gebruikt worden, omdat het lastig is deze term te vertalen naar het Nederlands. In het Engels betekent de term 'environment' iets anders dan in het Nederlands en een vertaling voor deze term is moeilijk te vinden. De Engelse term blijft dus gehandhaafd om de New Environmental Paradigm zo juist mogelijk weer te geven.

De New Environmental Paradigm [1978 *In:* Smith] is geïnspireerd door een algemene en groeiende interesse van attitudes van mensen richting de natuurlijke omgeving. Het meetinstrument behorende bij de New Environmental Paradigm is de 'New Environmental Paradigm Scale' (NEP) van Dunlap en Van Liere [1978 *In:* Smith] [Caron 1989, Hall 1990, Noe and Snow 1990 *In:* Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995]. De methode is ontwikkeld om de groeiende bewustwording van mensen van de natuur (environment) in Amerika sinds de jaren '60 te meten. De methode is bedoeld om de ecologische wereldblik van individuen te meten en als representatie van de attitudes, overtuigingen en waarden van de natuur van een individu [Dunlap et al. 2000 *In:* Smith]. De New Environmental Paradigm Scale kan gezien worden als een vrij algemene theoretische methode, welke niet is gericht op een specifiek onderzoek [Smith]. Dit gegeven voegt waarde toe aan dit onderzoek, omdat dit onderzoek meer veralgemeniseerd kan worden aan de hand van de New Environmental Paradigm Scale en dit heeft meer wetenschappelijke waarde. Daarnaast wordt de theoretische kennis van attitudes gericht op de natuurlijke omgeving uitgebreid [Smith].

Environmental attitudes van mensen zijn, net als attitudes gericht op de Veluwetransferia, persoonsgebonden. Het is interessant om deze verschillen in attitudes te onderzoeken en dat wordt in dit onderzoek dan ook gedaan. In dit onderzoek wordt een relatie gelegd tussen bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Het is daarom tevens interessant om inzicht te krijgen in de redenen voor niet-bezoek van een Veluwetransferium. In de volgende paragraaf wordt hierop ingegaan.

2.5 Redenen voor niet-bezoek van de Veluwetransferia

Naast mensen die de Veluwetransferia bezoeken, zijn er mensen die geen bezoek brengen aan de Veluwetransferia. Beunen en Jaarsma [2004] geven aan dat mensen naar een Veluwetransferium gaan, omdat de (recreatieve) mogelijkheden van een Veluwetransferium aansluiten op de wensen van deze bezoekers. De kans is dan ook groot dat zij positief zijn over het Veluwetransferium.

Beunen en Jaarsma [2004] geven tevens aan dat de niet-bezoekers van de Veluwetransferia andere wensen kunnen hebben dan bezoekers van de Veluwetransferia. Deze veronderstelling komt overeen met een veronderstelling van Ajzen. Ajzen [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link] geeft aan dat het voorspelde gedrag voornamelijk consistent is met de attitude van mensen. Het is meestal logisch voor een persoon die een positieve attitude heeft ten opzicht van een bepaald object dat hij/zij ook positief gedrag vertoont ten opzichte van het object. Andersom geldt dezelfde redenering. Er kan dus gezegd worden dat een bepaald gedrag van een persoon consistent is met zijn/haar attitudes. Deze theorie kan echter niet theoretisch onderbouwd worden en speelt daarom geen belangrijk rol.

Niet-bezoekers kunnen gezien worden als potentiële bezoekers van de Veluwetransferia en zijn dus een belangrijke informatiebron voor de verdere ontwikkeling van de Veluwetransferia [Beunen en Jaarsma 2004]. Bij niet-bezoek is het belangrijk om na te gaan of dit een bewuste keuze is van mensen, omdat gedrag namelijk grotendeels afhankelijk is van bewuste intenties en attitudes van mensen. Wil men de Veluwetransferia niet bezoeken of is er een andere reden voor niet-bezoek? Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen de Veluwetransferia niet bezoeken. Drie belangrijke redenen voor niet-bezoek kunnen de drie B's genoemd worden en volgen hieronder.

- Beschikbaarheid: gaat over het aanbod van natuur. Is er opengestelde natuur aanwezig en sluit deze natuur aan bij de wensen van de recreant?
- Bereikbaarheid: gaat over de toegankelijkheid. Is de natuur goed bereikbaar; lopend, met de fiets, auto, of met het openbaar vervoer? Is het niet te ver weg? Hoeveel tijd ben je ermee kwijt om er te geraken en wat zijn de kosten hiervan?
- Bekendheid: kan op twee manieren worden opgevat; het bekend zijn met de natuurgebieden in de buurt of het bekend zijn met het recreëren in de natuur. Voor het eerstgenoemde geldt dat je moet weten dat er natuurgebieden zijn waar je naartoe kunt gaan. Voor het laatstgenoemde geldt dat je moet weten dat het erg leuk kan zijn om deze gebieden te bezoeken [SME Advies 2007].

In recreatieonderzoek komen bovengenoemde redenen terug als mogelijke redenen waarom mensen recreatiegebieden niet bezoeken. Dit kan aangevuld worden met zeer veel persoonlijke redenen, zoals:

- Moeilijk bereikbaar
- Te ver weg
- Geen behoefte / interesse
- Geen tijd
- Onbekendheid met verschillende buitengebieden
- Beperkt vanwege gezondheid
- Weinig geld [SME Advies 2007].

De groep niet-bezoekers kan niet worden uitgesloten, maar het is niet mogelijk om deze groep in zijn geheel te onderzoeken, omdat dit te veelomvattend is voor dit onderzoek. Onder de niet-bezoekers wordt in dit onderzoek volstaan: de mensen die wel de Veluwe bezoeken, maar daarbij geen gebruik maken van een Veluwetransferium. In dit onderzoek zal een inventarisatie onder de niet-bezoekers van de Veluwetransferia worden gedaan, om meer inzicht te krijgen in de redenen van niet-bezoek van mensen. De mensen die onbewust geen gebruik van maken van Veluwetransferia zijn hierbij de meest interessante doelgroep. Op de attitudes en het gedrag van deze doelgroep kan namelijk nog ingespeeld worden met sturings- en inrichtingsmaatregelen van onder andere de provincie Gelderland.

2.6 Theoretisch Kader

In dit theoretisch kader wordt de literatuur die ik gebruik in dit onderzoek weergegeven. De relaties tussen de theorieën worden weergegeven aan de hand van een conceptueel model aan het eind van dit kader.

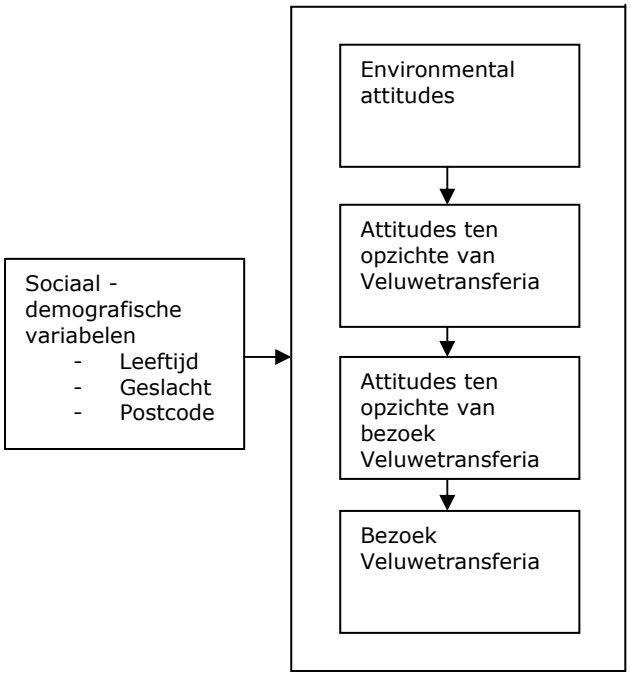
In dit onderzoek richt ik mij op het gegeven dat een attitude verband legt tussen iemands opvattingen of gevoelens en zijn gedrag. De definitie van attitude waar ik in dit onderzoek van uit ga is: "An attitude is a relatively enduring organization of beliefs around an object or situation predisposing one to respond in some preferential manner" [Rokeach 1968, pp. 112 *In:* Vaske en Grantham 1990].

De Theory of Planned Behavior is een attitudetheorie om inzicht te krijgen in de attitudes en eventueel de intenties en het gedrag van mensen. In dit onderzoek richt ik mij op een gedeelte van de theorie van dit model van Ajzen. Ik richt mij namelijk op de relatie van 'behavioral beliefs' en 'attitude toward the behavior' wat leidt tot de attitude van mensen ten opzichte van Veluwetransferia. In dit onderzoek is het attitude object het bezoeken van een Veluwetransferium bij het bezoek van de natuur op de Veluwe. De Theory of Planned Behavior wordt in dit onderzoek gebruikt om de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia te kunnen onderzoeken.

Naast de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia is het interessant om inzicht te krijgen in de environmental attitudes, omdat de Veluwe een natuurgebied is. De New Environmental Paradigm is de theorie die in dit onderzoek gebruikt wordt om inzicht te krijgen in de environmental attitudes. Deze theorie zal een aanvulling zijn op de Theory of Planned Behavior, omdat de environmental attitudes ingaan op de algemenere attitudes gericht op de natuurlijke omgeving. De veel gebruikte methode behorende bij deze theorie is de New Environmental Paradigm Scale [Smith; Caron 1989, Hall 1990, Noe and Snow 1990 *In:* Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995]. Deze methode wordt in dit onderzoek gebruikt.

Een concept wat in dit onderzoek interessante uitkomsten kan bieden, maar wat niet theoretisch is, is 'redenen voor niet-bezoek van de Veluwetransferia. Niet-bezoekers van de Veluwetransferia kunnen hier namelijk diverse redenen voor hebben. Het is belangrijk om na te gaan of mensen bekend zijn met Veluwetransferia en of het niet-bezoek een bewuste keuze is van mensen. Onder de niet-bezoekers wordt in dit onderzoek volstaan: de mensen die wel de Veluwe bezoeken, maar daarbij geen gebruik maken van een Veluwetransferium. De mensen die onbewust geen gebruik van maken van Veluwetransferia zijn hierbij de meest interessante doelgroep, omdat op deze doelgroep nog ingespeeld kan worden met diverse factoren.

Conceptueel model
In figuur 2.4 is het conceptueel model weergegeven, wat is opgesteld aan de hand van de literatuur studie. Dit model bevat de theoretische begrippen die gebruikt worden in dit onderzoek. De onderlinge samenhang tussen de begrippen wordt weergegeven door middel van pijlen.

Figuur 2.4 Conceptueel model

De environmental attitudes kunnen in dit model gezien worden als 'overall attitudes', ofwel algemene attitudes. Er kan verondersteld worden dat environmental attitudes van mensen gedurende lange tijd weinig zullen veranderen. De environmental attitudes worden in dit onderzoek onderzocht door middel van de New Environmental Paradigm Scale van Dunlap en Van Liere [Caron 1989, Hall 1990, Noe and Snow 1990 *In:* Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995]. De environmental attitudes kunnen invloed hebben op de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia, omdat de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia specifieker zijn.

De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia zijn specifieker dan de environmental attitudes, omdat zij gericht zijn op een bepaalde plaats in de 'environment'. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia worden onderzocht door middel van de Theory of Planned Behavior van Ajzen [Ajzen 2005]. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia kunnen invloed hebben op de attitudes ten opzichte van het bezoek aan de Veluwetransferia, omdat de attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia nog specifieker is dan de algemene attitude gericht op een Veluwetransferium. Deze attitude is namelijk specifiek gericht op het bezoek van Veluwetransferia. Ook de attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia worden onderzocht door middel van de Theory of Planned Behavior van Ajzen [Ajzen 2005].

Het onderste concept betreft het bezoek van mensen aan de Veluwetransferia. Dit concept is geen attitude, maar heeft betrekking op het gedrag van mensen. De attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia kan invloed hebben op het bezoek aan Veluwetransferia, omdat de attitude invloed heeft op het gedrag van mensen. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat mensen met een positieve attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia vaker een Veluwetransferium bezoeken dan mensen met een minder positieve attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia.

Het laatste concept in het conceptueel model zijn de sociaaldemografische variabelen. De variabelen leeftijd, geslacht en postcode worden in dit onderzoek onderzocht. Het is mogelijk dat deze sociaaldemografische variabelen de vier beschreven concepten beïnvloeden, zoals vaker gebeurd in sociaal wetenschappelijk onderzoek.

Onderzoeksvragen
Aan de hand van het conceptueel model en de probleemstelling zijn onderstaande onderzoeksvragen opgesteld. Deze vragen worden beantwoord gedurende dit onderzoek.

1. Wat zijn de environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia?
2. Wat zijn de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia?
3. Wat zijn de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia?
4. Hoe relateren de environmental attitudes tot de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia?
5. Hoe relateren de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia tot de attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia?
6. Hoe relateren de attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia tot het bezoek aan Veluwetransferia?
7. Hoe relateren de sociaaldemografische variabelen tot de diverse attitudes?

Naar aanleiding van de literatuur studie, het conceptueel model en de onderzoeksvragen wordt in het volgende hoofdstuk de pilot study beschreven. In hoofdstuk vier wordt vervolgens de onderzoeksmethodiek van de enquête besproken, waarna in hoofdstuk vijf ingegaan wordt op de resultaten van de enquête.

3. Pilot Study

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethodiek weergegeven naar aanleiding van het conceptueel model in figuur 2.4.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van 'triangulation' om antwoord te geven op de onderzoeksvragen en de probleemstelling. Er kan onderscheid gemaakt worden in 'method triangulation' en 'data triangulation'. Method triangulation betekent dat er twee methoden zijn gebruikt om data te verzamelen, namelijk een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het gebruik van beide methoden is in dit onderzoek waardevol, omdat er meer informatie wordt verkregen en de uitkomsten daarom waardevoller zijn [Decrop 1999]. De data verzameling methoden zijn interviews en enquêtes. Data triangulation wil zeggen dat er diverse bronnen van data zijn gebruikt, zoals boeken, artikelen en websites [Decrop 1999].

De onderzoeksmethode is de Theory of Planned Behavior van Ajzen. Deze methode is afgeleid van de theorie, zoals beschreven in de literatuur studie. Bij deze methode wordt gebruik gemaakt van 'method triangulation', omdat het gebruikelijk is om eerst interviews af te nemen volgens een gestructureerd interviewschema. Naar aanleiding van deze interviews wordt een beeld gevormd van de overtuigingen van mensen. Deze overtuigingen bepalen vervolgens de attitudes van mensen over de Veluwetransferia. De meest genoemde overtuigingen worden vervolgens in de enquête als attitude weergegeven. Met behulp van de enquête wordt een beeld gevormd van de attitudes van de bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia.

In dit hoofdstuk wordt de locatiekeuze en de interviewmethode, ofwel de pilot study, beschreven. Ook worden de belangrijkste uitkomsten van de interviews weergegeven.

3.1 Locatiekeuze

In dit onderzoek maak ik in totaal gebruik van vier locaties op de Veluwe om onderzoek te doen. De pilot interviews en de enquêtes zijn op vier locaties afgenomen. De locaties van het interview en de enquête zijn aan elkaar gelijk, waardoor de motivatie voor de locaties ook gelijk is. De locaties worden hieronder nader beschreven en gelden tevens voor de enquête, zoals beschreven in hoofdstuk 4.

De eerste twee locaties zijn de Veluwetransferia, namelijk Veluwetransferium Nunspeet en Veluwetransferium Posbank.

Veluwetransferium Nunspeet is het eerste Veluwetransferium en is geopend in 2002. Het bestaat uit een parkeerterrein, een bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer, een uitkijktoren, een activiteitenbos en een aantal kleinschalige recreatievoorzieningen zoals een speeltuin, een rolstoelpad en picknickbankjes [www.nunspeet.nl]. Het transferium ligt tegen de bebouwde kom van Nunspeet aan, langs de N310 (Elspeterweg) en vlakbij de afrit van de A28. Het NS station Nunspeet ligt net ten noorden van het transferium [www.nunspeet.nl]. Uit onderzoek van Beunen en Jaarsma [2004] blijkt dat de meeste geënquêteerde bezoekers enthousiast zijn over het transferium.

Het Veluwetransferium Posbank is het tweede Veluwetransferium en ligt bij Rheden. Er is een parkeerterrein, IVN tuin, brasserie, bezoekerscentrum van Natuurmonumenten, een VVV / Fietsverhuur en Activiteitenbureau en vergaderruimte.

Ook is er een bijenstal en een schaapskooi op loopafstand. Het transferium ligt tegen de bebouwde kom van Rheden aan en het NS station Rheden ligt op het vijftien minuten loopafstand [www.veluwetransferiumposbank.nl].

Deze locaties zijn gekozen, omdat dit onderzoek gericht is op de Veluwetransferia en deze locaties op dit moment de enige bestaande Veluwetransferia zijn. De bezoekers van de Veluwetransferia kunnen aan de hand van het interview een duidelijk beeld geven van hun attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia. Zij zijn namelijk op het Veluwetransferium, waardoor zij dus daadwerkelijk iets over de locatie kunnen zeggen.

De andere twee locaties zijn geen Veluwetransferia. Door deze keuze kunnen de bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia vergeleken worden. De overige locaties zijn wel locaties op de Veluwe, omdat de niet-bezoeker gedefinieerd is als 'bezoeker van de Veluwe, maar zij die geen gebruik maken van een Veluwetransferium'.

De eerste locatie is Hoog Buurlo. Hoog Buurlo is een gebied midden op de Veluwe waar natuur en cultuurhistorie te vinden is. Het ligt ongeveer 10 kilometer ten zuidwesten van Apeldoorn en is omgeven door een ringvormige beukenlaan [www.hoog-buurlo.nl/000000971f0ed5b08/index.html]. Een kaart van Hoog Buurlo is te vinden in bijlage 2. Hoog Buurlo is een eeuwenoude nederzetting en bestaat tegenwoordig voornamelijk uit voormalige eikenhakhoutbossen, beukenbos, bouwland, twee huizen, twee schaapskooien, drie bewoners en veel schapen [www.hoog-buurlo.nl/000000971f0ed5b08/index.html]. Op de heide van Hoog Buurlo graast een kudde van 200 authentieke Veluweschapen; een beschermd ras wat daar al eeuwen voor komt [www.staatsbosbeheer.nl/Natuurgebieden/Ugchelen-Hoenderloo/Gebied.aspx]. Hoog Buurlo is op een zekere manier vergelijkbaar met een Veluwetransferium, omdat er diverse activiteiten in de natuur kunnen worden ondernomen en de locatie is gratis toegankelijk.

De tweede locatie is Het Leesten. Het Leesten is een natuurgebied en ligt ten zuiden van Apeldoorn, nabij Ugchelen. In Het Leesten is een groot en gratis parkeerterrein en er bevindt zich een horecagelegenheid. Er zijn diverse fiets- en wandelroutes uitgezet. Ook is er een hondenuitlaatbos. Het Leesten is bereikbaar vanaf de A1 en A50 en met openbaar vervoer [www.hetleesten.nl]. Een kaart van Het Leesten is te vinden in bijlage 3.

Het Leesten is gekozen, omdat het gebied veel bezoekers trekt en er dus een redelijke recreatiedruk is in dit gebied. Het Leesten is tevens op een zekere manier vergelijkbaar met een Veluwetransferium, omdat er diverse activiteiten kunnen worden ondernomen in de natuur. Daarnaast is Het Leesten ook gratis te bezoeken. Uit onderzoek [Beunen en Jaarsma 2007] blijkt dat mensen onder andere naar Het Leesten komen om te recreëren in de natuur, wandelingen te maken en de hond uit te laten. Daarnaast vinden zij Het Leesten goed bereikbaar en is er voldoende parkeergelegenheid [Beunen en Jaarsma 2007]. Mensen die Het Leesten bezoeken, zouden op dat moment dus ook een Veluwetransferium kunnen bezoeken en daarom is deze locatie gekozen. Een interessant gegeven is dat er mogelijke plannen zijn om een Veluwetransferium te ontwikkelen ten zuiden van Ugchelen, in het gebied bij Het Leesten en Huize Caesarea [Van Looij 2007]. Dit onderzoek kan bijdragen aan de informatievoorziening en de discussie rondom dit transferium.

Een bijkomend voordeel is dat Het Leesten, Hoog Buurlo en de Veluwetransferia relatief dicht bij elkaar gelegen zijn en mensen dus daadwerkelijk de keuze hebben om te kiezen tussen de locaties. Hoog Buurlo en Het Leesten zullen misschien minder bezoekers trekken dan de Veluwetransferia, maar het is mogelijk dat er verschillende doelgroepen naar de locaties gaan, waardoor er inzicht wordt verkregen in de attitudes van diverse respondenten. Dit onderzoek is dus realistisch opgezet en gericht op alle typen respondenten die de Veluwe bezoeken. Op deze manier kan een realistisch beeld gegeven worden van de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia.

3.2 Pilot interviews

Er zijn 50 kwalitatieve interviews afgenomen om inzicht te krijgen in de overtuigingen van bezoekers en niet-bezoekers over de Veluwetransferia. Het doel van deze interviews is om een eerste kwalitatieve inschatting van de overtuigingen van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia te maken. Deze overtuigingen dienen als pilot en input voor het ontwikkelen van de attitudes in de enquête.

De interviews zijn gestructureerd en opgebouwd naar aanleiding van de theorie van Ajzen [http://people.umass.edu/aizen/pdf/tpb.measurement.pdf]. Het voordeel van een gestructureerd interview is dat de analyse van de data vrij gemakkelijk is [Jennings 2001]. De duur van de interviews is kort; gemiddeld vijf tot tien minuten. De interviewintroductie en de interviewvragen zijn hieronder weergegeven.

Interviewintroductie

Hallo meneer/mevrouw, mag ik u iets vragen?
Ik studeer aan Wageningen Universiteit en ik voldoe mijn afstudeeronderzoek naar de bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de houdingen van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het Veluwetransferium. Ik wil u graag zes korte vragen stellen over uw houding ten opzichte van het Veluwetransferium. Het zal een paar minuten duren en u zou mij enorm helpen met mijn onderzoek. U mag direct zeggen waar u aan denkt als ik de vraag gesteld heb. Het gaat om uw mening en dit kan een kort antwoord zijn. Uw antwoorden blijven anoniem en worden alleen voor dit onderzoek gebruikt.

Definitie Veluwetransferium: locatie aan de rand van de Veluwe voor opvang van gemotoriseerd (recreatie) verkeer en als entree tot de Veluwe en beginpunt van (actieve) beleving van de Veluwse natuur en cultuur. Er is aanbod van diensten en producten.

Interviewvragen

1. Heeft u gehoord van de Veluwetransferia?
2. Hoe vaak denkt u de Veluwe te bezoeken in het komende jaar?
3. Hoe vaak denkt u bij uw Veluwebezoek gebruik te maken van een Veluwetransferium in het komende jaar?
4. Wat ziet u als de voordelen van uw bezoek aan / gebruik van een Veluwetransferium in het komende jaar?
5. Wat ziet u als de nadelen van uw bezoek aan / gebruik van een Veluwetransferium in het komende jaar?
6. Als u denkt aan uw bezoek aan een Veluwetransferium in het komende jaar, waar denkt u dan nog meer aan?

Er zijn 20 interviews afgenomen op Veluwetransferium Posbank en 15 interviews op Veluwetransferium Nunspeet. Daarnaast zijn er nog 10 interviews afgenomen bij Het Leesten en 5 interviews in Hoog Buurlo. De interviews zijn afgenomen op doordeweekse dagen in begin mei (week 19). Er zijn verschillende typen respondenten geïnterviewd, zodat er een diversiteit aan mensen is ondervraagd en er een goed beeld weergegeven wordt. Op alle locaties zijn mannen en vrouwen geïnterviewd in verschillende leeftijdscategorieën. Hierbij gaat het om mensen die niet op een Veluwetransferium komen, mensen die het Veluwetransferium voor het eerst bezoeken en mensen die er vaker komen. Enkele voorbeelden van respondenten zijn een klein groepje vrouwen in de leeftijd van ongeveer 65, een gezin met jonge kinderen, een vrouw die aan het wandelen is met de hond, een man die aan het fietsen is, een echtpaar en een groep nordic walkers die het Veluwetransferium als startpunt gebruiken.

Het is niet noodzakelijk om onderscheid te maken in de respons van de respondenten van het Veluwetransferium Nunspeet en Posbank, omdat er veelal overeenkomstige antwoorden zijn gegeven. De mensen die vaak op een Veluwetransferium komen, komen veelal uit de omgeving. De respondenten die er voor het eerst zijn of maar enkele keren per jaar komen, moeten veelal ver reizen om op het Veluwetransferium te komen.

De reistijd is dus de reden dat zij het Veluwetransferium niet vaak bezoeken. De antwoorden op de interviewvragen komen echter behoorlijk overeen. Het is echter wel noodzaak om onderscheid te maken tussen de respons op de Veluwetransferia en de andere twee locaties. De meeste respondenten bij Het Leesten en Hoog Buurlo waren niet bekend met een Veluwetransferium en konden daardoor weinig vragen beantwoorden. Een aantal respondenten hadden wel eens van een Veluwetransferium gehoord, maar waren er nog nooit geweest, waardoor zij ook weinig vragen konden beantwoorden. Een aantal respondenten waren echter wel bekend met de Veluwetransferia, waardoor zij wel de interviewvragen konden beantwoorden.

De antwoorden op de interviewvragen zijn gebruikt om een lijst op te kunnen stellen van 'modal salient beliefs'. Dit is een lijst van de meest genoemde 'beliefs' onder de interviewrespondenten. Deze 'modal salient beliefs' dienen als basis voor de enquête [http://people.umass.edu/aizen/pdf/tpb.measurement.pdf].

In de volgende paragraaf zijn de belangrijkste bevindingen van de interviews te vinden. Hierbij is het van belang om te bedenken dat de benadering van de onderzoeksdata verklarend is. De verklarende benadering bestudeert de zaken in hun context en houd rekening met de subjectieve benadering van mensen in een situatie [De Vaus 2001]. Dit betekent dat de data voor interpretatie vatbaar is en volgens mijn visie is geïnterpreteerd. Deze benadering is gekozen, omdat kwalitatief onderzoek vaak op meerdere manieren geïnterpreteerd kan worden.

3.3 Bevindingen pilot interviews

Uit de pilot interviews blijkt dat ongeveer 50% van de respondenten al eerder geweest is op een Veluwetransferium. Een percentage van 32% was voor het eerst op een Veluwetransferium en 18% van de respondenten was nog nooit op een Veluwetransferium geweest.

Naar aanleiding van de interviews kan er onderscheid gemaakt worden in de frequentie van het bezoek van respondenten aan de Veluwe in het komende jaar. Dit onderscheid ligt aan de diversiteit in doelgroepen. De respondenten die in de buurt van een Veluwetransferium wonen en bijvoorbeeld een hond heeft of veel beweegt in de natuur, bezoeken de Veluwe dagelijks of meerdere keren per week. Zij maken bij hun bezoek aan de Veluwe vaak gebruik van het Veluwetransferium. Op drukke momenten, zoals in de weekenden, in de vakanties of met feestdagen, maken zij meestal geen gebruik van het Veluwetransferium. De reden hiervoor is dat het dan erg druk is en zij liever in een wat rustigere omgeving recreëren. De respondenten die weinig op een Veluwetransferium komen, hebben hier minder moeite mee.

De meeste respondenten zien meer voordelen dan nadelen aan het gebruik van het Veluwetransferium. De meest genoemde voordelen zijn de parkeermogelijkheid en de bereikbaarheid, de aanwezige voorzieningen, de informatievoorziening en de natuurlijke omgeving. Tevens is vaak genoemd dat het prettig is dat er veel voorzieningen bij elkaar aanwezig zijn. Veel respondenten hebben aangegeven dat zij het Veluwetransferium mooi en passend in de natuur vinden. Daarnaast vinden veel respondenten het een overzichtelijke plek met veel voorzieningen. Het bezoekerscentrum wordt veelal als leuk en educatief ervaren. Mensen met kinderen geven vaak aan dat het Veluwetransferium leuk is voor de kinderen en dat vinden zij tevens vaak een belangrijk gegeven. Eén respondent gaf aan:

"Ik vind het ook leuk om wild te zien in de natuur. Het is dan wel noodzakelijk om op een rustig moment te komen en vooral vroeg in de ochtend".

Veel respondenten komen naar het Veluwetransferium voor een bezoek aan het bezoekerscentrum en om te wandelen of fietsen in de natuur. De wandel- en fietsroutes worden dan ook veelvuldig gebruikt. Het Veluwetransferium wordt tevens gebruikt als rustpunt of om even op de kaart te kijken. Eén respondent gaf aan:

"Ik vind dat het Veluwetransferium goede voorzieningen biedt voor wandelaars en fietsers. In Nederland is dit eigenlijk te weinig aanwezig en dat is jammer".

Verschillende respondenten hebben aangegeven dat zij het leuk vinden om er even tussen uit te zijn. Diverse respondenten nemen eten en drinken mee om er een dagje uit van te maken. Een Veluwetransferium biedt hier mogelijkheden voor. Enkele respondenten komen echter alleen naar het bezoekerscentrum om een cadeau te halen.

Een aantal minder positieve antwoorden van respondenten betreffen vooral de drukte op de Veluwetransferia. Sommige respondenten hebben aangegeven dat zij het Veluwetransferium vaak druk bezocht vinden. Dit geldt voornamelijk voor de weekenden. De meeste bezoekers van de Veluwetransferia hebben geen behoefte aan drukte, omdat zij de natuur in gaan. Enkele respondenten mijden het Veluwetransferium daarom in de weekenden of vakanties. Dit geldt echter niet voor iedereen. Daarnaast is de reistijd voor diverse respondenten te lang, waardoor zij geen Veluwetransferium bezoeken. Daarbij hadden sommige respondenten gewoonweg niet de interesse gehad om een Veluwetransferium te bezoeken. Na een korte uitleg over het Veluwetransferium waren de meeste respondenten echter wel geïnteresseerd. Een aantal respondenten was zelfs van plan om eens naar een Veluwetransferium toe te gaan.

Andere negatieve punten zijn maar door enkele respondenten aangegeven. Een enkeling heeft bijvoorbeeld aangegeven dat hij de fietsroutes onduidelijk aangegeven vond. Een andere respondent zei:

"Ik vind het jammer dat het bezoekerscentrum niet altijd geopend is. Als het bezoekerscentrum namelijk niet open is, is er bijvoorbeeld ook geen toiletvoorziening aanwezig. Ik denk dat mensen dat dan missen".

Sommige respondenten zou daarnaast graag meerdere langere wandelroutes in de omgeving zien.

Meest genoemde voor- en nadelen Veluwetransferia
In tabel 3.1 zijn de meest genoemde voor- en nadelen nogmaals overzichtelijk weergegeven. Er is onderscheid gemaakt in de overtuigingen van de interviewrespondenten ten opzichte van de Veluwetransferia en hun overtuigingen ten opzichte van een bezoek aan de Veluwetransferia. Uit de tabel kan opgemaakt worden dat er meer voordelen dan nadelen genoemd zijn door de interviewrespondenten. Dit betekent dat de meeste interviewrespondenten positief zijn over de Veluwetransferia.

Tabel 3.1 Meest genoemde voor- en nadelen Veluwetransferia

Voordelen Veluwetransferium	*Voordelen bezoek aan Veluwetransferium*	*Nadelen Veluwetransferium*	*Nadelen bezoek aan Veluwetransferium*
Mooi	Kindvriendelijk	Drukte	Reistijd (te lang / te ver weg)
Bereikbaarheid	Diverse voorzieningen	Veel andere mensen aanwezig	
Overzichtelijk	Parkeermogelijkheden		
Educatief	Informatievoorziening		
Passend in de natuurlijke omgeving	Bezoekerscentrum		

Leuk	Wandel- en fietsroutes Natuurlijke omgeving Rustpunt in de natuur Mogelijkheden voor lichaamsbeweging Mogelijkheden om de hond uit te laten Dagje uit zijn Er even tussen uit zijn

Bovenstaande voor- en nadelen van de interviewrespondenten geven een eerste inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De bevindingen zijn gebruikt bij het opstellen van de enquête. Uit de enquête zal vervolgens blijken of de bevindingen van de interviews overeen komen met de uitkomsten van de enquête. De onderzoeksmethodiek van de enquête is beschreven in hoofdstuk vier.

4. Onderzoeksmethodiek: Enquête

De resultaten van de pilot study zijn gebruikt bij het opstellen van de enquête. Aan de hand van de pilot interviews is een eerst kwalitatieve inschatting gemaakt van de meest genoemde overtuigingen van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Deze overtuigingen dienen als basis voor de attitudes in de enquête.

De enquête bestaat uit een gedeelte begeleidende informatie en de vragenlijst. De begeleidende informatie is van belang als introductie om de aandacht en interesse van de respondent te trekken. In de introductie staat achtergrond informatie, het doel van het onderzoek, de reden van de enquête, de tijd die het invullen van de enquête kost, het gebruik van de resultaten en de waarborging van de anonimiteit van de respondent. Na de introductie volgt de vragenlijst welke in paragraaf 4.2 wordt toegelicht. Na de vragenlijst volgt uitleg over de wijze van retourneren en ruimte voor eventuele opmerkingen van respondenten.

De enquête bestaat uit vijf pagina's, waardoor deze hoogstwaarschijnlijk niet te lang is voor respondenten. Uit onderzoek blijkt namelijk dat "enquêtes van 12 pagina's of minder geen significant verschil vertonen in de respons, maar meer dan 12 pagina's wel" [Dillman 1978 *In:* Konijnenburg, Boerwinkel, Bakker 1995 pp. 22].

Om de enquête te testen op kwaliteit, uitvoerbaarheid en realiteitsniveau is een pilot gehouden onder een klein aantal proefpersonen. Na feedback is de enquête aangepast en afgenomen onder de respondenten, welke in paragraaf 4.1 worden beschreven. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 de vragenlijst toegelicht. In paragraaf 4.3 wordt de verzameling van de data beschreven, waarna in de laatste paragraaf de analyse van de data wordt weergegeven.

4.1 Respondenten

De respondenten bestaan uit 267 bezoekers van de Veluwetransferia Nunspeet en Posbank, Hoog Buurlo en Het Leesten. De 267 respondenten zijn als volgt verdeeld: 25,8% (*n*=69) op Veluwetransferium Nunspeet, 31,5% (*n*=84) op Veluwetransferium Posbank, een percentage van 19,1% (*n*=51) in Hoog Buurlo en 23,6% (*n*=63) bij Het Leesten.

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 52 jaar. De respondenten van Veluwetransferium Posbank hebben een afwijkende gemiddelde leeftijd, namelijk 49 jaar. Ook de respondenten van Het Leesten hebben een afwijkende gemiddelde leeftijd van 54 jaar. De jongste respondent van dit onderzoek is 24 en de oudste respondent is 82. Een percentage van 47,6% van het totaal aantal geënquêteerden is man en een percentage van 52.4% is vrouw. Hierbij dient aangemerkt te worden dat vaak één persoon van een groep (gezin/familie/vrienden) de enquête heeft ingevuld. Dit is niet altijd het geval, maar het zorgt wel voor een afwijking van de realiteit. De enquêteplekken worden bijvoorbeeld wel door jonge kinderen bezocht, maar zij hebben deze enquête niet ingevuld. De leeftijd van de respondenten zal dus afwijken van de werkelijke leeftijd van de mensen die aanwezig zijn op de vier plaatsen.

Het merendeel van de respondenten (69,3%) was al vaker geweest op de plek waar zij de vragenlijst invulden. Ongeveer een derde deel (30,7%) van de respondenten was voor het eerst op de betreffende plek. In tabel 4.1 zijn de gegevens van de respondenten in percentages weergegeven.

Tabel 4.1 Bent u vandaag voor het eerst op deze plek?

	VT Nunspeet	*VT Posbank*	*Hoog Buurlo*	*Het Leesten*	*Totaal*
Ja	31,8 %	28,6 %	27,5 %	34,9 %	30,7 %
Nee	68,2 %	71,4 %	72,5 %	65,1 %	69,3 %

4.2 Vragenlijst

Er zijn twee vragenlijsten opgesteld naar aanleiding van de resultaten van de pilot study en de inzichten uit de literatuur studie. De eerste vragenlijst is gericht op bezoekers van de Veluwetransferia. De tweede vragenlijst is iets aangepast, omdat deze vragenlijst gericht is op de niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Deze respondenten hebben misschien geen kennis van de Veluwetransferia en kunnen daarom geen vragen over de transferia beantwoorden. De vragenlijst voor bezoekers van de Veluwetransferia bestaat uit 12 vragen en is te vinden in bijlage 4. De vragenlijst voor bezoekers van de Veluwe bestaat uit 14 vragen en is te vinden in bijlage 5.

De vragenlijst bestaat uit vrij eenvoudige vragen, zodat iedere respondent de vragenlijst in kan vullen. De vragenlijst bestaat grotendeels uit gesloten vragen. Gesloten vragen zijn in dit onderzoek geschikt, omdat ze snel en gemakkelijk te beantwoorden zijn, er niet geschreven hoeft te worden, de antwoorden gemakkelijk te verwerken zijn en er vrij nauwkeurig aangegeven kan worden hoe lang het invullen zal duren [Oppenheim 1966 *In:* Konijnenburg, Boerwinkel, Bakker 1995 pp. 22]. Een nadeel van gesloten vragen kan zijn dat er bias op kan treden, omdat de respondent geen spontane reactie kan geven. Dit probleem is grotendeels opgelost door de antwoordcategorie 'iets anders, namelijk…' toe te voegen [Oppenheim 1966 in Konijnenburg, Boerwinkel, Bakker 1995 pp. 22].

In tabel 4.2 zijn de gebruikte theoretische concepten, zoals ook weergegeven in figuur 2.5, en de operationalisatie van deze concepten weergegeven. Bij ieder concept zijn de enquêtevragen weergegeven, zodat de relatie tussen het theoretisch kader en de enquêtevragen inzichtelijk is.

Tabel 4.2 Overzicht van gebruikte concepten en de operationalisatie

Concept	*Operationalisatie*	*Enquêtevragen*
Environmental attitude	NEP van Dunlap en Van Liere	Enquêtevraag 9, 11[2]
Attitude t.o.v. Veluwetransferia	Theory of Planned Behavior van Ajzen (pilot interviews)	Enquêtevraag 2, 3[2]
Attitude t.o.v. gebruik van Veluwetransferia	Theory of Planned Behavior van Ajzen (pilot interviews)	Enquêtevraag 3, 4[2]

[2] Betekent nummer van de vraag in de tweede enquête, dus de enquête voor bezoekers van de Veluwe.

Environmental attitude
De vraag gericht op de environmental attitudes is één vraag met vijftien stellingen over de relatie tussen mens en de environment. Deze stellingen behoren tot de New Environmental Paradigm Scale van Dunlap en Van Liere. De New Environmental Paradigm Scale is een meetinstrument voor het meten van attitudes van individuen en groepen gericht op de natuurlijke omgeving [1978 *In:* Smith] [Caron 1989, Hall 1990, Noe and Snow 1990 *In:* Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995]. In eerste instantie ontwikkelden Dunlap en Van Liere Likert items voor drie concepten, namelijk 'beliefs about our ability to conflict with nature', 'limits to growth' en 'the role of humans in nature'. Deze methode is, na kritiek, verbeterd in 1992 [Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones 2000]. De nieuwe methode bestaat uit een vragenlijst met in totaal vijftien stellingen die gericht zijn op vijf concepten.

Deze concepten zijn: 1) limits to growth, 2) anti-anthropocentricism, 3) the balance of nature, 4) anti-exemptionalism, 5) a belief that an ecological crisis is imminent. Met exemptionalism wordt bedoeld "the idea that humans, unlike other species, are exempt from the constraints of nature" [Dunlap et al. 1992 In: Luzar, Diagne, Gan, Henning 1995]. Deze vijf concepten meten de environmental attitudes van mensen, welke uiteindelijk geïdentificeerd kunnen worden als pro-environmental of anti-environmental. Resultaten van een onderzoek uit 1990 (Washington State Survey) suggereren dat de vijftien items intern consistent zijn en gezien kunnen worden als componenten van één geheel [Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones 2000]. Dit betekent dat de New Environmental Paradigm een valide meetinstrument is.

De vijftien stellingen zijn vertaald naar het Nederlands vanuit Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones [2000, pp. 433]. De vragen zijn zo gesteld dat positieve en negatieve attitudes ten opzichte van vijf concepten inzichtelijk worden. Ieder concept bevat drie stellingen, namelijk:

- The reality of limits to growth (1, 6, 11)
- Anti-anthropocentricism (2, 7, 12)
- The fragility of the balance of nature (3, 8, 13)
- Anti-exemptionalism (4, 9, 14)
- A belief that an ecological crisis is imminent (5, 10, 15)

Deze vijf concepten zijn componenten van een breder perspectief gericht op de natuur. De acht oneven stellingen zijn beschreven, zodat de antwoordoptie 'mee eens' een pro-ecologische kijk weergeeft. De zeven even stellingen geven een pro-ecologische kijk weer bij de antwoordoptie 'oneens'. De stellingen worden gemeten met een 5-punt Likert schaal. De antwoordmogelijkheden zijn: zeer mee eens, mee eens, neutraal, oneens en zeer oneens. De respondenten kunnen dus aangeven in hoeverre zij het met de geformuleerde stellingen eens zijn. Elke stelling, welke is gepresenteerd als pro-environmental, heeft de volgende antwoordcategorie: 5 voor 'zeer mee eens', 4 voor 'mee eens', 3 voor 'neutraal', 2 voor 'oneens' en 1 voor 'zeer oneens'. Zoals geadviseerd door Lynne, Casey, Hodges en Rahmani [1994 *In:* Luzar, E.J., Diagne, A., Gan, C., Henning, B.R. 1995] is de schaal voor de stellingen welke zijn gepresenteerd als anti-environmental omgedraaid om een hogere totaalscore te creëren voor een positieve attitude ten opzichte van de natuur. De NEP schaal geeft in dit onderzoek inzicht in de environmental attitudes van bezoekers van de Veluwetransferia, Het Leesten en Hoog Buurlo.

Attitude ten opzichte van Veluwetransferia
De vragen gericht op de attitude ten opzichte van de Veluwetransferia hebben betrekking op de gegevens die naar voren kwamen uit de pilot interviews en de literatuur. Volgens Ajzen kan de attitude van respondenten gemeten worden door indirect te vragen naar specifieke behavioral beliefs en de evaluaties (attitude toward the behavior) daarvan [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. In dit onderzoek is daar dan ook gebruik van gemaakt. De attitude ten opzichte van de Veluwetransferia is gemeten door middel van een 7-punt schaal. De uiteinden van deze schaal variëren van 'mooi' tot 'niet mooi' en 'zeer belangrijk' tot 'zeer onbelangrijk'. Aan de hand van de theorie van Ajzen is de codering van de antwoordopties in de enquête als volgt vastgesteld: antwoordoptie 1=3, 2=2, 3=1, 4=0, 5=-1, 6=-2, 7=-3.

Attitude ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia
De vragen gericht op de attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia hebben tevens betrekking op de gegevens die naar voren kwamen uit de pilot interviews en de literatuur. Volgens Ajzen kan de attitude van respondenten gemeten worden door indirect te vragen naar specifieke behavioral beliefs en de evaluaties (attitude toward the behavior) daarvan [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. In dit onderzoek is daar dan ook gebruik van gemaakt. Er is gebruik gemaakt van een 5-punt Likert schaal met de antwoordmogelijkheden: zeer mee eens, mee eens, neutraal, oneens en zeer oneens.

Daarnaast is de attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia gemeten door middel van een 7-punt schaal. De uiteinden van deze schaal variëren van 'zeer belangrijk' tot 'zeer onbelangrijk'. Aan de hand van de theorie van Ajzen is de codering van de antwoordopties in de enquête als volgt vastgesteld: antwoordoptie zeer mee eens=2, mee eens=1, neutraal=0, oneens=-1, zeer oneens=-2. Daarnaast zijn de antwoordopties in het tweede gedeelte van vraag 4 als volgt vastgesteld: antwoordoptie 1=3, 2=2, 3=1, 4=0, 5=-1, 6=-2, 7=-3.

Niet-theoretische concepten
In tabel 4.3 zijn de gebruikte niet-theoretische concepten weergegeven. Bij ieder concept zijn tevens de enquêtevragen weergegeven. Deze concepten zijn niet-theoretisch, maar het is mogelijk dat er interessante uitkomsten uitkomen of dat er eventuele relaties gelegd kunnen worden. Om deze redenen zijn ze in de enquête opgenomen.

Tabel 4.3 Overzicht van gebruikte niet-theoretische concepten en de operationalisatie

Concept	*Enquêtevragen*
Attitude t.o.v. voorzieningen	Enquêtevraag 4, 5, 5², 6²
Bezoek van Veluwetransferia	Enquêtevraag 1, 1², 2², 6, 7, 7², 8, 9², 10²
Niet-bezoek van Veluwetransferia	Enquêtevraag 7, 8, 8², 9², 10²
Sociaal demografische kenmerken	Enquêtevraag 10, 11, 12, 12², 13², 14²

² Betekent nummer van de vraag in de tweede enquête, dus de enquête voor bezoekers van de Veluwe.

Attitude ten opzichte van voorzieningen
De vragen gericht op de attitude ten opzichte van de voorzieningen zijn gericht op de voorzieningen op de enquêteplek en de belangrijkheid van voorzieningen op een plek aan de rand van de Veluwe. De attitude ten opzichte van voorzieningen is gemeten aan de hand van de Theory of Planned Behavior van Ajzen [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link]. De attitude ten opzichte van de voorzieningen is gemeten door middel van een 7-punt schaal. De uiteinden van deze schaal variëren van 'zeer mee eens' tot 'zeer oneens' en 'zeer belangrijk' tot 'zeer onbelangrijk'. Aan de hand van de theorie van Ajzen is de codering van de antwoordopties in de enquête als volgt vastgesteld: antwoordoptie 1=3, 2=2, 3=1, 4=0, 5=-1, 6=-2, 7=-3.

Bezoek en niet-bezoek van Veluwetransferia
De vragen over het bezoek en niet-bezoek van de Veluwetransferia zijn gericht op de keuze van de respondenten om naar een Veluwetransferium te gaan. Dit zijn gesloten vragen en de antwoordmogelijkheden zijn divers. De meeste vragen bestaan uit een ordinale antwoordmogelijkheid. De eerste vraag van de vragenlijst is echter een gesloten vraag, namelijk 'Bent u vandaag voor het eerst op deze plek?'.

Sociaal demografische kenmerken
De vragen met betrekking tot sociaal demografische kenmerken zijn de laatste drie vragen van de vragenlijst. Deze vragen zijn gericht op het geslacht, de leeftijd en de postcode van de respondent. Het geslacht betreft een gesloten vraag. De leeftijd en postcode van de respondent zijn twee open vragen.

4.3 Verzameling van de data

De enquête is afgenomen op vier locaties op de Veluwe, zoals beschreven in paragraaf 3.1. Deze locaties zijn: Veluwetransferium Nunspeet, Veluwetransferium Posbank, Het Leesten en Hoog Buurlo.

De weken waarop de enquête is afgenomen zijn week 25, 26, 27, 28 en 29.

De dagen verschillen per week, maar er is in ieder geval geënquêteerd op week- en weekenddagen om zoveel mogelijk respondenten te kunnen bereiken.

Op de locaties zijn mensen aangesproken om de enquête in te vullen. Hierbij is gebruik gemaakt van een non-random selectiemethode. Ik heb veel mensen aangesproken die aanwezig waren op de locaties. Ik ben op het meest drukke punt van de locaties gaan staan en veel mensen aangesproken die bij mij in de buurt kwamen. Daarnaast ben ik af en toe op een andere plek gaan staan om zo veel mogelijk mensen te ondervragen. Wanneer ik met een persoon aan het praten was, had ik niet de mogelijkheid om andere mensen aan te spreken. Ik heb dus niet iedereen kunnen aanspreken. Dit betekent dat niet alle bezoekers van de vier locaties een gelijke kans hadden om te participeren in dit onderzoek. Er is echter wel geprobeerd om de bezoekers een gelijke kans te geven door zo veel mogelijk mensen te ondervragen. De respondenten konden de enquête onbegeleid invullen. Zij hadden wel de mogelijkheid tot het stellen van vragen, omdat ik op kleine afstand van de respondenten aanwezig was.

Van te voren waren bezoekers niet op de hoogte van dit onderzoek, dus zij waren niet bevooroordeeld om wel of niet deel te nemen aan de enquête. Door deze methode wordt een zo representatief en generaliseerbaar mogelijk beeld gegeven van de gehele populatie. De populatie bestaat uit alle bezoekers van de vier locaties op de Veluwe. De grootte van de gehele populatie is niet precies in te schatten. Het totaal aantal bezoekers per jaar van de vier locaties kan geschat worden op een totaal van ongeveer 450.000. Veluwetransferium Posbank schat het aantal bezoekers op 150.000 per jaar [Van Heijst 2009]. Veluwetransferium Nunspeet schat het aantal bezoekers op 125.000 per jaar [Volkers 2009]. Het aantal bezoekers van Hoog Buurlo en Het Leesten zal niet zo hoog zijn als voorgaande cijfers en een reële schatting is moeilijk te geven. Ik schat dat het aantal bezoekers op beide locaties rond de 100.000 per jaar zal zijn. Bij de aantallen bezoekers kan sprake zijn van herhalingsbezoek, waardoor het werkelijke aantal unieke bezoekers lager kan liggen.

Neuman [2000, pp. 217 *In:* Jennings 2001] geeft als indicatie dat bij populaties groter dan 100.000 de onderzoeker een steekproef zou moeten nemen van 1% van de populatie. Krejcie en Morgan [1970 *In:* Jennings 2001] gebruiken een formule om de steekproefgrootte te berekenen. Bij een populatie van 100.000 komen zij volgens hun tabel uit op een steekproef van 384. Dit getal komt overeen met onderstaande formule dit veelvuldig gebruikt wordt om uit de populatie de steekproefgrootte uit te rekenen:

$$N = \frac{Z^2 * p\,(1-p)}{F^2}$$

[www.wisfaq.nl/showfaq3.asp?id=11725] [www.tns-nipo.com/pages/significantietools.asp]

Bovenstaande formule is in dit onderzoek gebruikt om de steekproef te berekenen. In deze formule is Z het betrouwbaarheidsniveau. Het betrouwbaarheidsniveau is de mate van onzekerheid die ik wil toelaten in dit onderzoek. Het betrouwbaarheidsniveau in dit onderzoek is 90%. Dit is een veelgebruikt percentage en het betekent dat ongeveer 90% van alle mogelijke resultaten worden omvat die bij een herhaalde steekproeftrekking zouden zijn voorgekomen. Bij 90% betrouwbaarheid wordt Z in de formule 1.645. P is de spreiding. Hierbij gaat het om het resultaat dat wordt verwacht bij elke vraag. Wanneer de antwoorden uit de steekproef behoorlijk in dezelfde richting wijzen, dan is dit wellicht ook zo in de populatie. In dit onderzoek is dit niet zeker, dus de spreiding is in dit onderzoek 50%, omdat dan de maximale steekproefgrootte wordt verkregen. F is de foutenmarge. Dit is de grootte van de fout die toegelaten wordt. F is klein aangehouden, omdat een klein foutenmarge een grotere steekproef vereist. Bij de populatie is uitgegaan van een aantal van 20.000. Wanneer onbekend is hoe groot de populatie is, wordt namelijk aangeraden te rekenen met een aantal van 20.000. De steekproefgrootte wijzigt niet veel voor populaties die groter zijn dan 20.000. Bij alle getallen is dus rekening gehouden met een zo groot mogelijke steekproef.

Na berekening is de grootte van de steekproef van dit onderzoek 267. Dit betekent dat er ongeveer 267 enquêtes worden afgenomen. De betrouwbaarheid kan vergroot worden met een grotere steekproef, maar in dit onderzoek was dit niet mogelijk in verband met de tijdsdruk. Deze steekproef is dus voldoende.

4.4 Analyse van de data

Voor de analyse van de data is gebruik gemaakt van SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 14.0.

Aan de hand van SPSS kon beschrijvende informatie van de respondenten inzichtelijk worden gemaakt. Daarnaast zijn er mogelijke statische relaties tussen diverse variabelen inzichtelijk gemaakt met behulp van kruistabellen, chi-square testen, correlatietesten en ANOVA testen. De resultaten zijn in dit onderzoek significant als $p<.05$. P betekent hier 'de kans dat je fout zit'. Dit significantieniveau wordt vaker gebruik in sociaal wetenschappelijk onderzoek.

Om het aantal variabelen van de diverse stellingen per vraag te reduceren is gebruik gemaakt van Factor Analysis (principal component factoring with varimax rotation). De Factor Analysis is gedaan voor de environmental attitudes, de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia en de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia. De attitudes zijn hierbij verdeeld in factoren, waarna de betrouwbaarheid is gemeten.

5. Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten naar aanleiding van de enquête voor bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia weergegeven. Met behulp van SPSS is inzicht verkregen in de resultaten van de enquête, welke in dit hoofdstuk worden toegelicht. In paragraaf 5.1 worden allereerst de onderzoeksresultaten betreffende de environmental attitudes weergegeven. Vervolgens worden in paragraaf 5.2 de resultaten betreffende de attitude ten opzichte van Veluwetransferia weergegeven, waarna in paragraaf 5.3 de attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia wordt beschreven. In paragraaf 5.4 wordt de attitude ten opzichte van de voorzieningen van de respondenten beschreven. In paragraaf 5.5 wordt ingegaan op het besluit van respondenten om naar de Veluwe te gaan en als laatste wordt in paragraaf 5.6 ingegaan op de niet-bezoekers en de redenen van niet-bezoek van Veluwetransferia.

5.1 Environmental attitudes

De New Environmental Paradigm Scale geeft inzicht in de environmental attitudes van bezoekers van de natuurlijke omgeving. In dit onderzoek betreft dit de environmental attitudes van bezoekers van de Veluwetransferia, Het Leesten en Hoog Buurlo. In dit onderzoek heeft een positieve environmental attitude een score van minimaal 2.5. De minimale score op deze schaal is 1 en de maximale score is 5, waarbij 2.5 neutraal is.

De gemiddelde score van de respondenten (*N*=267) is positief en pro-environmental (*M*= 3.26; *SD*=.45). In tabel 5.1 zijn de gemiddelden van de respondenten (*N*=267) per stelling weergegeven, zodat inzichtelijk wordt welke stellingen positief scoren en welke stellingen negatiever scoren. De stelling 'De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden' heeft de hoogste gemiddelde score, wat betekent dat de respondenten deze stelling positief hebben beoordeeld. De stelling 'De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur' is het meest negatief beoordeeld met een score onder het neutrale niveau.

Tabel 5.1 Gemiddelden en Standaard Deviatie per environmental attitude

Environmental attitudes	*Gemiddelde (M)*	*Standaard Deviatie (SD)*
We naderen het maximaal aantal mensen op aarde dat de aarde aan kan	3.37	1.00
De mens heeft het recht om de natuurlijke omgeving aan te passen om in zijn/haar behoefte te voorzien	2.97	1.07
Wanneer de mens ingrijpt in de natuur zorgt dit vaak voor rampzalige gevolgen	3.54	1.02
De menselijke levensstijl zorgt ervoor dat de aarde onleefbaar wordt	3.41	.99
De mens maakt vaak misbruik van de natuurlijke omgeving	3.86	.89
De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden	4.34	.75
Planten en dieren hebben net zo veel rechten als de mensheid om te bestaan	3.66	1.04
De natuurlijke balans is sterk genoeg om om te gaan met de invloeden van moderne industriële landen	2.67	.96
Ondanks ons speciale vermogen is de mensheid nog steeds ondergeschikt aan de natuur	3.52	1.14
De zogenoemde ecologische crisis is erg overdreven	2.53	.89

De aarde is een soort van ruimteschip met weinig ruimte en bronnen	2.73	.94
De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur	2.08	.95
De balans van de natuur is erg kwetsbaar en gemakkelijk verstoorbaar	3.89	1.03
De mens zal genoeg leren over hoe de natuur werkt om het te kunnen controleren	3.07	.91
Als de dingen zo doorgaan zoals het nu gaat, zullen we snel een grote ecologische ramp ervaren	3.23	1.05
Gemiddelde	3.26	.45

Om meer inzicht te krijgen in de environmental attitudes van de respondenten is een Factor Analyse gedaan. De resultaten van de eerste ronde gaven aan dat de vijftien items die de environmental attitude bepalen, gegroepeerd konden worden in vijf factoren. Na een factor analyse met twee, drie en vier factoren werd duidelijk dat een factor analyse met vier factoren de beste oplossing gaf. Enkele items geven een factor loading bij twee factoren aan. Toch is besloten om dit te laten staan om de factor analyse zo inzichtelijk mogelijk te houden. In tabel 5.2 is de factor analyse (rotated component matrix) te zien.

Tabel 5.2 Factor loadings en gemiddelden voor environmental attitudes

Environmental attitudes	*Factor 1 Aarde*	*Factor 2 Ecologische ramp*	*Factor 3 Mens*	*Factor 4 Fragiele natuur*
Planten en dieren hebben net zo veel rechten als de mensheid om te bestaan	.858			
De menselijke levensstijl zorgt ervoor dat de aarde onleefbaar wordt	.772			
De mens maakt vaak misbruik van de natuurlijke omgeving	.733			
Ondanks ons speciale vermogen is de mensheid nog steeds ondergeschikt aan de natuur	.640			
De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden	.603			
We naderen het maximaal aantal mensen op aarde dat de aarde aan kan	.458			
Als de dingen zo doorgaan zoals het nu gaat, zullen we snel een grote ecologische ramp ervaren		.799		
De balans van de natuur is erg kwetsbaar en gemakkelijk verstoorbaar		.776		
Wanneer de mens ingrijpt in de natuur zorgt dit vaak voor rampzalige gevolgen		.710		
De zogenoemde ecologische crisis is erg overdreven		-.559		.451
De mens heeft het recht om de natuurlijke omgeving aan te passen om in zijn/haar behoefte te voorzien			.735	
De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur	-.424		.681	
De mens zal genoeg leren over hoe de natuur werkt om het te kunnen controleren				.720
De natuurlijke balans is sterk genoeg om om te gaan met de invloeden van moderne industriële landen			.554	.594

De aarde is een soort van ruimteschip met weinig ruimte en bronnen				-.448
Gemiddelde	3.46	3.30	2.57	2.75
Cronbach's Alpha	.65	.38	.57	.29

Noot: Alleen factor loadings >.40 zijn weergegeven

De eerste factor is genaamd 'aarde'. Het gemiddelde van deze factor is 3.46 en Cronbach's Alpha is .65, waardoor de factor betrouwbaar is. De factor kan namelijk als betrouwbaar worden gezien als Cronbach's Alpha boven .60 is. Deze eerste factor bevat zeven items welke refereren naar de mogelijkheden die de aarde biedt en de belangrijkheid van de natuurlijke bronnen van de aarde. Het item 'de mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur' behoort bij twee factoren. Bij de eerste factor is er een negatieve factor loading en deze factor past dan ook beter bij de factor 'mens'.

De tweede factor is genaamd 'ecologische ramp'. Het gemiddelde van deze factor is 3.30, maar de factor is niet geheel betrouwbaar. Deze factor bevat vier items welke refereren naar de kwetsbaarheid van de natuur en de scenario's voor een mogelijke ecologische ramp. Het item 'de zogenoemde ecologische crisis is erg overdreven' behoort bij twee factoren en heeft bij deze factor een negatieve factor loading. Er kan gezegd worden dat dit item beter past bij de vierde factor.

De derde factor is genaamd 'mens'. Het gemiddelde van deze factor is 2.57, maar de factor is niet geheel betrouwbaar. De factor bevat drie items welke refereren naar de ondergeschiktheid van de aarde aan de mens. Het item 'de natuurlijke balans is sterk genoeg om om te gaan met de invloeden van moderne industriële landen' behoort bij twee factoren. Dit item geeft bij deze derde factor een iets lagere waarde dan bij de vierde factor 'fragiele natuur', maar hoort hier wel bij. Dit item heeft namelijk betrekking op de invloed van de mens op de aarde en de ondergeschiktheid van de aarde aan de mens. Het item 'de mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur' behoort tevens bij twee factoren. Dit item past bij deze factor, omdat het de ondergeschiktheid van de aarde aan de mens betreft.

De vierde factor is genaamd 'fragiele natuur'. Het gemiddelde van deze factor is 2.75, maar de factor is niet geheel betrouwbaar. De factor bevat vier items welke refereren de fragiele balans van de natuurlijke omgeving. Het item 'de zogenoemde ecologische crisis is erg overdreven' behoort bij twee factoren en past bij deze factor, omdat dit item de fragiliteit van de natuur betreft. Het item 'de natuurlijke balans is sterk genoeg om om te gaan met de invloeden van moderne industriële landen' behoort tevens tot deze factor, omdat dit item ook de fragiele balans van de natuurlijke omgeving betreft.

Uit bovenstaande informatie blijkt dat de environmental attitudes van de respondenten ingedeeld kunnen worden in vier factoren.

Environmental attitudes versus bezoekers en niet-bezoekers
De environmental attitudes van de respondenten verschillen per enquêteplek. In tabel 5.3 zijn de verschillende gemiddelden van de environmental attitudes af te lezen.

Tabel 5.3 Environmental attitudes per enquêteplek

Plek	*Aantal (n)*	*Gemiddelde (m)*	*Std. Deviatie (SD)*
VT Nunspeet	69	3.22	.65
VT Posbank	84	3.27	.42
Hoog Buurlo	51	3.33	.32
Het Leesten	63	3.22	.27
Totaal	267	3.26	1.39

De verschillen zijn echter niet significant (p=.519).

Bezoekers welke al vaker op de geënquêteerde plek waren geweest (*n*=185), hadden een gemiddeld hogere score (*m*=3.26; *SD*=.47) dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren (*m*=3.24; *n*=82; *SD*=.39). De verschillen zijn echter niet significant (p=.739).

Environmental attitudes versus attitudes ten opzichte van Veluwetransferia
De verschillen tussen de attitude ten opzichte van de Veluwetransferia en de New Environmental Paradigm Scale zijn klein en niet significant (p=.373).

Environmental attitudes versus attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia
Er is een positieve relatie tussen environmental attitudes, gemeten door de New Environmental Paradigm, en de attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere environmental attitude hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium (F=65, 149; p<.05). Dit verschil is significant.

Environmental attitudes versus besluit van bezoek aan Veluwetransferia
Er is geen significante relatie tussen de environmental attitudes van respondenten en het besluit van bezoek aan de Veluwe in het komende jaar (p=.972). Ook is er geen significante relatie tussen de environmental attitudes en het besluit van bezoek aan een Veluwetransferium in het komende jaar (p=.719).

Environmental attitudes versus geslacht
Uit een one-way ANOVA analyse blijkt dat de mannelijke respondenten iets meer pro-environmental gericht waren (*m*=3.27; *SD*=.42) dan vrouwen (*m*=3.25; *SD*=.47). Deze resultaten zijn echter niet significant (p=.775).

Environmental attitudes versus leeftijd
Respondenten behorende tot de oudere leeftijdscategorieën waren gemiddeld genomen iets meer pro-environmental gericht dan de jongere leeftijdscategorieën. De oudste leeftijdscategorie (81 tot 90 jaar) was het meest pro-environmental gericht (*m*=3.60; *SD*=.28). Deze resultaten zijn echter niet significant (p=.225).

5.2 Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia

De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia geven inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia zijn gemeten aan de hand van de formule: behavioral beliefs ('het Veluwetransferium vind ik mooi/niet mooi') maal de attitude toward the behavior ('een mooi Veluwetransferium vind ik belangrijk/onbelangrijk'). De minimale score per attitude ten opzichte van Veluwetransferia is -9 (-3*3) en de maximale score is 9 (3*3).

In tabel 5.4 zijn de gemiddelden van de respondenten (*n*=215) per attitude ten opzichte van Veluwetransferia weergegeven, zodat inzichtelijk wordt welke attitudes ten opzichte van Veluwetransferia positief scoren en welke negatiever scoren.

De attitude ten opzichte van Veluwetransferia 'drukte' heeft de hoogste gemiddelde score (*m*=8.76), wat betekent dat de respondenten de attitude drukte belangrijk vinden. De attitude ten opzichte van Veluwetransferia 'passend in de natuur' is het meest negatief beoordeeld (*m*=3.16). Gemiddeld genomen hebben de respondenten (*n*=215) een positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia, omdat alle attitudes ten opzichte van Veluwetransferia positief zijn.

Tabel 5.4 Gemiddelden en Standaard Deviatie per attitude ten opzichte van Veluwetransferia

Attitude t.o.v. Veluwetransferia	*Gemiddelde (m)*	*Standaard Deviatie (SD)*
Mooi	4.52	3.97
Overzichtelijk	4.45	4.32
Bereikbaar	3.20	3.07
Drukte	8.76	8.25
Rustig	8.49	6.02
Leuk	6.36	4.93
Educatief	4.10	3.93
Passend in de natuur	3.16	2.71

Wanneer de attitudes uit tabel 5.4 samen worden genomen, kan de attitude ten opzichte van Veluwetransferia worden berekend. De gemiddelde score van de attitude ten opzichte van het Veluwetransferium van de respondenten (n=215) is positief (m=46.03; SD=25.67). Hierbij is de minimale score van de attitude ten opzichte van de Veluwetransferia -72 (-9*8) en de maximale score is 72 (9*8).

Om meer inzicht te krijgen in de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia is een Factor Analyse gedaan. De resultaten van de eerste ronde gaven aan dat de items, welke samen de attitude ten opzichte van de Veluwetransferia vormen, gegroepeerd konden worden in twee factoren. Er waren namelijk twee factoren met een eigenwaarde hoger dan 1. Bij een factor analyse is een eigenwaarde hoger dan 1 nodig, omdat de factor dan meer vertelt dan de onafhankelijke items. De items die samen komen in een factor hebben iets met elkaar te maken. Met een factor analyse wordt de data dus gereduceerd en gemakkelijker gemaakt. Na een factor analyse met drie en vier factoren werd duidelijk dat een factor analyse met twee factoren de beste oplossing gaf. In tabel 5.5 is de factor analyse (rotated component matrix) te zien.

Tabel 5.5 Factor loadings en gemiddelden voor attitude ten opzichte van Veluwetransferia

Attitude t.o.v. Veluwetransferia	*Factor 1 Natuurlijke beleving*	*Factor 2 Drukte beleving*
Overzichtelijk	.875	
Educatief	.761	
Bereikbaarheid	.725	
Mooi	.706	
Passend	.654	
Leuk	.644	
Druk		.877
Rustig		.832
Gemiddelde	4.30	8.63
Cronbach's Alpha	.84	.71

Noot: Alleen factor loadings >.40 zijn weergegeven

De eerste factor is genaamd 'natuurlijke beleving'. Het gemiddelde van deze factor is 4.30 en Cronbach's Alpha is .84, waardoor de factor betrouwbaar is. De factor kan namelijk als betrouwbaar worden gezien als Cronbach's Alpha boven .60 is. Deze eerste factor bevat zes items welke refereren naar de natuurlijke beleving en ervaring van de Veluwetransferia. De tweede factor is genaamd 'drukte beleving'. Het gemiddelde van deze factor is 8.63 en de factor is betrouwbaar. De factor bevat twee items welke refereren naar de beleving van de drukte van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Het is logisch dat de items druk en rustig in deze factor samenkomen, want als het item druk een lage score heeft, is het vanzelfsprekend dat het item rustig een hogere score heeft. Dit geldt ook andersom. Er is dus sprake van een duidelijke verdeling tussen de natuurlijke beleving van het Veluwetransferium en de druktebeleving op het transferium.

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia versus bezoekers en niet-bezoekers
De attitude van respondenten ten opzichte van de Veluwetransferia verschilt per enquêteplek. In tabel 5.6 zijn de verschillende gemiddelden van de attitudes af te lezen.

Tabel 5.6 Attitude ten opzichte van Veluwetransferia per enquêteplek

Plek	*Aantal (n)*	*Gemiddelde (m)*	*Std. Deviatie (SD)*
VT Nunspeet	69	45.03	26.33
VT Posbank	84	46.30	25.15
Hoog Buurlo	22	46.55	28.88
Het Leesten	40	46.90	24.69
Totaal	215	46.03	25.67

Uit onderzoek blijkt echter dat het verschil niet significant is (p=.054).

Bezoekers welke al vaker op de geënquêteerde plek waren geweest (*n*=148), hadden een gemiddeld hogere score (*m*=46.07; *SD*=25.14) dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren (*m*=46.01; *n*=67; *SD*=25.99). De verschillen zijn echter niet significant (p=.986).

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia versus attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia
Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en de attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium (F=46, 168; p<.05). Dit verschil is significant.

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia versus besluit van bezoek aan Veluwetransferia
Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en het besluit van bezoek aan de Veluwe. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken de Veluwe in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude (F=46, 168; p<.05). Dit verschil is significant.

Er is tevens een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en het besluit van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude (F=46, 168; p<.05). Dit verschil is significant.

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia versus geslacht
Mannen hebben een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia (*n*=103; *m*=49.22; *SD*=26.88) dan vrouwen (*n*=112; *m*=43.09; *SD*=24.27). Dit verschil is echter niet significant (p=.080).

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia versus leeftijd
Respondenten uit de leeftijdscategorie 21 tot 30 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia (*n*=13; *m*=68.62; *SD*=29.35), gevolgd door de oudste leeftijdscategorie 81 tot 90 jaar (*n*=2; *m*=53.50; *SD*=41.72). Daarna volgt de leeftijdscategorie 71 tot 80 jaar (*n*=16; *m*=49.25; *SD*=27.42). De respondenten in de leeftijdscategorie 31 to 40 jaar hebben de minst positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia (*n*=50; *m*=41.68; *SD*=27.28). Dit verschil is echter niet significant (p=.056).

5.3 Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia

De attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia geven inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers ten opzichte van hun gebruik van de Veluwetransferia. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia zijn gemeten aan de hand van de formule: behavioral beliefs ('ik bezoek het Veluwetransferium om in de natuur te zijn') maal de attitude toward the behavior ('in de natuur zijn is voor mij belangrijk/onbelangrijk'). De minimale score per attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia is -6 (-2*3) en de maximale score is 6 (2*3).

In tabel 5.7 zijn de gemiddelden van de respondenten (*n*=215) per attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia weergegeven, zodat inzichtelijk wordt welke attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia positief scoren en welke negatiever scoren. De attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia 'natuur' heeft de hoogste gemiddelde score, wat betekent dat de respondenten deze attitude belangrijk vinden. De attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia 'andere mensen tegenkomen' is het meest negatief beoordeeld met een gemiddelde score van 1.00. Gemiddeld genomen hebben de respondenten (*n*=215) een positieve attitude ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia, omdat alle attitudes ten opzichte van Veluwetransferia positief zijn.

Tabel 5.7 Gemiddelden en Standaard Deviatie per attitude ten opzichte van Veluwetransferiabezoek

Attitude t.o.v. bezoek aan Veluwetransferia	*Gemiddelde (m)*	*Standaard Deviatie (SD)*
Natuur	5.79	5.43
Natuurbewust	1.42	2.09
Leuks	2.33	2.50
Kinderen	2.20	2.61
Honden	3.59	2.43
Andere mensen	1.00	2.13
Lichaamsbeweging	1.65	2.59
Rustpunt	1.47	2.46
Dagje uit	2.06	2.10
Even uit	2.57	2.19
Diverse voorzieningen	1.21	2.04
Parkeergelegenheid	1.84	2.67
Bezoekerscentrum	1.90	2.17
Startpunt routes	2.87	2.90
Informatievoorziening	1.79	2.57

Wanneer de attitudes ten opzichte van een bezoek aan een Veluwetransferium uit tabel 5.7 samen worden genomen, kan de attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia worden berekend. De gemiddelde score van de attitude ten opzichte van het Veluwetransferium van de respondenten (*n*=215) is vrij positief (*m*=36.33; *SD*=17.26). Hierbij is de minimale score van de attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia -90 (-6*15) en de maximale score is 90 (6*15).

Om meer inzicht te krijgen in de attitudes ten opzichte van het bezoek aan de Veluwetransferia is een Factor Analyse gedaan. De resultaten van de eerste ronde gaven aan dat de items, welke samen de attitude ten opzichte van bezoek aan de Veluwetransferia vormen, gegroepeerd konden worden in vijf factoren. Er waren namelijk vijf factoren met een eigenwaarde hoger dan 1. Bij een factor analyse is een eigenwaarde hoger dan 1 nodig, omdat de factor dan meer vertelt dan de onafhankelijke items. De items die samen komen in een factor hebben iets met elkaar te maken. Met een factor analyse wordt de data dus gereduceerd en gemakkelijker gemaakt.

Na een factor analyse met twee, drie en vier factoren werd duidelijk dat een factor analyse met vijf factoren de beste oplossing gaf. Enkele attitudes geven een factor loading bij twee factoren aan. Toch is besloten om dit te laten staan om de factor analyse zo inzichtelijk mogelijk te maken. In tabel 5.8 is de factor analyse (rotated component matrix) te zien.

Tabel 5.8 Factor loadings en gemiddelden voor attitude ten opzichte van Veluwetransferiabezoek

Attitude t.o.v. bezoek aan Veluwetransferia	*Factor 1 Natuurlijk bezoek*	*Factor 2 Recreatief bezoek*	*Factor 3 Informatie-Voorziening*	*Factor 4 Even weg*	*Factor 5 Gezellig-heid*
Lichaamsbeweging	.820				
Rustpunt	.737				
Natuurbewust	.639				
Natuur	.627	.509			
Kinderen		.837			
Leuks		.756			
Voorzieningen		.438			
Routes			.742		
Informatie			.721		
Honden			-.448		
Dagje uit				.860	
Even uit				.812	
Parkeergelegenheid					.819
Mensen					.655
Bezoekerscentrum			.479		.625
Gemiddelde	2.58	2.88	2.54	2.32	1.58
Cronbach's Alpha	.80	.65	.59	.81	.55

Noot: Alleen factor loadings >.40 zijn weergegeven

Uit de factor analyse blijkt dat er onderscheid gemaakt kan worden in vijf typen attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia. De eerste factor is genaamd 'natuurlijk bezoek'. Het gemiddelde van deze factor is 2.58 en Cronbach's Alpha is .80, waardoor deze factor betrouwbaar is. De factor kan namelijk als betrouwbaar worden gezien als Cronbach's Alpha boven .60 is. De factor bevat vier items welke refereren naar de natuurlijke beleving en ervaring van bezoek aan de Veluwetransferia. De tweede factor is genaamd 'recreatief bezoek'. Het gemiddelde van deze factor is 2.88 en de factor is betrouwbaar. Deze factor bevat tevens vier items welke refereren naar de recreatieve beleving van de Veluwetransferia. Bij deze factor wordt het item natuur voor de tweede keer genoemd, echter met een iets lagere waarde. Natuur hoort meer thuis bij de factor 'natuurlijk bezoek' en geeft daar ook een hogere waarde weer. In de natuur zijn echter ook recreatieve mogelijkheden, waardoor natuur tevens bij deze factor geplaatst is.

De derde factor is genaamd 'informatievoorziening'. Het gemiddelde van deze factor is 2.54, maar de factor is niet geheel betrouwbaar. De factor bevat vier items welke refereren naar de informatie- en routevoorzieningen op de Veluwetransferia. Het item bezoekerscentrum is geplaatst bij deze factor en tevens bij de vijfde factor. Het bezoekerscentrum geeft bij deze factor een lagere waarde dan bij de vijfde factor, maar hoort hier wel bij. Het bezoekerscentrum voorziet de bezoekers van de Veluwetransferia namelijk van informatie. De vierde factor is genaamd 'even weg'. Het gemiddelde van deze factor is 2.32 en de factor is betrouwbaar. De factor bevat twee items welke refereren naar even weg of een dagje uit, om even weg te zijn uit de dagelijkse omgeving. De vijfde factor is genaamd 'gezelligheid'. Het gemiddelde van deze factor is 1.58, maar de factor is niet geheel betrouwbaar. De factor bevat drie items welke refereren naar de gezelligheid bij het bezoek aan een Veluwetransferium. De attitude bezoekerscentrum behoort ook tot deze factor, omdat er in het bezoekerscentrum vaak mensen aanwezig zijn. De medewerkers van het bezoekerscentrum zijn altijd aanwezig en bezoekers kunnen dus altijd een gezellig praatje maken.

Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia versus bezoekers en niet-bezoekers
De attitude van respondenten ten opzichte van het bezoek aan een Veluwetransferium verschilt per enquêteplek. In tabel 5.9 zijn de verschillende gemiddelden van de attitudes ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium af te lezen.

Tabel 5.9 Attitude ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia per enquêteplek

Plek	*Aantal (n)*	*Gemiddelde (m)*	*Std. Deviatie (SD)*
VT Nunspeet	69	36.78	19.40
VT Posbank	84	36.93	17.91
Hoog Buurlo	22	38.45	15.16
Het Leesten	40	33.15	12.59
Totaal	215	36.33	17.26

Het gemiddelde van de respondenten bij Hoog Buurlo is het hoogst, gevolgd door Veluwetransferium Posbank, Veluwetransferium Nunspeet en als laatste Het Leesten. De verschillen zijn echter niet significant (p=.61).

De respondenten welke voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren, gaven een iets lager gemiddelde van hun attitudes ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium (*n*=67; *m*=32.40; *SD*=15.84) dan de respondenten welke al vaker op de betreffende plek zijn geweest (*n*=148; *m*=38.11; *SD*=17.64). Dit verschil is significant (p<.05).

Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia versus besluit van bezoek aan Veluwetransferia
Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia en het besluit van een bezoek aan de Veluwe. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwe in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude (F=43, 171; p<.05). Dit verschil is significant.

Er is tevens een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia en het besluit van een bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude (F=43, 171; p<.05). Dit verschil is significant.

Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia versus geslacht
Vrouwen hebben een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia (*n*=112; *m*=39.03; *SD*=17.67) dan mannen (*n*=103; *m*=33.41; *SD*=16.41). Dit verschil is significant (p<.05).

Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia versus leeftijd
Respondenten uit de leeftijdscategorie 71 tot 80 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia (*n*=16; *m*=41.50; *SD*=14.56). Vervolgens volgt de leeftijdscategorie 61 tot 70 jaar (*n*=41; *m*=39.17; *SD*=16.64) en daarna de categorie 41 to 50 jaar (*n*=45; *m*=38.93; *SD*=20.09). De twee categorieën met de minst positieve attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia zijn de categorie 21 tot 30 jaar (*n*=13; *m*=20.38; *SD*=17.40) en de categorie 81 tot 90 jaar (*n*=2; *m*=19.50; *SD*=27.58). Dit verschil is significant (p<.05).

5.4 Attitudes ten opzichte van voorzieningen op enquêteplek

Naast de theoretische concepten zijn er tevens enkele niet-theoretische concepten in de enquête verwerkt, omdat deze concepten een aanvulling kunnen zijn in dit onderzoek. Naast de theoretische concepten was het interessant om inzicht te krijgen in enkele andere concepten met behulp van de enquête. Allereerst de attitude ten opzichte van voorzieningen op de enquêteplek.

De voorzieningen op de enquêteplek en de belangrijkheid van de voorzieningen is in de enquête gemeten door twee stellingen. Allereerst de stelling 'deze plek biedt veel voorzieningen' met de antwoordcategorie zeer mee eens tot zeer oneens. De tweede stelling is 'veel voorzieningen op 1 plek aan de rand van de Veluwe vind ik belangrijk/onbelangrijk'. De minimale score per stelling ten opzichte van de voorzieningen is -9 (-3*3) en de maximale score is 9 (3*3).

De respondenten (*N*=267) hebben aangegeven dat zij vinden dat de plek waar zij zich bevinden vrij veel voorzieningen biedt (*M*=1.24; *SD*=1.20). Ook vinden de meeste respondenten (*N*=267) het vrij belangrijk dat er veel voorzieningen zijn aan de rand van de Veluwe (*M*=1.87; *SD*=0.96).

Attitudes ten opzichte van voorzieningen
De stellingen 'Deze plek biedt veel voorzieningen' en 'Veel voorzieningen op 1 plek aan de rand van de Veluwe vind ik…' vormen samen de attitude ten opzichte van de voorzieningen. De relatie tussen de stellingen 'Deze plek biedt veel voorzieningen' en 'Veel voorzieningen op 1 plek aan de rand van de Veluwe vind ik…' is significant (p<.05).

De attitude van respondenten betreffende de voorzieningen op de plek waar zij zich bevinden is licht positief (*M*=2.65; *SD*=3.10) met een minimumscore van -18 en een maximumscore van 18.

Attitudes ten opzichte van voorzieningen versus bezoekers en niet-bezoekers
Er is een verschil tussen de respondenten per enquêteplek en de attitude ten opzichte van de voorzieningen. De gemiddelde attitudescore ten opzichte van voorzieningen van de respondenten bij Veluwetransferium Nunspeet is het hoogst (*n*=69; *m*=3.78; *SD*=3.32), gevolgd door Veluwetransferium Posbank (*n*=84; *m*=3.63; *SD*=3.00). Daarna volgt Het Leesten (*n*=63; *m*=1.75; *SD*=2.44) en als laatste Hoog Buurlo (*n*=51; *m*=.61; *SD*=2.27). Dit verschil is significant (F=3,263; p<.05).

Attitudes ten opzichte van voorzieningen versus geslacht
Vrouwen hebben een positievere attitude ten opzichte van de voorzieningen (*n*=140; *m*=2.82; *SD*=3.07) dan mannen (*n*=127; *m*=2.46; *SD*=3.14. Dit verschil is echter niet significant (p=.34)

Attitudes ten opzichte van voorzieningen versus leeftijd
Respondenten in de leeftijdscategorie 81 to 90 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van voorzieningen (*n*=2; *m*=5.00; *SD*=5.57), gevolgd door de categorie 41 to 50 jaar (*n*=49; *m*=3.41; *SD*=3.38). Respondenten in de leeftijdscategorie 51 to 60 jaar hebben de minst positieve attitude ten opzichte van voorzieningen (*n*=68; *m*=2.16; *SD*=2.78). Dit verschil is echter niet significant (p=.40).

5.5 Besluit van bezoek aan Veluwetransferia

Het volgende niet-theoretische concept is het besluit van de respondenten om een bezoek te brengen aan een Veluwetransferium.

Bezoek Veluwe
Het merendeel van de respondenten heeft aangegeven dat zij denken de Veluwe in het komende jaar geregeld te bezoeken. De antwoordmogelijkheid '1 a 2 keer per maand' werd het meest (*n*=105) aangevinkt. Vervolgens is de antwoordmogelijkheid '1 a 2 keer per jaar' aangevinkt, gevolgd door '1 a 2 keer per week'. De optie 'elke dag' werd het minst (*n*=11) aangevinkt.

Bezoek Veluwe versus bezoekers en niet-bezoekers
De respondenten welke voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren, gaven het meest aan dat zij de Veluwe in het komende jaar 1 a 2 keer per jaar denken te bezoeken (*n*=41). Vervolgens werd de optie '1 a 2 keer per maand' het meest aangevinkt (*n*=27). De respondenten die al vaker op de plek waren geweest, gaven aan dat zij dachten de Veluwe in het komende jaar 1 a 2 keer per maand te bezoeken (*n*=78). De optie '1 a 2 keer per week' volgde daarop (*n*=54). Dit verschil is significant (p<.05).

Er is geen significant verschil (p=.346) tussen het bezoek aan de Veluwe in het komende jaar en de plek van de respondent.

Bezoek Veluwe versus geslacht
Er is geen significant verschil (p=.312) tussen de kans dat de respondent een bezoek brengt aan de Veluwe in het komende jaar en het geslacht van de respondent.

Bezoek Veluwe versus leeftijd
Er is geen significant verschil (p=.409) tussen de kans dat de respondent een bezoek brengt aan de Veluwe in het komende jaar en de leeftijd van de respondent.

Bezoek Veluwetransferia versus bezoekers en niet-bezoekers
Het bezoek aan Veluwetransferia in het komende jaar verschilt per enquêteplek. De respondenten welke zich tijdens het invullen van de vragenlijst bevonden op een Veluwetransferium, achten de kans dat zij een Veluwetransferium zullen bezoeken behoorlijk groot. De antwoordopties 1 en 2 zijn het meest aangevinkt. De respondenten welke de vragenlijst hebben ingevuld bij Hoog Buurlo en Het Leesten hebben voornamelijk de antwoordopties 3, 4 en 5 aangevinkt. Zij achten de kans dat zij in het komende jaar een Veluwetransferium bezoeken dus beduidend kleiner dan de respondenten welke zich op een Veluwetransferium bevonden. Dit verschil is significant (p<.05).

De respondenten welke voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren, vinkten voornamelijk de kans 4 en 5 aan. Dit gaven zij als antwoord op de vraag 'Hoe groot is de kans dat u bij uw bezoek aan de Veluwe gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar?'. De respondenten die niet voor het eerst op de betreffende plek waren, vinkten voornamelijk de opties 1, 2 en 3 aan. Dit betekent dat de respondenten die voor het eerst op de bepaalde plek waren de kans kleiner achten dat zij een bezoek zullen brengen aan een Veluwetransferium dan respondenten die al vaker op de plek zijn geweest. Dit verschil is significant (p<.05).

Bezoek Veluwetransferia versus geslacht
Er is geen significant verschil (p=.756) tussen de kans dat de respondent gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar en het geslacht van de respondent.

Bezoek Veluwetransferia versus leeftijd
Er is geen significant verschil (p=.051) tussen de kans dat de respondent gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar en de leeftijd van de respondent.

5.6 Besluit van niet-bezoek aan Veluwetransferia

Het laatste niet-theoretische concept is het besluit van de respondenten om geen bezoek te brengen aan een Veluwetransferium. Deze vraag is alleen gesteld bij Hoog Buurlo en Het Leesten. Dit betekent dat deze vraag alleen betrekking heeft op de niet-bezoekers van de Veluwetransferia.

Van de ondervraagde respondenten op de Veluwe heeft 54% wel eens gehoord van een Veluwetransferium. Dit betekent dat de meerderheid van de respondenten enige kennis heeft van de Veluwetransferia. Bij Het Leesten heeft 63% van de respondenten wel eens gehoord van een Veluwetransferium. Bij Hoog Buurlo is dit percentage iets lager, namelijk 43% van de respondenten.

De redenen waarom de respondenten, de niet-bezoekers, niet (meer) naar een Veluwetransferium gaan zijn divers. De twee redenen welke het meest zijn aangegeven in de vragenlijst is 'Ik ben er al vaker geweest' (17.5%) en 'Het is te ver weg' (17.5%). Een percentage van 16.7% gaf aan dat zij niet wisten wat er te zien of te doen was en 15.8% van de respondenten wist niet dat het bestond. 13% van de respondenten heeft geen interesse. Drukte en geluidsoverlast wordt door respectievelijk 3.5% en 5.3% aangegeven. Een aantal respondenten (10.5%) gaf aan dat zij een andere reden hebben om geen bezoek te brengen aan een Veluwetransferium. Enkele van deze redenen zijn 'de plek op de Veluwe waar ik kom, ligt aan de fietsroute die ik volg' en 'ik ben nog wel van plan om vaker naar een Veluwetransferium toe te gaan'.

6. Conclusie

In dit onderzoek is getracht inzicht te krijgen in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven. In hoofdstuk 6.1 wordt ingegaan op de beantwoording van de onderzoeksvragen aan de hand van de resultaten uit hoofdstuk 5. In paragraaf 6.2 vormen deze resultaten het uitgangspunt voor het beantwoorden van de probleemstelling.

6.1 Conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen hebben in dit onderzoek gediend als concretisering van de probleemstelling. Er is gekozen voor een tweeledige benadering. Allereerst is gebruik gemaakt van interviews om inzicht te krijgen in de meest genoemde attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Vervolgens is met behulp van de enquête meer inzicht verkregen in de attitudes.

1. *Wat zijn de environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia?*

De New Environmental Paradigm Scale geeft in dit onderzoek inzicht in de environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De gemiddelde score van de environmental attitudes is positief (M=3.26 op een schaal van 1 tot en met 5). De vijftien stellingen zijn bijna allemaal positief (hoger dan M=2.5) beoordeeld door de respondenten. Dit betekent dat de stellingen pro-environmental beoordeeld zijn. De stelling 'De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden' is door de respondenten het meest positief beoordeeld. De stelling 'De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur' is echter als enige negatief beoordeeld met een gemiddeld onder het neutrale niveau van 2.5.

Om meer inzicht te krijgen in de attitudes van de respondenten betreffende de environment is een Factor Analyse gedaan. De resultaten zijn gegroepeerd in vier factoren. De eerste factor is genaamd 'aarde' en heeft een positief gemiddelde (m=3.46). Deze factor refereert naar de mogelijkheden die de aarde biedt en de belangrijkheid van de natuurlijke bronnen van de aarde. De tweede factor is genaamd 'ecologische ramp' met een positief gemiddelde (m=3.30). Deze factor refereert naar de kwetsbaarheid van de natuur en de scenario's voor een mogelijke ecologische ramp. De derde factor is genaamd 'mens'. Deze factor heeft tevens een positief gemiddelde (m=2.57). Deze factor refereert naar de ondergeschiktheid van de aarde aan de mens. De vierde factor is genaamd 'fragiele natuur'. Het gemiddelde van deze factor is positief (m=2.75) en de factor refereert naar de fragiele balans van de natuurlijke omgeving.

De respondenten van Hoog Buurlo hebben de environmental attitudes het meest positief beoordeeld (m=3.33). De respondenten van Veluwetransferium Posbank en Het Leesten waren beiden het minst positief (m=3.22). Deze verschillen zijn echter niet significant. Bezoekers welke al vaker op de geënquêteerde plek waren geweest, hadden een gemiddeld hogere score (m=3.26) dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren (m=3.24). Ook dit verschil is niet significant.

2. *Wat zijn de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia?*

De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia geven inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia zijn gemeten aan de hand van de theorie van Ajzen met de formule: behavioral beliefs ('het Veluwetransferium vind ik mooi/niet mooi') maal de attitude toward the behavior ('een mooi Veluwetransferium vind ik belangrijk/onbelangrijk').

De gemiddelde attitude van de respondenten is positief (m=46.03 op een schaal van -72 tot 72). De items die bijdragen aan de attitude ten opzichte van Veluwetransferia zijn allen positief beoordeeld door de respondenten. Het item 'drukte' heeft de hoogste gemiddelde score, wat betekent dat de respondenten de attitude drukte belangrijk vinden. De attitude ten opzichte van Veluwetransferia 'passend in de natuur' is het minst positief beoordeeld (m=3.16 op een schaal van -9 tot 9).

Om meer inzicht te krijgen in de attitudes ten opzicht van de Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia is een Factor Analyse gedaan. De resultaten zijn gegroepeerd in twee factoren. De eerste factor is genaamd 'natuurlijke beleving' en het gemiddelde van deze factor is positief (m=4.30). De factor refereert naar de natuurlijke beleving en ervaring van de Veluwetransferia. De tweede factor is genaamd 'drukte beleving' en heeft tevens een positief gemiddelde (m=8.63). De factor refereert naar de beleving van de drukte van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia.

De respondenten van Het Leesten hadden de meest positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia (m=46.90). De respondenten van Veluwetransferium Nunspeet hadden de minst positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia (m=45.03). Deze verschillen zijn echter niet significant. Bezoekers welke al vaker op de geënquêteerde plek aanwezig waren, hadden een gemiddeld hogere score (m=46.07) dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren (m=46.01). Ook dit verschil is niet significant.

3. *Wat zijn de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia?*

De attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia geven inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van hun gebruik van de Veluwetransferia. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia zijn gemeten aan de hand de theorie van Ajzen met de formule: behavioral beliefs ('ik bezoek het Veluwetransferium om in de natuur te zijn') maal de attitude toward the behavior ('in de natuur zijn is voor mij belangrijk/onbelangrijk').

De attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia is positief (m=36.33 op een schaal van -90 tot 90). De items welke samen de attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia bepalen zijn allen positief beoordeeld door de respondenten. Het item 'natuur' heeft de hoogste gemiddelde score (m=5.79 op een schaal van -6 tot 6), wat betekent dat de respondenten deze attitude erg positief en belangrijk vinden. Ook het item 'honden' heeft een positieve score (m=3.59 op een schaal van -6 tot 6). Het item 'andere mensen tegenkomen' is het minst positief beoordeeld (m=1.00 op een schaal van -6 tot 6).

Om meer inzicht te krijgen in de attitudes betreffende het bezoek aan de Veluwetransferia is een Factor Analyse gedaan. De resultaten zijn gegroepeerd in vijf factoren. De eerste factor is genaamd 'natuurlijk bezoek' en het gemiddelde van deze factor is positief (m=2.58).

De factor refereert naar de natuurlijke beleving en ervaring van bezoek aan de Veluwetransferia. De tweede factor is genaamd 'recreatief bezoek' en heeft tevens een positief gemiddelde (*m*=2.88). Deze factor refereert naar de recreatieve beleving van de Veluwetransferia. De derde factor is genaamd 'informatievoorziening'. Het gemiddelde van deze factor is positief (*m*=2.54) en de factor refereert naar de informatie- en routevoorzieningen op de Veluwetransferia. De vierde factor is genaamd 'even weg' en heeft een positief gemiddelde (*m*=2.32). Deze factor refereert naar even weg of een dagje uit, om even weg te zijn uit de dagelijkse omgeving. De vijfde factor is genaamd 'gezelligheid' en heeft een positief gemiddelde (*m*=1.58). De factor refereert naar de gezelligheid bij het bezoek aan een Veluwetransferium.

De respondenten van Hoog Buurlo hadden de meest positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia (*m*=38.45), gevolgd door Veluwetransferium Posbank en Veluwetransferium Nunspeet. De respondenten van Het Leesten hadden de minst positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia (*m*=33.15). Deze verschillen zijn echter niet significant. Respondenten welke al vaker op de geënquêteerde plek aanwezig waren geweest, hadden een gemiddeld hogere score (*m*=38.11) dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren (*m*=32.40). Dit verschil is significant.

4. *Hoe relateren de environmental attitudes tot de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia?*

Er zijn geen significante verschillen tussen de environmental attitudes en de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia.

Er is wel een positieve relatie tussen de environmental attitudes, gemeten door de New Environmental Paradigm, en de attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere environmental attitude hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Dit verschil is significant.

Er is geen significante relatie tussen de environmental attitudes van de respondenten en het bezoek aan de Veluwe in het komende jaar en het bezoek aan een Veluwetransferium in het komende jaar.

5. *Hoe relateren de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia tot de attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia?*

Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en de attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Dit verschil is significant.

Ook is er een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en het besluit van bezoek aan de Veluwe. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken de Veluwe in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is significant. Er is tevens een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en het besluit van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is wederom significant.

6. *Hoe relateren de attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia tot het bezoek aan Veluwetransferia?*

Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia en het besluit van een bezoek aan de Veluwe. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwe in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is significant.

Er is tevens een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia en het besluit van een bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is tevens significant.

7. *Hoe relateren de sociaaldemografische variabelen tot de attitudes?*

Sociaaldemografische variabele: Geslacht
Mannelijke respondenten waren iets meer pro-environmental gericht dan vrouwen, maar dit verschil is niet significant.

Mannelijke respondenten hebben een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia dan vrouwelijke respondenten. Dit verschil is ook niet significant.

Vrouwelijke respondenten hebben een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia dan mannelijke respondenten. Dit verschil is significant.

Sociaaldemografische variabele: Leeftijd
Respondenten behorende tot de oudere leeftijdscategorieën waren gemiddeld genomen iets meer pro-environmental gericht dan de jongere leeftijdscategorieën. De oudste leeftijdscategorie (81 tot 90 jaar) was het meest pro-environmental gericht. Deze verschillen zijn echter niet significant.

Respondenten uit de leeftijdscategorie 21 tot 30 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia, gevolgd door de oudste leeftijdscategorie 81 tot 90 jaar. Daarna volgt de leeftijdscategorie 71 tot 80 jaar. De respondenten in de leeftijdscategorie 31 to 40 jaar hebben de minst positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia. Dit verschil is echter niet significant.

Respondenten uit de leeftijdscategorie 71 tot 80 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia. Vervolgens volgt de leeftijdscategorie 61 tot 70 jaar en daarna de categorie 41 to 50 jaar. De twee categorieën met de minst positieve attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia zijn de categorie 21 tot 30 jaar en de categorie 81 tot 90 jaar. Dit verschil is significant.

6.2 Conclusie ten aanzien van de probleemstelling

De onderzoeksvragen vormden een concretisering van de probleemstelling. Met het samenbrengen van de antwoorden op de onderzoeksvragen kan de vooraf geformuleerde probleemstelling worden beantwoord.

Wat zijn de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia en hoe komt dit tot uiting in het gebruik van de Veluwetransferia?

Environmental attitudes
De algemene environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia zijn positief. Dit betekent dat de meeste respondenten een pro-environmental gerichte attitude hebben. De stelling 'De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden' is door de respondenten het meest positief beoordeeld. De stelling 'De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur' is echter als enige negatief beoordeeld met een gemiddeld onder het neutrale niveau.

De respondenten van Hoog Buurlo, niet-bezoekers van Veluwetransferia, hebben de environmental attitudes het meest positief beoordeeld. De respondenten van Veluwetransferium Posbank en Het Leesten, niet-bezoekers van Veluwetransferia, waren beiden het minst positief. Deze verschillen zijn echter niet significant. Bezoekers welke al vaker op de geënquêteerde plek waren geweest, hadden een gemiddeld hogere score dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren. Ook dit verschil is niet significant.

De mannelijke respondenten waren iets meer pro-environmental gericht dan de vrouwelijke respondenten, maar dit verschil is niet significant. Respondenten behorende tot de oudere leeftijdscategorieën waren gemiddeld genomen iets meer pro-environmental gericht dan de jongere leeftijdscategorieën. De oudste leeftijdscategorie (81 tot 90 jaar) was het meest pro-environmental gericht. Ook deze verschillen zijn niet significant.

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia
De meer specifieke attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia geven inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. De gemiddelde attitude van de respondenten is positief. De items die bijdragen aan de attitude ten opzichte van Veluwetransferia zijn door de respondenten allemaal positief beoordeeld. Het item 'drukte' heeft de hoogste gemiddelde score, wat betekent dat de respondenten de attitude drukte belangrijk vinden. De attitude ten opzichte van Veluwetransferia 'passend in de natuur' is het minst positief beoordeeld door de respondenten.

De respondenten van Het Leesten hadden de meest positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia en de respondenten van Veluwetransferium Nunspeet hadden de minst positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia. Deze verschillen zijn echter niet significant. Bezoekers welke al vaker op de geënquêteerde plek aanwezig waren, hadden een gemiddeld hogere score dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren. Ook dit verschil is niet significant.

De mannelijke respondenten hebben een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia dan de vrouwelijke respondenten, maar dit verschil is niet significant. Respondenten uit de leeftijdscategorie 21 tot 30 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia, gevolgd door de oudste leeftijdscategorie 81 tot 90 jaar. Daarna volgt de leeftijdscategorie 71 tot 80 jaar. De respondenten in de leeftijdscategorie 31 to 40 jaar hebben de minst positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia. Dit verschil is echter wederom niet significant.

Attitudes ten opzichte van gebruik Veluwetransferia
De attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia zijn nog specifieker dan voorgaande attitudes. Deze attitudes geven inzicht in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van hun gebruik van de Veluwetransferia. De attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia is positief. De items welke samen de attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia bepalen zijn allen positief beoordeeld door de respondenten. Het item 'natuur' is duidelijk het meest positief beoordeeld.

Dit betekent dat de respondenten deze attitude erg positief en belangrijk vinden. Het item 'andere mensen tegenkomen' is het minst positief beoordeeld.

De respondenten van Hoog Buurlo hadden de meest positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia, gevolgd door Veluwetransferium Posbank en Veluwetransferium Nunspeet. De respondenten van Het Leesten hadden de minst positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia. Deze verschillen zijn echter niet significant. Respondenten welke al vaker op de geënquêteerde plek aanwezig waren geweest, hadden een gemiddeld hogere score dan bezoekers die voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren. Dit verschil is wel significant.

De vrouwelijke respondenten hebben een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van Veluwetransferia dan de mannelijke respondenten. Dit verschil is significant. Respondenten uit de leeftijdscategorie 71 tot 80 jaar hebben de meest positieve attitude ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia. Vervolgens volgt de leeftijdscategorie 61 tot 70 jaar en daarna de categorie 41 to 50 jaar. De twee categorieën met de minst positieve attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia zijn de categorie 21 tot 30 jaar en de categorie 81 tot 90 jaar. Dit verschil is significant.

Environmental attitudes versus attitudes ten opzichte van Veluwetransferia
Er zijn geen significante verschillen tussen de environmental attitudes en de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia. Er is wel een positieve relatie tussen de environmental attitudes, gemeten door de New Environmental Paradigm, en de attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere environmental attitude hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Dit verschil is significant. Er is geen significant verschil tussen de environmental attitudes van de respondenten en het bezoek aan de Veluwe in het komende jaar en het bezoek aan een Veluwetransferium in het komende jaar.

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia versus attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia
Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en de attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Dit verschil is significant.

Ook is er een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en het besluit van bezoek aan de Veluwe. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken de Veluwe in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is significant. Er is tevens een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia en het besluit van bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is wederom significant.

Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia versus bezoek aan Veluwetransferia
Er is een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia en het besluit van een bezoek aan de Veluwe. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwe in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is significant.

Er is tevens een positieve relatie tussen de attitudes ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia en het besluit van een bezoek aan een Veluwetransferium. Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude. Dit verschil is tevens significant.

Bezoek aan Veluwetransferia
Het merendeel van de respondenten heeft aangegeven dat zij denken de Veluwe in het komende jaar geregeld te bezoeken. De antwoordmogelijkheid '1 a 2 keer per maand' werd het meest aangevinkt. Vervolgens is de antwoordmogelijkheid '1 a 2 keer per jaar' aangevinkt, gevolgd door '1 a 2 keer per week'. De optie 'elke dag' werd het minst aangevinkt.

De respondenten welke voor het eerst op de geënquêteerde plek aanwezig waren, gaven het meest aan dat zij de Veluwe in het komende jaar 1 a 2 keer per jaar denken te bezoeken. Vervolgens werd de optie '1 a 2 keer per maand' het meest aangevinkt. De respondenten die niet voor het eerst op de plek waren, gaven aan dat zij dachten de Veluwe in het komende jaar 1 a 2 keer per maand te bezoeken. De optie '1 a 2 keer per week' volgde daarop. Dit verschil is significant.

Het bezoek aan Veluwetransferia in het komende jaar verschilt tussen bezoekers en niet-bezoekers. De respondenten welke zich tijdens het invullen van de vragenlijst bevinden op een Veluwetransferium, achten de kans dat zij een Veluwetransferium zullen bezoeken behoorlijk groot. De respondenten welke de vragenlijst hebben ingevuld bij Hoog Buurlo en Het Leesten achten de kans dat zij in het komende jaar een Veluwetransferium bezoeken beduidend kleiner dan de respondenten welke zich op een Veluwetransferium bevonden. Dit verschil is significant.

De respondenten die voor het eerst op de enquêteplek waren, achten de kans dat zij een bezoek zullen brengen aan een Veluwetransferium kleiner dan respondenten die al vaker op de plek zijn geweest. Dit verschil is significant.

Niet-bezoek aan Veluwetransferia
De redenen waarom de niet-bezoekers niet (meer) naar een Veluwetransferium gaan zijn divers. De redenen die het meest zijn aangegeven, zijn:

- Ik ben er al vaker geweest
- Het is te ver weg
- Ik wist niet dat het bestond
- Ik wist niet wat er te zien en/of te doen was
- Geen interesse
- Geluidsoverlast
- Drukte
- Anders, bijvoorbeeld:
  - 'Het ligt aan de fietsroute welke plek ik op de Veluwe bezoek'
  - 'Ik ben nog wel van plan om er vaker naar toe te gaan'

Uit de conclusie blijkt dus dat de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia positief zijn. Ook wordt er goed gebruik gemaakt van de Veluwetransferia. In het algemeen kan gesteld worden dat respondenten met een positievere attitude, meer gebruik maken van Veluwetransferia. In het volgende hoofdstuk worden de onderzoeksuitkomsten nader bediscussieerd.

7. Discussie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste onderzoeksresultaten geïnterpreteerd en bediscussieerd. Tevens wordt dit onderzoek geëvalueerd en worden er suggesties voor vervolgonderzoek gegeven.

Environmental attitudes
De New Environmental Paradigm Scale geeft inzicht in de environmental attitudes van mensen. In dit onderzoek betreft dit de environmental attitudes van bezoekers van de Veluwetransferia, Het Leesten en Hoog Buurlo. De respondenten van dit onderzoek zijn positief over de environmental attitudes (*M*= 3.26 op een schaal van 1 tot 5). Het is opvallend dat de stelling 'De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden' de meest positieve score heeft en de stelling 'De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur' het meest negatief is beoordeeld. Uit deze uitkomst blijkt dat de respondenten pro-environmental gericht zijn, omdat de eerste stelling positief is ten opzichte van de natuur en de tweede stelling negatief. Het is een interessant gegeven dat de respondenten behoorlijk pro-environmental gericht zijn. Dit betekent dat zij waarde hechten aan de natuurlijke omgeving en dat zij het belangrijk vinden om hier goed mee om te gaan.

Het is belangrijk om in gedachten te nemen dat de stellingen van de New Environmental Paradigm Scale vanuit de mens zijn geredeneerd. De stellingen die anti-environmental gericht zijn, hoeven dus niet slecht voor de aarde te zijn. Misschien is het namelijk helemaal niet zo slecht dat het klimaat veranderd, want het klimaat veranderd namelijk eens in de zoveel tijd zonder dat de mens daar invloed op heeft (gehad). De algemene opvatting is echter dat de klimaatverandering niet goed is en dat de mens een negatieve bijdrage levert aan deze verandering. Dit betekent dat het belangrijk is dat de mens pro-environmental gericht is. In dit onderzoek ga ik van deze opvatting uit. De uitkomst van dit onderzoek betreffende de environmental attitudes komt overeen met de algemeen aanvaarde opvatting dat de natuurlijke omgeving behoorlijk belangrijk is en dat de mens hier voorzichtig mee om dient te gaan.

Uit een Washington State Survey [Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones 2000] blijkt dat de pro-environmental attitude van de mensen uit Washington in de loop der jaren is verhoogd. Deze mensen zijn dus meer pro-environmental gericht geworden. Hieruit kan blijken dat een ecologische wereldblik steeds belangrijker wordt [Olsen et al. 1992 *In:* Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones 2000]. Een onderzoek van Arcury en Christianson [1990 *In:* Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones 2000], gericht op de inwoners van Kentucky, liet tevens een verhoging in de pro-environmental antwoorden zien. De resultaten van mijn onderzoek laten geen verandering van environmental attitudes in de tijd zijn, maar de uitkomsten zijn wel pro-environmental gericht. Het zou dus mogelijk zijn dat de mensen in Amerika een soortgelijke wereldblik hebben ten opzichte van de environmental attitudes als de mensen in Nederland. Er zou tevens gesteld kunnen worden dat de mensen in de Westerse wereld een soortgelijke wereldblik hebben ten opzichte van environmental attitudes. Het is interessant om hier over na te denken, maar er is echter meer onderzoek nodig om deze stellingen theoretisch te kunnen onderbouwen.

Naar aanleiding van dit onderzoek kan echter niet direct verondersteld worden dat de environmental attitudes van de respondenten in dit onderzoek een juiste weergave van de werkelijkheid zijn. De factor analyse gaf namelijk een resultaat met vier factoren weer, terwijl de environmental attitudes gemeten worden door de New Environmental Paradigm Scale welke bestaat uit vijf concepten.

Deze concepten zijn: 1) limits to growth, 2) anti-anthropocentricism, 3) the balance of nature, 4) anti-exemptionalism, 5) a belief that an ecological crisis is imminent. De concepten uit de factor analyse, 'aarde', 'ecologische ramp', 'mens' en 'fragiele natuur', komen niet overeen met de concepten van de New Environmental Paradigm Scale. Echter, enkele concepten komen wel deels met elkaar overeen.

Resultaten van een onderzoek uit 1990 (Washington State Survey) suggereren dat de items van NEP intern consistent zijn en gezien kunnen worden als componenten van één geheel [Dunlap, Van Liere, Mertig, Jones 2000]. Dit betekent dat de New Environmental Paradigm een valide meetinstrument is. Voor dit onderzoek klopt deze conclusie niet, omdat de factor analyse niet overeen komt met de vijf concepten van de New Environmental Paradigm Scale. Daarnaast zijn niet alle factoren uit de factor analyse betrouwbaar, omdat enkele factoren een te lage Cronbach's Alpha hebben. Dit wil zeggen dat de items betreffende de environmental attitudes niet gezien kunnen worden als componenten van één geheel.

Aan de hand van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat de stellingen mogelijk te ver af staan van de respondenten in dit onderzoek. Eén respondent heeft aangegeven dat hij het moeilijk vond om op alle vragen een mening te geven. Daarnaast heeft een andere respondent aangegeven dat hij de stellingen met betrekking tot de environmental attitudes moeilijk interpreteerbaar vond. Het is mogelijk dat dit voor meerdere respondenten gold, waardoor zij misschien niet de antwoorden hebben ingevuld die zij zouden willen invullen. De meetmethode van de New Environmental Paradigm was voor dit onderzoek dus niet geschikt genoeg om de environmental attitudes van de respondenten te meten. Daarnaast zijn er in dit onderzoek bijna geen significante verschillen gevonden met betrekking tot de environmental attitudes. Hieruit kan geconcludeerd worden dat mensen die de Veluwetransferia, Hoog Buurlo en Het Leesten bezoeken weinig verschillen in hun environmental attitudes. Een andere conclusie kan zijn dat deze meetmethode niet geschikt was voor dit onderzoek, omdat er weinig verschillen zijn tussen de verschillende respondenten.

Er is wel een significant verschil gevonden tussen de environmental attitudes en de attitudes ten opzichte van bezoek aan Veluwetransferia. Respondenten met een positievere environmental attitude hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium. Deze uitkomst kan een logisch gevolg zijn van het feit dat respondenten met een positievere environmental attitude de natuurlijke omgeving belangrijk vinden en daarom zullen zij vaker een Veluwetransferium bezoeken. Deze relatie komt overeen met een onderzoek van Luzar, Diagne, Gan, Henning [1995]. In dat onderzoek is namelijk een positieve relatie gevonden tussen environmental attitudes, gemeten door de New Environmental Paradigm Scale, en participatie in natuurgericht toerisme in Louisiana. Hoe positiever de environmental attitude van de respondenten, hoe liever zij wilden participeren in ecotoeristische activiteiten.

Attitudes ten opzichte van Veluwetransferia

Inzicht krijgen in de attitudes ten opzichte van Veluwetransferia van bezoekers en niet-bezoekers was een belangrijk doel in dit onderzoek. Een attitude kan geïnterpreteerd worden als de neiging om op een bepaalde manier te reageren op een bepaald idee, object of situatie. Om inzicht te krijgen in de attitudes van bezoekers van de Veluwetransferia is gebruik gemaakt van een gedeelte van het veelgebruikte attitude model van Ajzen; de Theory of Planned Behavior [Ajzen 2005]. De attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia zijn gemeten aan de hand van de formule: behavioral beliefs ('het Veluwetransferium vind ik mooi/niet mooi') maal de attitude toward the behavior ('een mooi Veluwetransferium vind ik belangrijk/onbelangrijk').

De attitude ten opzichte van de Veluwetransferia werd door de respondenten erg positief weergegeven (m=46.03 op een schaal van -72 tot 72).

De positiviteit ten opzichte van de Veluwetransferia komt overeen met een onderzoek van Beunen en Jaarsma [2004] naar Veluwetransferium Nunspeet. In het onderzoek benoemden veel respondenten het Veluwetransferium Nunspeet als mooi, leuk of een superlatief hiervan. Daarnaast werden de omschrijvingen netjes, gezellig, groen en natuur veel genoemd. Ook werden de bereikbaarheid en informatievoorziening als positief benoemd [Beunen en Jaarsma 2004]. In een onderzoek naar de Posbank [Regnerus 2005] zijn tevens positieve elementen van de omgeving benoemd door de respondenten. De rust en ruimte, wandel- en fietsroutes, parkeerplaatsen en informatiepanelen werden voornamelijk goed beoordeeld [Regnerus 2005]. De genoemde onderzoeken waren niet gericht op attitudes, maar het geeft wel aan dat uit diverse onderzoeken blijkt dat de respondenten positief zijn over de Veluwetransferia. Voor provincie Gelderland is het goed om hier inzicht in te krijgen, zodat zij weet dat de opgezette voorzieningen goed beoordeeld en gebruikt worden. In de toekomst kunnen andere Veluwetransferia ingericht worden, omdat duidelijk is geworden dat veel mensen gebruik maken van een Veluwetransferium.

Het is echter opvallend dat van alle items die refereren naar de attitude ten opzichte van Veluwetransferia, het item drukte de hoogste gemiddelde score heeft. Dit kan betekenen dat de respondenten het Veluwetransferium druk bezocht vinden en dat zij het ook belangrijk vinden dat het Veluwetransferium druk bezocht wordt. Hieruit kan blijken dat de respondenten vinden dat de natuur door iedereen bezocht mag worden en dat het niet erg is als het druk is. Deze uitkomst komt overeen met een onderzoek van Beunen [2009]. In dat onderzoek vonden de meeste respondenten het Veluwetransferium niet heel druk, maar ook niet heel rustig. De drukte werd door de respondenten over het algemeen als positief ervaren. Het is echter van belang om te beseffen dat drukte op het Veluwetransferium afhankelijk is van de dag, de tijd en het weer. De enquêtes in dit onderzoek zijn afgenomen op doordeweekse en weekenddagen. Het is duidelijk geworden dat de Veluwetransferia op de weekenddagen drukker bezocht zijn dan op doordeweekse dagen. Echter, de mensen die een Veluwetransferium bezoeken, vinden drukte blijkbaar niet erg. Het is dan ook waarschijnlijk dat mensen die niet van drukte houden geen Veluwetransferium bezoeken, maar een rustigere plek in de natuur opzoeken. Deze mensen behoren dan ook niet tot de doelgroep die Veluwetransferia bezoekt.

De positieve relaties die gevonden zijn met de attitude ten opzichte van Veluwetransferia zijn vrij vanzelfsprekend. Hieronder worden de meest interessante positieve relaties nogmaals weergegeven.

- Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia hadden tevens een positievere attitude ten opzichte van bezoek aan een Veluwetransferium.
- Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude.

Deze uitkomsten geven weer dat de bezoekfrequentie logischerwijs volgt uit de attitude ten opzichte van Veluwetransferia. Dit komt overeen met Beunen en Jaarsma [2004] die aangeven dat mensen naar een Veluwetransferium gaan, omdat de (recreatieve) mogelijkheden van een Veluwetransferium aansluiten op de wensen van deze bezoekers. De kans is dan ook groot dat zij positief zijn over het Veluwetransferium. Ook Ajzen [http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link] veronderstelt dat het voorspelde gedrag voornamelijk consistent is met de attitude van mensen. Het is meestal logisch voor een persoon die een positieve attitude heeft ten opzicht van een bepaald object dat hij/zij ook positief gedrag vertoont ten opzichte van het object. Andersom geldt dezelfde redenering. Deze theorie kan echter niet theoretisch onderbouwd worden, maar komt wel overeen met de uitkomsten van dit onderzoek.

Voor dit onderzoek kan het betekenen dat respondenten met een positievere attitude ten opzichte van Veluwetransferia daadwerkelijk vaker gebruik maken van een Veluwetransferium dan respondenten met een negatievere attitude.

Attitudes ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia

De attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia is behoorlijk positief (m=36.33 op een schaal van -90 tot 90). Deze attitude is iets minder positief beoordeeld dan de attitude ten opzichte van Veluwetransferia, maar de score is hoog genoeg om te kunnen zeggen dat de attitude ten opzichte van gebruik van Veluwetransferia positief beoordeeld is. Het item natuur, wat bijdraagt aan de attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia heeft de hoogste gemiddelde score. Dit kan betekenen dat de respondenten een Veluwetransferium bezoeken om in de natuur te zijn en dat zij het tevens erg belangrijk vinden om in de natuur te zijn. Eén van de doelen van de ontwikkelaars van de Veluwetransferia is om mensen te kunnen laten recreëren in de natuur. Aan de hand van deze uitkomst is duidelijk dat dit doel wordt nagestreefd.

Deze gegevens komen overeen met de uitkomsten van het onderzoek op Veluwetransferium Nunspeet van Beunen en Jaarsma [2004]. De belangrijkste redenen voor bezoek die in het onderzoek naar voren kwamen, zijn 'het is leuk voor de kinderen' (29%), 'zomaar een dagje uit' (26%) en 'recreëren in de natuur' (18%) [Beunen en Jaarsma 2004]. In een onderzoek naar de Posbank [Regnerus 2005] werd door de respondenten 'recreëren in de natuur' als meest belangrijke doel van het bezoek beschouwd.

Het is interessant dat de factor analyse een uitkomst laat zien van vijf factoren met elk een andere reden voor bezoek aan een Veluwetransferium. De eerste factor 'natuurlijk bezoek' is gericht op de natuurlijke beleving van bezoek aan de Veluwetransferia. Hierbij draait het dus voornamelijk om het bezoek aan de natuur. De tweede factor 'recreatief bezoek' is gericht op de recreatieve beleving van de Veluwetransferia. Hierbij draait het om recreatie en het ondernemen van activiteiten in de natuur. De derde factor 'informatievoorziening' is gericht op de informatie- en routevoorzieningen op de Veluwetransferia. De vierde factor 'even weg' is gericht op een uitje of een dagje uit. Hierbij gaat het voornamelijk om iets leuks te doen en er even uit te zijn. De vijfde factor 'gezelligheid' is gericht op de gezelligheid van het bezoek aan een Veluwetransferium. De reden voor gezelligheid kan bijvoorbeeld zijn om andere mensen te ontmoeten of voor de gezelligheid met een groep mensen naar een Veluwetransferium toe te gaan. Aan de hand van deze factoren zouden mensen in doelgroepen ingedeeld kunnen worden aan de hand van hun redenen van bezoek aan een Veluwetransferium. Het is echter mogelijk dat mensen een Veluwetransferium bezoeken met meerdere redenen, waardoor zij in meerdere doelgroepen tegelijk zouden behoren. Een indeling in deze doelgroepen zou dus geen duidelijk beeld van de bezoekers weergeven en is daarom niet verstandig.

De positieve relaties die gevonden zijn met de attitude ten opzichte van Veluwetransferia zijn vrij vanzelfsprekend. Hieronder wordt de meest interessante positieve relatie nogmaals weergegeven.

- Respondenten met een positievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Veluwetransferia denken de Veluwetransferia in het komende jaar vaker te bezoeken dan respondenten met een negatievere attitude.

Deze relatie is vrij logisch, omdat tevreden mensen gebruik zullen blijven maken van een Veluwetransferium.

Attitudes ten opzichte van voorzieningen

Er is een interessante relatie tussen de respondenten per enquêteplek en de attitude ten opzichte van de voorzieningen in dit onderzoek naar voren gekomen.

De gemiddelde attitudescore ten opzichte van voorzieningen van de respondenten bij Veluwetransferium Nunspeet is het hoogst, op kleine afstand gevolgd door Veluwetransferium Posbank. Daarna volgt Het Leesten en als laatste Hoog Buurlo. Deze uitkomst is vrij vanzelfsprekend, omdat de Veluwetransferia de meeste voorzieningen bieden. Het Leesten en Hoog Buurlo bieden beduidend minder voorzieningen dan de Veluwetransferia. Dit resultaat komt dus overeen met de werkelijkheid. Een Veluwetransferium is bedoeld als een plek aan de rand van de Veluwe met veel voorzieningen. Uit dit onderzoek blijkt dat de respondenten vinden dat er veel voorzieningen zijn op de transferia. Voor provincie Gelderland is het interessant om te weten dat de bezoekers van de Veluwetransferia dus behoorlijk tevreden zijn over de voorzieningen. Er zou gesteld kunnen worden dat het aanbod van de Veluwetransferia overeen komt met de wensen en verwachtingen van recreanten. Echter, deze uitkomst kan ook betekenen dat de respondenten tevreden zijn met wat zij aantreffen en daardoor niet nadenken over voorzieningen die zij ook zouden willen zien op een transferium. Het is dus erg belangrijk dat de voorzieningen goed onderhouden worden, zodat zij in goede staat zijn en bezoekers tevreden blijven.

Op de Veluwetransferia is sprake van een gecodeerde omgeving. De omgeving van de Veluwetransferia is namelijk toegankelijk gemaakt door middel van paden, het plaatsen van een bezoekerscentrum en bankjes [Lengkeek 2002 *In:* Elands, Van Marwijk, Jochem, Pouwels, De Boer]. Deze specifieke plekken worden gemarkeerd en belevingen worden geconstrueerd [Lengkeek 2002 *In:* Elands, Van Marwijk, Jochem, Pouwels, De Boer]. De ongecodeerde omgeving biedt nog ruimte voor oorspronkelijke belevingen, terwijl in de gecodeerde omgeving belevingen worden geconstrueerd. In een ongecodeerde omgeving is natuur in principe ongedifferentieerd en bepaalt de natuurbezoeker wat attractief is (bijvoorbeeld een krentenbosje of een vogel) [Lengkeek 2002 *In:* Elands, Van Marwijk, Jochem, Pouwels, De Boer]. In een gecodeerde omgeving wordt attractieve natuur geproduceerd (een vogelkijkhut of bewegwijzering naar een krentenbosje) [Lengkeek 2002 *In:* Elands, Van Marwijk, Jochem, Pouwels, De Boer]. Het is interessant dat de bezoekers van de Veluwetransferia juist komen voor de gecodeerde omgeving en zij beoordelen de omgeving van de Veluwetransferia dan ook positief. Op de Veluwetransferia zouden er in de loop der tijd voorzieningen bij moeten komen of er kunnen voorzieningen aangepast worden, zodat er af en toe vernieuwing plaatsvindt waardoor de bezoekers tevreden blijven.

Op Veluwetransferium Nunspeet is al sprake van een gemis van een voorziening, namelijk horeca [Volkers 2009]. Tijdens dit onderzoek heb ik gemerkt dat er veel gebruik wordt gemaakt van de horecagelegenheid in Rheden. Een horecavoorziening biedt mensen de mogelijkheid langer op het Veluwetransferium te blijven en daarnaast is het economisch gezien erg interessant. Een horecagelegenheid in Nunspeet zou dus een toevoeging zijn aan de voorzieningen op het Veluwetransferium.

Bezoek en niet-bezoek aan Veluwetransferia

Enkele interessante uitkomsten met betrekking tot bezoek aan Veluwetransferia zijn het vermelden waard.

Respondenten die de enquêteplek al vaker hadden bezocht, gaven aan dat zij de Veluwe in het komende jaar vaker denken te bezoeken dan de respondenten die de enquêteplek voor het eerst bezochten. Deze relatie hangt samen met het verschil tussen de kans dat de respondent gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar en het (eerste) bezoek van de respondent aan de plek. Respondenten die de enquêteplek al vaker hadden bezocht, achten de kans dat zij gebruik zullen maken van een Veluwetransferium in het komende jaar groter dan de respondenten die voor het eerst op de enquêteplek waren. Een verklaring voor dit verschil kan zijn dat respondenten die voor het eerst op de betreffende plek zijn verder weg wonen dan respondenten die er vaker komen. Zij hebben misschien niet zo vaak de mogelijkheid om de Veluwe te bezoeken.

Er is tevens een interessant verband tussen de kans dat een respondent gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar en de plek waar de respondent zich bevindt. De respondenten welke zich tijdens het invullen van de vragenlijst bevonden op een Veluwetransferium achten de kans dat zij een Veluwetransferium zullen bezoeken groter dan de respondenten welke zich bij Hoog Buurlo of Het Leesten bevonden. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat bezoekers van een Veluwetransferium dichter bij een transferium wonen dan niet-bezoekers. Mensen die vlakbij wonen, zullen snel en gemakkelijk gebruik maken van een Veluwetransferium. Wanneer mensen ver(der) moeten reizen om een transferium te bezoeken, zullen zij niet zo snel een bezoek brengen. Dit komt overeen met de redenen van niet-bezoek van een Veluwetransferium. Het is moeilijk en waarschijnlijk niet effectief om hier op in te spelen met marketingtechnieken, omdat de afstand en de reistijd gelijk zullen blijven.

Andere redenen van niet-bezoekers zijn onder andere 'Ik wist niet wat er te zien/doen was', 'Ik wist niet dat het bestond' of 'Ik heb geen interesse'. Op de mensen die deze reden voor niet-bezoek hebben, kan goed ingespeeld worden met marketingtechnieken.

Uit dit onderzoek blijkt dat 54% van het aantal respondenten welke ondervraagd zijn als niet-bezoeker wel eens heeft gehoord van een Veluwetransferium. Deze uitkomst betekent dat de meerderheid van deze respondenten enige kennis heeft van de Veluwetransferia. Hieruit kan geconcludeerd worden dat vrij veel mensen interesse hebben in de Veluwetransferia en dat de promotie bijgedragen heeft aan de kennis van mensen. Voor provincie Gelderland betekent dit dat er een klein resultaat is van de inspanningen omtrent de Veluwetransferia. Deze percentages geven echter weer dat veel mensen nog niet op de hoogte zijn van Veluwetransferia.

De mensen die weinig of geen kennis hebben van Veluwetransferia moeten dus informatie krijgen over de Veluwetransferia, zodat zij kunnen besluiten om een Veluwetransferium te bezoeken. Het is hierbij belangrijk om het vermarkten van de Veluwetransferia op diverse manieren te doen, zodat een zo groot mogelijke doelgroep wordt bereikt. De marketing en promotie kan ingericht worden aan de hand van het moment van besluitvorming van bezoekers. Het bezoek aan een Veluwetransferium begint namelijk met het besluit van de bezoeker om een Veluwetransferium te bezoeken. Uit dit onderzoek blijkt dat de respondenten van de Veluwetransferia hun besluit om een Veluwetransferium te bezoeken op vrij korte termijn nemen. De meest genoemde opties zijn 'vlak voor vertrek' en 'gisteren'. Uiteraard zijn er ook mensen die hun besluit om een Veluwetransferium te bezoeken pas onderweg nemen.

Mensen die hun besluit van te voren nemen, zouden aangesproken moeten worden door informatie van het VVV of artikelen in een krant of tijdschrift. Ook informatie over de Veluwetransferia bij bijvoorbeeld campings zou goed kunnen werken om bezoekers te informeren en aan te trekken. Mensen die onderweg besluiten om een Veluwetransferium te bezoeken, zouden moeten worden aangesproken door informatieborden langs de weg of informatiemateriaal bij het VVV.

Het is dus van belang dat bezoekers worden verleid om hun Veluwebezoek te starten bij een Veluwetransferium. Het Veluwetransferium moet een aantrekkende werking hebben op de recreant [Arcadis 2001]. Daarnaast zou het een eindpunt moeten lijken [Arcadis 2001], zodat recreanten daadwerkelijk hun Veluwebezoek starten bij een Veluwetransferium. Een grootschalig attractiepunt dat leidt tot extra bezoekersstromen is echter niet de bedoeling [Witteveen en Bos 2008]. Er dient door de provincie Gelderland en haar partners dus goed nagedacht te worden over de informatievoorziening en het vermarkten van de Veluwetransferia. Wanneer meer mensen kennis hebben van de transferia, zullen meer mensen er gebruik van gaan maken. Aan de ene kant is dit goed, omdat deze mensen dan minder gebruik zullen maken van andere plekken op de Veluwe. Aan de andere kant is het niet de bedoeling dat er mensen naar de transferia gaan, die de Veluwe niet zouden bezoeken als zij geen informatie hadden gekregen.

Concluderend kan gezegd worden dat als er meer kennis verspreid wordt over de Veluwetransferia, is de kans groot dat de transferia drukker bezocht zullen worden. Er is dus een dilemma tussen het streven om kwetsbare natuur te handhaven en om mensen te laten genieten van het gebied. Hier dient goed over na gedacht te worden.

Enkele andere genoemde redenen voor niet-bezoek van een Veluwetransferium zijn 'geen interesse', 'ik ondervind er drukte' en 'ik ondervind er geluidsoverlast'. Mensen met deze redenen behoren niet tot de potentiële doelgroep voor Veluwetransferia en het is niet noodzakelijk om op deze mensen in te spelen. Volgens de ANWB [Arcadis 2001] heeft 80% van de recreanten die met de auto naar de Veluwe trekt hetzelfde recreatiepatroon en behoort dus tot de potentiële doelgroep. Deze mensen gaan naar een vast punt en hebben een relatief kleine actieradius [Arcadis 2001]. Deze doelgroep kan dus beïnvloed worden in hun gedrag, door ze bijvoorbeeld te leiden naar een Veluwetransferium. De overige 20% heeft een andere manier van recreëren waarvoor het concept van een transferium niet werkt [Arcadis 2001]. Deze mensen behoren niet tot de doelgroep en dat hoeft ook niet. Immers, niet iedereen kan tot de potentiële doelgroep behoren.

Onderzoeksevaluatie

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van 'method triangulation' en 'data triangulation', waarbij kwalitatief en kwantitatief onderzoek is gecombineerd. Het sterke punt van deze methode is dat er allereerst een eerste inzicht wordt verkregen in de attitudes van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Vervolgens is door middel van de enquête inzichtelijk gemaakt hoe een grotere doelgroep over de attitudes nadenkt. Wanneer de bevindingen van de kwantitatieve enquête overeen komen met de bevindingen van de kwalitatieve interviews, verhoogt dit de externe validiteit. Een voorbeeld hiervan is de positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia. De positieve attitude ten opzichte van Veluwetransferia is in beide methoden naar voren gekomen. De meest genoemde overtuigingen uit de interviews zijn in de enquête namelijk tevens positief beoordeeld. Dit betekent dat de uitkomsten met elkaar overeen komen. Het gebruik van de Theory of Planned Behavior van Ajzen heeft inzichtelijke onderzoeksresultaten opgeleverd.

Tevens was het interessant om de environmental attitudes van bezoekers en niet-bezoekers te onderzoeken, omdat environmental attitudes algemener zijn dan attitudes ten opzichte van Veluwetransferia. Daarnaast is er een groeiende interesse is in de natuurlijke omgeving door de discussie rondom de klimaatverandering. De New Environmental Paradigm van Dunlap en Van Liere heeft in dit onderzoek inzicht geleverd in deze attitudes. Een minder goed punt van dit onderzoek is dat de betrouwbaarheid van de factor analyse van de environmental attitudes in twijfel getrokken moet worden. De factor analyse geeft helaas geen duidelijk beeld van de environmental attitudes in dit onderzoek.

De enquête werd door de respondenten positief ontvangen en er was sprake van een vrij hoge respons, omdat behoorlijk veel mensen de enquête wilden invullen nadat ik dat had gevraagd. De bezoekers van Veluwetransferium Posbank waren het meest toegankelijk wat betreft het invullen van de enquête. Waarschijnlijk komt dit door het feit dat er een horecagelegenheid aanwezig is waar mensen kunnen zitten om iets te eten of te drinken. Vaak hebben zij dan wel even tijd om de enquête in te vullen. Het Leesten biedt ook een horecagelegenheid, maar hier was de toegankelijkheid toch iets minder dan bij Veluwetransferium Posbank. Een aantal respondenten vonden de enquête vrij lang, maar de meeste respondenten ondervonden hier geen hinder van. Een enkeling vergat een gedeelte van de enquête in te vullen, omdat de enquête dubbelzijdig was afgedrukt. Bij het inleveren kon ik echter een snelle controle uitvoeren, waardoor uiteindelijk iedere respondent de gehele enquête heeft ingevuld. Tijdens deze controle heb ik niet gelet op de ingevulde antwoorden, waardoor de anonimiteit gewaarborgd is gebleven.

Er is geen sprake geweest van beïnvloeding, omdat ik steeds alleen en op dezelfde manier enquêtes heb afgenomen. Daarnaast heb ik duidelijk gemaakt dat de beantwoording draait om de eigen mening van de respondent. Het bedankje, namens de provincie Gelderland, voor de respondenten konden eigenlijk alle respondenten waarderen.

Het afnemen van de enquête heeft een hoge arbeidsinzet gevergd, omdat het lang duurde voordat veel respondenten de enquête konden invullen. Op doordeweekse dagen lag het aantal ingevulde enquêtes meestal tussen tien en twintig. Op weekenddagen was het echter drukker en konden er meer enquêtes worden afgenomen in kortere tijd. Een mogelijke oorzaak hiervoor is dat de enquêtes zijn afgenomen in de zomer, in een warme periode. In de zomer is het in het algemeen namelijk rustiger op de Veluwetransferia dan in de lente en de herfst [Van Heijst 2009]. Het zou gemakkelijker en sneller geweest zijn als het afnemen van de enquête door meerdere mensen tegelijk gedaan kon worden. Helaas was dit voor mijn onderzoek niet mogelijk. Een voordeel van het feit dat ik alle enquêtes zelf heb afgenomen, is dat alle respondenten op dezelfde manier benaderd zijn en dat er geen sprake is geweest van beïnvloeding door de enquêteur.

Een minder goed punt van dit onderzoek is het feit dat de respondenten non-random zijn geselecteerd, waardoor dit onderzoek niet geheel representatief is voor de gehele populatie. Ik denk echter dat er door middel van dit onderzoek wel een duidelijke indruk van de Veluwetransferia wordt weergegeven.

De onderzoeksuitkomsten hebben interessante resultaten opgeleverd. Bij bepaalde onderzoeksresultaten had ik significante verschillen verwacht, maar uiteindelijk bleken niet alle uitkomsten significant. Het gebruik van SPSS heeft echter goed bijgedragen aan de interpretatie van de resultaten. Het gebruik van de verschillende analyses heeft inzicht gegeven in diverse relaties tussen attitudes en andere variabelen. Uiteraard zijn er mogelijke andere relaties interessant om te onderzoeken, maar voor dit onderzoek was dit niet noodzakelijk. Er zijn echter weinig significante onderzoeksverschillen gevonden in leeftijd en geslacht. Dit is mogelijk toe te schrijven aan de wijze van het invullen van de enquête. Vaak heeft namelijk één persoon van een groep of gezin de enquête ingevuld, waardoor de attitudes van de andere groeps- of gezinsleden niet zijn meegenomen. Er is geen gebruik gemaakt van de sociaaldemografische variabele postcode, omdat het moeilijk was de postcode gegevens te verwerken. Daarbij heb ik deze variabele niet van direct belang geacht voor dit onderzoek.

Vervolgonderzoek

Zoals genoemd in hoofdstuk 1 behoort een Veluwetransferium tot de grootschalige opvang aan de rand van bos- en natuurgebieden. Deze transferia zijn voornamelijk gericht op de dagrecreant, goed bereikbaar en bewegwijzerd. Daarnaast hebben zij een goede parkeergelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. De transferia zijn gelegen aan de rand van de Veluwe. Volgens Regnerus, Beunen en Jaarsma [2006] zullen recreanten een natuurtransferium alleen gebruiken wanneer het voor hen aantrekkelijk is. Uit dit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de respondenten positief is over de bestaande Veluwetransferia en het gebruik van de transferia. Dit betekent dat de Veluwetransferia aantrekkelijk zijn voor de recreanten. De doelen van de Veluwetransferia komen dus overeen met de wensen van de recreanten. Dit betekent dat provincie Gelderland en haar partners de juiste stappen hebben gezet om de Veluwetransferia te ontwikkelen. De ontwikkeling van nieuwe Veluwetransferia zou ik dan ook zeker aanraden. Belangrijke factoren bij de ontwikkeling van Veluwetransferia zijn de locatie, voorzieningen, de organisatie en uiteraard het imago van de Veluwetransferia [Adviesbureau voor recreatie en toerisme Veluwe 2000].

In dit onderzoek is ingegaan op de bestaande Veluwetransferia en de voorzieningen die de Veluwetransferia bieden.

Er is niet ingegaan op de vraag of respondenten andere voorzieningen zouden willen zien. Ook is niet gevraagd op welke manier de respondenten het Veluwetransferium anders zouden willen inrichten. Deze gegevens waren voor dit onderzoek niet van belang, omdat het onderzoek gericht is op de attitudes ten opzichte van de Veluwetransferia. In een eventueel vervolgonderzoek zou wel op deze vragen ingegaan kunnen worden.

Dit onderzoek kan een startpunt zijn voor andere onderzoeken over bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia of onderzoek gericht op de attitudes van Veluwebezoekers.

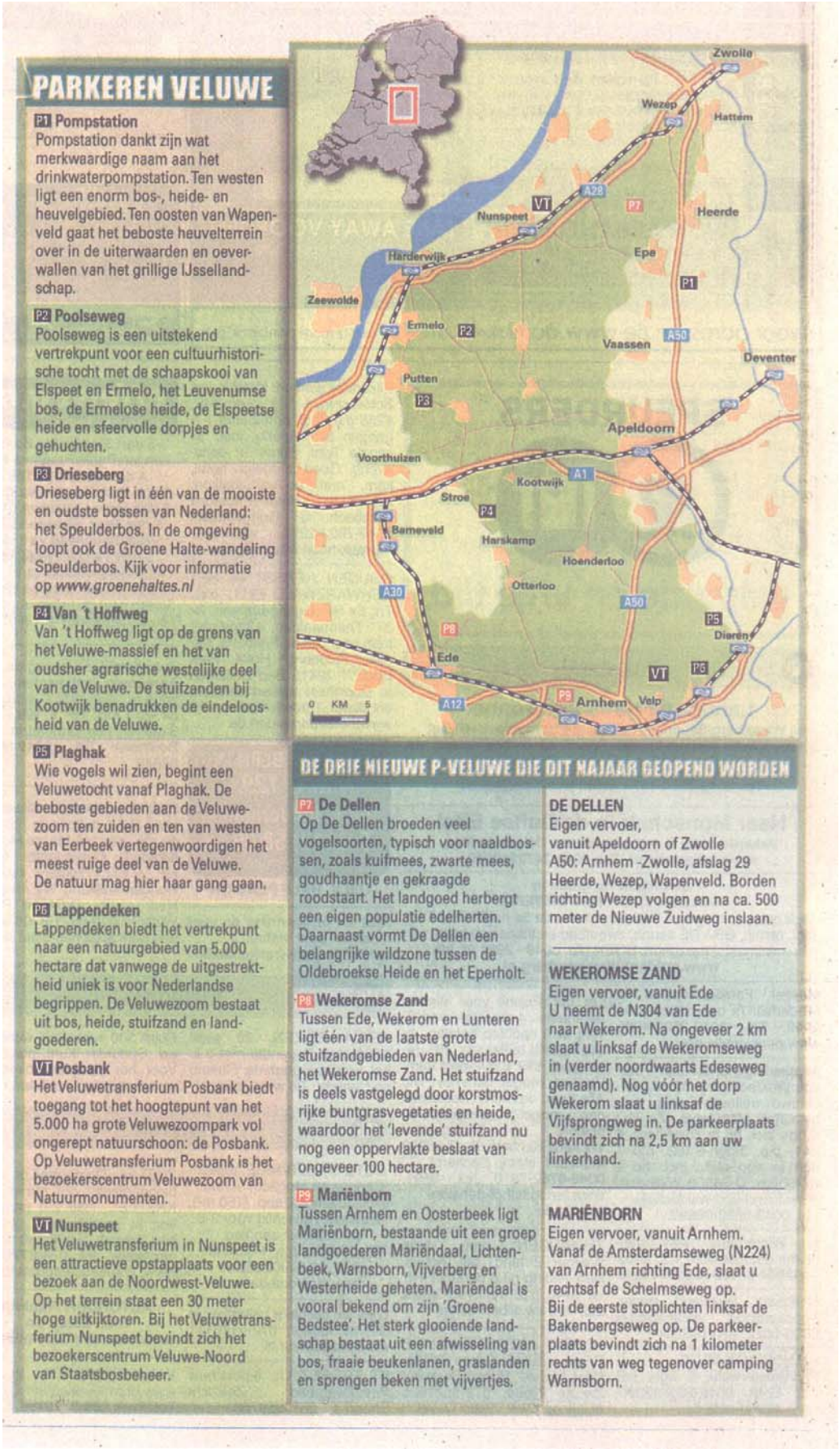
Eventueel vervolgonderzoek zou gedaan kunnen worden op plaatsen waar mogelijk een Veluwetransferium gerealiseerd wordt. Voorbeelden van deze plaatsen zijn de omgeving rond Huize Caesarea en Het Leesten en het Heerderstrand. Door Raoul Beunen zijn al enkele onderzoeken uitgevoerd op potentiële plaatsen en er zullen nog meer onderzoeken worden verricht. Deze onderzoeken gaan echter niet in op de attitudes van mensen. Inzicht in de attitudes van bezoekers van deze plaatsen is interessant, omdat hierop ingespeeld zou kunnen worden met de ontwikkeling van het Veluwetransferium. De vragen zullen dan anders gesteld moeten worden dan in dit onderzoek, omdat bezoekers van die plaatsen niet kunnen beoordelen wat zij van een Veluwetransferium vinden. Er bestaat op die plek namelijk nog geen transferium. Het is interessant om er achter te komen wat mensen trekt om de bewuste plek te bezoeken. Daarnaast is het interessant om er achter te komen hoe bezoekers de inrichting van het Veluwetransferium voor zich zien. Aan de hand van de uitkomsten van dit vervolgonderzoek zou provincie Gelderland met haar partners deels het Veluwetransferium in kunnen richten.

Een ander interessant vervolgonderzoek zou gericht kunnen zijn op de marketing en promotie van de Veluwetransferia. Het is interessant om inzicht te krijgen in de manieren waarop de Veluwetransferia worden vermarkt en om er achter te komen of deze manier van vermarkten zinvol is. Daarnaast kunnen de effecten van deze manieren onderzocht worden. Aan de hand van dit onderzoek kunnen de bestaande manieren van vermarkten worden geëvalueerd en kan er inzicht worden verkregen in eventuele nieuwe manieren van marketing.

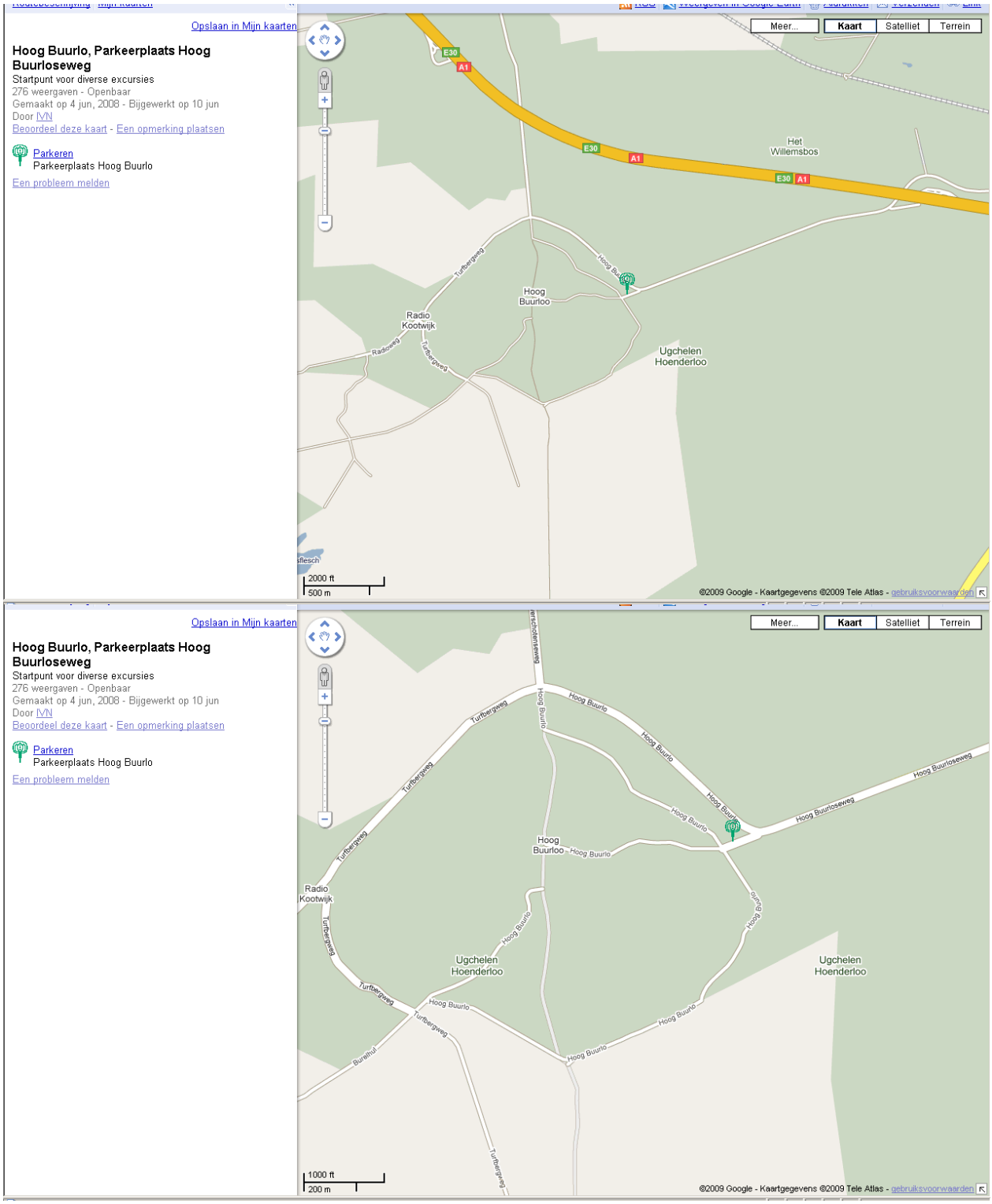
Het is erg belangrijk om onderzoek naar de Veluwetransferia te blijven doen. De recreatievoorzieningen veranderen namelijk in de loop der tijd, maar ook de wensen van recreanten kunnen veranderen. Het is belangrijk om inzicht te houden in de wensen van recreanten en daarom zal onderzoek altijd belangrijk blijven.

Bijlagen

Bijlage 1: Veluwetransferia en P-Veluwe

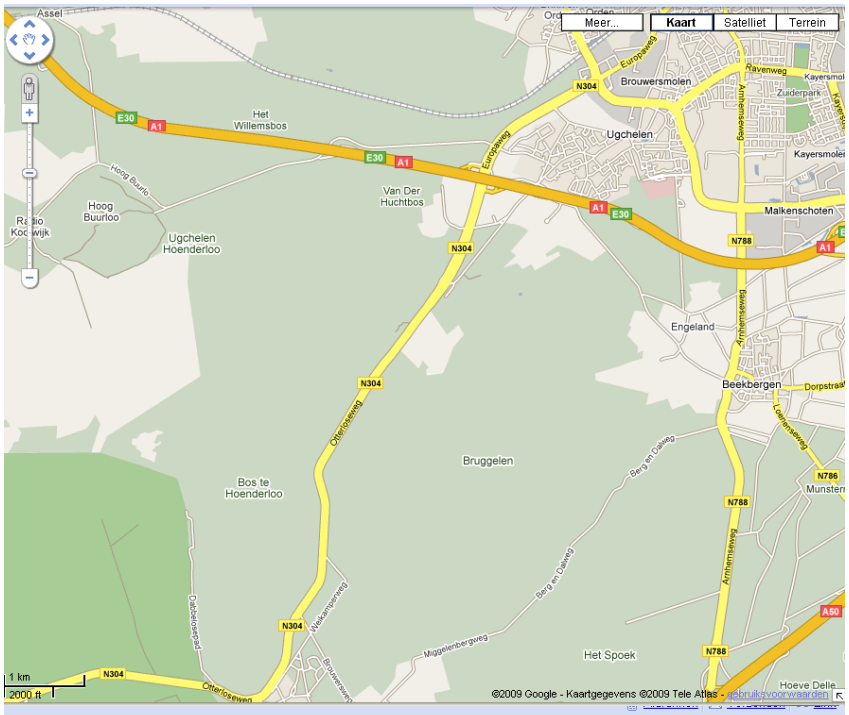

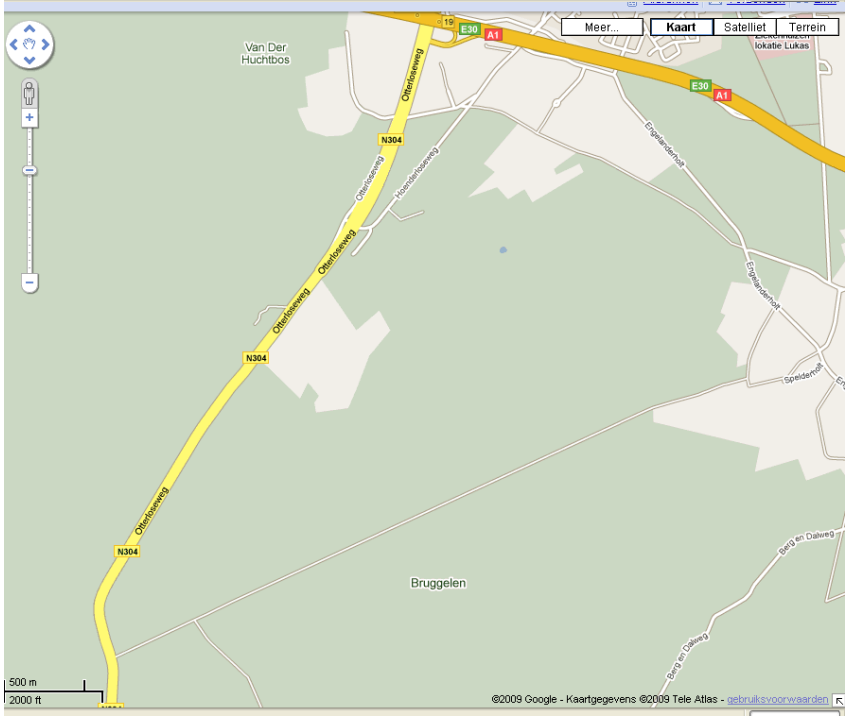
Bijlage 2: Hoog Buurlo

[Bron: http://maps.google.com/maps/ms?msa=0&msid=102887307467192493313.00044ed69291badef5259]

Bijlage 3: Het Leesten

[Bron: http://maps.google.nl/]

Bijlage 4: Enquête voor bezoekers van de Veluwetransferia

VELUWETRANSFERIA

Enquête voor bezoekers van de Veluwetransferia

Deze enquête is onderdeel van mijn afstudeeronderzoek aan Wageningen Universiteit, in opdracht van provincie Gelderland. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de houdingen van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Ik wil u graag vragen deze enquête over uw houding ten opzichte van het gebied waarin u zich nu bevindt in te vullen. Indien u deze enquête later invult, draait het om het gebied waarin u de enquête heeft ontvangen. De enquête bestaat uit 12 vragen en het invullen zal maximaal 10 minuten duren. U zou mij enorm helpen met mijn onderzoek. Uw antwoorden blijven anoniem en worden alleen voor dit onderzoek gebruikt.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Definitie Veluwetransferium
Een locatie aan de rand van de Veluwe voor de opvang van gemotoriseerd (recreatie) verkeer en als entree tot de Veluwe en beginpunt van beleving van de Veluwse natuur en cultuur.

WAGENINGEN UR
For quality of life

provincie Gelderland

1 Bent u vandaag voor het eerst op deze plek? (kruis een vakje aan)

□ Ja
□ Nee

Graag wil ik weten wat u van het Veluwetransferium vindt. Wilt u bij onderstaande vragen uw mening aangeven?

2 Het Veluwetransferium vind ik: (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)

Mooi	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet mooi
Overzichtelijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Onoverzichtelijk
Goed bereikbaar	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Slecht bereikbaar
Druk bezocht	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Rustig
Leuk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet leuk
Educatief	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet educatief
Passend in de natuur	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet passend in de natuur

(omcirkel hieronder steeds het getal dat uw mening het best weergeeft)

Een mooi Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een overzichtelijk Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een goed bereikbaar Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een druk bezocht Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een rustig Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een leuk Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een educatief Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een Veluwetransferium dat past in de natuur vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

3 Ik bezoek het Veluwetransferium: (kruis bij iedere stelling één vakje aan dat uw mening het best weergeeft)

	Zeer mee eens	Mee eens	Neutraal	Oneens	Zeer oneens
Om in de natuur te zijn	□	□	□	□	□
Om natuurbewust bezig te zijn	□	□	□	□	□
Om wat leuks te doen (met het gezin)	□	□	□	□	□
Omdat het leuk is voor de (klein)kinderen	□	□	□	□	□

Om de hond(en) uit te laten	□	□	□	□	□
Om andere mensen tegen te komen	□	□	□	□	□
Voor de lichaamsbeweging	□	□	□	□	□
Als rustpunt	□	□	□	□	□
Om er een dagje uit te zijn	□	□	□	□	□
Om er even tussenuit te zijn	□	□	□	□	□
Om gebruik te maken van de diverse voorzieningen	□	□	□	□	□
Om gebruik te maken van de parkeergelegenheid	□	□	□	□	□
Om het bezoekerscentrum te bezoeken	□	□	□	□	□
Als startpunt van fiets/wandelroutes	□	□	□	□	□
Voor de informatievoorziening	□	□	□	□	□

(omcirkel hieronder steeds het getal dat uw mening het best weergeeft)

In de natuur zijn is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Natuurbewust bezig zijn is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Wat leuks doen met het gezin is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Dat het leuk is voor de (klein)kinderen is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

De hond(en) uit laten is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Andere mensen tegenkomen is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Lichaamsbeweging is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Een rustpunt in de natuur is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Er een dagje uit zijn is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Er even tussenuit zijn is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van de diverse voorzieningen is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van de parkeergelegenheid is voor mij:

Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Het bezoeken van het bezoekerscentrum is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van het startpunt van fiets/wandelroutes is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van de informatievoorziening is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

4 Deze plek biedt veel voorzieningen. (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)
Zeer mee eens **1 2 3 4 5 6 7** Zeer oneens

5 Veel mogelijkheden en voorzieningen op 1 plek aan de rand van de Veluwe vind ik: (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

6 Wanneer heeft u besloten dat u hierheen zou komen? (kruis een vakje aan)
□ Net voordat we er waren (onderweg)
□ Vlak voor vertrek
□ Bij opstaan
□ Gisteren
□ Eerder dan gisteren

7 Hoe vaak denkt u de Veluwe te bezoeken in het komende jaar? (kruis een vakje aan)
□ Niet
□ 1 a 2 keer per jaar
□ 1 a 2 keer per maand
□ 1 a 2 keer per week
□ Elke dag

8 Hoe groot is de kans dat u bij uw bezoek aan de Veluwe gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar? (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)
Zeer waarschijnlijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onwaarschijnlijk

9 Hieronder volgen een 15-tal stellingen met betrekking tot de relatie tussen mens en natuur. Wilt u bij iedere stelling aangeven in welke mate u het er eens of oneens mee bent? (kruis bij iedere stelling één vakje aan dat uw mening het best weergeeft)

	Zeer mee eens	Mee eens	Neutraal	Oneens	Zeer oneens
1. We naderen het maximaal aantal mensen op aarde dat de aarde aan kan	□	□	□	□	□
2. De mens heeft het recht om de natuurlijke omgeving aan te passen om in zijn/haar behoefte te voorzien	□	□	□	□	□
3. Wanneer de mens ingrijpt in de natuur zorgt dit vaak voor rampzalige gevolgen	□	□	□	□	□
4. De menselijke levensstijl zorgt ervoor dat de aarde onleefbaar wordt	□	□	□	□	□

5. De mens maakt vaak misbruik van de natuurlijke omgeving	□	□	□	□	□
6. De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden	□	□	□	□	□
7. Planten en dieren hebben net zo veel rechten als de mensheid om te bestaan	□	□	□	□	□
8. De natuurlijke balans is sterk genoeg om om te gaan met de invloeden van moderne industriële landen/gebieden	□	□	□	□	□
9. Ondanks ons speciale vermogen is de mensheid nog steeds ondergeschikt aan de natuur	□	□	□	□	□
10. De zogenoemde 'ecologische crisis' is erg overdreven	□	□	□	□	□
11. De aarde is een soort van ruimteschip met weinig ruimte en bronnen	□	□	□	□	□
12. De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur	□	□	□	□	□
13. De balans van de natuur is erg kwetsbaar en gemakkelijk verstoorbaar	□	□	□	□	□
14. De mens zal genoeg leren over hoe de natuur werkt om het te kunnen controleren	□	□	□	□	□
15. Als de dingen doorgaan zoals het nu gaat, dan zullen we snel een grote ecologische ramp ervaren	□	□	□	□	□

Tot slot volgen hieronder nog een aantal algemene vragen over uzelf.

10 Wat is uw leeftijd? (schrijf uw antwoord op) …… jaar

11 Wat is uw geslacht? (kruis een vakje aan)

□ Man
□ Vrouw

12 Wat zijn de eerste 4 cijfers van uw postcode? (schrijf uw antwoord op) ……

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Wilt u de enquête alstublieft weer retourneren aan mij of op de plek waar u deze hebt gekregen.

Eventuele opmerkingen kunt u hieronder aangeven:

Bijlage 5: Enquête voor bezoekers van de Veluwe

VELUWETRANSFERIA

Enquête voor bezoekers van de Veluwe

Deze enquête is onderdeel van mijn afstudeeronderzoek aan Wageningen Universiteit, in opdracht van provincie Gelderland. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de houdingen van bezoekers en niet-bezoekers van de Veluwetransferia. Ik wil u graag vragen deze enquête over uw houding ten opzichte van het gebied waarin u zich nu bevindt in te vullen. Indien u deze enquête later invult, draait het om het gebied waarin u de enquête heeft ontvangen. De enquête bestaat uit 14 vragen en het invullen zal maximaal 10 minuten duren. U zou mij enorm helpen met mijn onderzoek. Uw antwoorden blijven anoniem en worden alleen voor dit onderzoek gebruikt.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Definitie Veluwetransferium
Een locatie aan de rand van de Veluwe voor de opvang van gemotoriseerd (recreatie) verkeer en als entree tot de Veluwe en beginpunt van beleving van de Veluwse natuur en cultuur.

WAGENINGEN UR
For quality of life

provincie Gelderland

1 Bent u vandaag voor het eerst op deze plek? (kruis een vakje aan)

□ Ja
□ Nee

2 Heeft u wel eens gehoord van een Veluwetransferium? (kruis een vakje aan)

□ Ja
□ Nee

Zo ja, gaat u verder met vraag 3. Zo nee, gaat u verder met vraag 5.

Graag wil ik weten wat u van het Veluwetransferium vindt. Wilt u bij onderstaande vragen uw mening aangeven?

3 Het Veluwetransferium vind ik: (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)

Mooi	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet mooi
Overzichtelijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Onoverzichtelijk
Goed bereikbaar	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Slecht bereikbaar
Druk bezocht	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Rustig
Leuk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet leuk
Educatief	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet educatief
Passend in de natuur	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Niet passend in de natuur

(omcirkel hieronder steeds het getal dat uw mening het best weergeeft)

Een mooi Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een overzichtelijk Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een goed bereikbaar Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een druk bezocht Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een rustig Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een leuk Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een educatief Veluwetransferium vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

Een Veluwetransferium dat past in de natuur vind ik:

Zeer belangrijk	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	Zeer onbelangrijk

4 Ik bezoek het Veluwetransferium: (kruis bij iedere stelling één vakje aan dat uw mening het best weergeeft)

	Zeer mee eens	Mee eens	Neutraal	Oneens	Zeer oneens
Om in de natuur te zijn	□	□	□	□	□
Om natuurbewust bezig te zijn	□	□	□	□	□
Om wat leuks te doen (met het gezin)	□	□	□	□	□
Omdat het leuk is voor de (klein)kinderen	□	□	□	□	□
Om de hond(en) uit te laten	□	□	□	□	□
Om andere mensen tegen te komen	□	□	□	□	□
Voor de lichaamsbeweging	□	□	□	□	□
Als rustpunt	□	□	□	□	□
Om er een dagje uit te zijn	□	□	□	□	□
Om er even tussenuit te zijn	□	□	□	□	□
Om gebruik te maken van de diverse voorzieningen	□	□	□	□	□
Om gebruik te maken van de parkeergelegenheid	□	□	□	□	□
Om het bezoekerscentrum te bezoeken	□	□	□	□	□
Als startpunt van fiets/wandelroutes	□	□	□	□	□
Voor de informatievoorziening	□	□	□	□	□

(omcirkel hieronder steeds het getal dat uw mening het best weergeeft)

In de natuur zijn is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Natuurbewust bezig zijn is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Wat leuks doen met het gezin is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Dat het leuk is voor de (klein)kinderen is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

De hond(en) uit laten is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Andere mensen tegenkomen is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Lichaamsbeweging is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Een rustpunt in de natuur is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Er een dagje uit zijn is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Er even tussenuit zijn is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van de diverse voorzieningen is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van de parkeergelegenheid is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Het bezoeken van het bezoekerscentrum is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van het startpunt van fiets/wandelroutes is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

Gebruik kunnen maken van de informatievoorziening is voor mij:
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

5 Deze plek biedt veel voorzieningen. (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)
Zeer mee eens **1 2 3 4 5 6 7** Zeer oneens

6 Veel mogelijkheden en voorzieningen op 1 plek aan de rand van de Veluwe vind ik: (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)
Zeer belangrijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onbelangrijk

7 Wanneer heeft u besloten dat u hierheen zou komen? (kruis een vakje aan)
□ Net voordat we er waren (onderweg)
□ Vlak voor vertrek
□ Bij opstaan
□ Gisteren
□ Eerder dan gisteren

Een Veluwetransferium is een locatie aan de rand van de Veluwe voor de opvang van gemotoriseerd (recreatie)verkeer en als entree tot de Veluwe en beginpunt van beleving van de Veluwse natuur en cultuur.

8 Waarom gaat u niet (meer) naar een Veluwetransferium? (kruis alle vakjes aan die van toepassing zijn)
□ Ik wist niet dat het bestond
□ Ik wist niet wat er te zien/doen was
□ Ik ondervind er parkeerproblemen
□ Ik ondervind er geluidsoverlast
□ Ik ondervind er drukte
□ Ik heb geen interesse
□ Ik ben er al vaker geweest
□ Het is te ver weg
□ Anders, namelijk…

9 Hoe vaak denkt u de Veluwe te bezoeken in het komende jaar? (kruis een vakje aan)
□ Niet
□ 1 a 2 keer per jaar
□ 1 a 2 keer per maand
□ 1 a 2 keer per week
□ Elke dag

10 Hoe groot is de kans dat u bij uw bezoek aan de Veluwe gebruik maakt van een Veluwetransferium in het komende jaar? (omcirkel het getal dat uw mening het best weergeeft)

Zeer waarschijnlijk **1 2 3 4 5 6 7** Zeer onwaarschijnlijk

11 Hieronder volgen een 15-tal stellingen met betrekking tot de relatie tussen mens en natuur. Wilt u bij iedere stelling aangeven in welke mate u het er eens of oneens mee bent? (kruis bij iedere stelling één vakje aan dat uw mening het best weergeeft)

	Zeer mee eens	Mee eens	Neutraal	Oneens	Zeer oneens
1. We naderen het maximaal aantal mensen op aarde dat de aarde aan kan	□	□	□	□	□
2. De mens heeft het recht om de natuurlijke omgeving aan te passen om in zijn/haar behoefte te voorzien	□	□	□	□	□
3. Wanneer de mens ingrijpt in de natuur zorgt dit vaak voor rampzalige gevolgen	□	□	□	□	□
4. De menselijke levensstijl zorgt ervoor dat de aarde onleefbaar wordt	□	□	□	□	□
5. De mens maakt vaak misbruik van de natuurlijke omgeving	□	□	□	□	□
6. De aarde heeft erg veel natuurlijke bronnen en we moeten leren deze te ontwikkelen en/of onderhouden	□	□	□	□	□
7. Planten en dieren hebben net zo veel rechten als de mensheid om te bestaan	□	□	□	□	□
8. De natuurlijke balans is sterk genoeg om om te gaan met de invloeden van moderne industriële landen/gebieden	□	□	□	□	□
9. Ondanks ons speciale vermogen is de mensheid nog steeds ondergeschikt aan de natuur	□	□	□	□	□
10. De zogenoemde 'ecologische crisis' is erg overdreven	□	□	□	□	□
11. De aarde is een soort van ruimteschip met weinig ruimte en bronnen	□	□	□	□	□
12. De mens is bedoeld om te heersen over de rest van de natuur	□	□	□	□	□
13. De balans van de natuur is erg kwetsbaar en gemakkelijk verstoorbaar	□	□	□	□	□
14. De mens zal genoeg leren over hoe de natuur werkt om het te kunnen controleren	□	□	□	□	□
15. Als de dingen doorgaan zoals het nu gaat, dan zullen we snel een grote ecologische ramp ervaren	□	□	□	□	□

Tot slot volgen hieronder nog een aantal algemene vragen over uzelf.

12 Wat is uw leeftijd? (schrijf uw antwoord op) …… jaar

13 Wat is uw geslacht? (kruis een vakje aan)

□ Man
□ Vrouw

14 Wat zijn de eerste 4 cijfers van uw postcode? (schrijf uw antwoord op) ……

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Wilt u de enquête alstublieft weer retourneren aan mij of op de plek waar u deze hebt gekregen.

Eventuele opmerkingen kunt u hieronder aangeven:

Referenties

Boeken & Artikelen

Adviesbureau voor recreatie en toerisme Veluwe
Natuurtransferia Veluwe, adviesrapport strategische visie, Apeldoorn, mei 2000/B.

Ajzen, I.
2005 *Attitudes, personality and behavior,* 2e druk. Berkshire: Open University Press.

Ajzen, I., Fishbein, M.
1980 *Understanding attitudes and predicting social behavior.* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Arcadis
2001 Verslagen interviews; Quickscan recreatietransferium Ede. Provincie Gelderland, 6 december 2001.

Beunen, R.
2009 *Het recreatief gebruik van de P-Veluwe & de Veluwetransferia; Resultaten 2008.* Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Landgebruikplanning, Wageningen.

Beunen, R., Jaarsma, R.
2004 *Veluwetransferium Nunspeet; Een analyse van het recreatief gebruik.* Wageningen Studies in planning, analyse en ontwerp, nr. 1. Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Landgebruikplanning, Wageningen.

Beunen, R., Jaarsma, R.
2007 *Het Leesten; Een analyse van het recreatief gebruik.* Wageningen Studies in planning, analyse en ontwerp, nr. 9. Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Landgebruikplanning, Wageningen.

Decrop, A.
1999 "Triangulation in qualitative tourism research", *Tourism Management*, 20: pp. 157-161

Dunlap, R.E., Van Liere, K.D., Mertig, A.G., Jones, R.E.
2000 "Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised NEP scale", *Journal of Social Issues*, 56 (3): pp. 425-442.

Eagly, A.H., Chaiken, S.
1993 *The psychology of attitudes,* 1e druk. Orlando Florida: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

Elands, B.H.M., van Marwijk, R., Jochem, R., Pouwels, R., de Boer, T.A.
2005 *Natuur in Nederland: recreatie en biodiversiteit in balans; een modelstudie naar recreatiekwaliteit,* Alterra Rapport 1220, Wageningen: Alterra.

Handboek Veluwetransferium
Onbekend

Jansen-Verbeke, M.C.
1988 *Leisure, recreation and tourism in inner cities: explorative case studies*. Nederlandse Geografische Studies, 58, Utrecht: Elinkwijk B.V.

Jennings, G.
2001 *Tourism research.* Milton: John Wiley & Sons Australia Ltd.

Leijns, W.
2007 *Hunters in the Netherlands; An exploration of their motives, attitudes, characteristics and experiences,* Wageningen Universiteit.

Luzar, E.J., Diagne, A., Gan, C., Henning, B.R.
1995 "Evaluating nature-based tourism using the new environmental paradigm", *Agr and applied Econ.,* 27 (2): pp. 544-555.

Provincie Gelderland
Masterplan Imago Veluwe, Uitwerking Veluwe 2010-project: "Imago Nationaal Park nieuwe stijl", Provincie Gelderland, februari 2007.

Provincie Gelderland
The Veluwe in motion

Provincie Gelderland
Veluwe 2010, een kwaliteitsimpuls!, Provincie Gelderland, Arnhem, november 2000.

Regnerus, H., Beunen, R., Jaarsma R.
2006 "Sturing van gemotoriseerd recreatieverkeer is mogelijk", *Groen 62,* (3), pp. 38-43.

SME Advies
2007 *Doelgroepen over het hoofd gezien; Laag natuurbezoek onder lageropgeleiden en lage inkomens*. Utrecht: SME Advies.

Smith, J.W.
Off-highway vehicle owners' specialization and its relationship to environmental attitudes.

Van Heijst, M.
2009 Interview op 1 april 2009, Veluwetransferium Posbank.

Van Konijnenburg, P.G., Boerwinkel, H.W.J., Bakker, J.G.
1995 Onderzoeksmethodiek t.b.v. het meten van recreatieve waarden in natuurterreinen, Rapport nr. 43. Landbouwuniversiteit Wageningen: Werkgroep Recreatie en Toerisme.

Van Looij, J.
2007 De tuinen van bezinning, Huize Caesarea. Gemeente Apeldoorn, maart 2007, concept.

Vaske, J.J., Grantham, C.E.
1990 *Socializing the Human-Computer Environment.* Intellect Books.

Volkers, F., Van den Broek, J.
2009 Interview op 6 mei 2009, Veluwetransferium Nunspeet.

Witteveen en Bos
2008 Gecombineerde besluit- en plan- m.e.r. Veluwetransferium Apeldoorn, startnotitie. Provincie Gelderland. Deventer: 4 juni 2008.

Websites

Gemeente Nunspeet [online]. Gemeente Nunspeet. Beschikbaar: www.nunspeet.nl/index.php?simaction=content&mediumid=6&pagid=79&fontsize=12 [Bezocht: februari/maart/april/mei/juni/juli 2009]

Het Leesten – Apeldoorn [online]. Het Leesten. Beschikbaar: www.hetleesten.nl [Bezocht: mei/juni/juli 2009]

Hoog Buurlo [online]. Cultuurland Advies. Beschikbaar: www.hoog-buurlo.nl/000000971f0ed5b08/index.html [Bezocht: mei/juni/juli 2009]

Icek Ajzen: Homepage [online]. Icek Ajzen. Beschikbaar: http://people.umass.edu/aizen/tpb.diag.html#null-link [Bezocht: februari/maart 2009]

Nationale Landschappen [online]. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Beschikbaar: www.nationalelandschappen.nl/ls/kaarten/16.jpg [Bezocht: februari 2009]

Rebeqi.org [online]. Rebeqi. Beschikbaar: www.rebeqi.org/ViewFile.aspx?itemID=212 [Bezocht: februari/maart 2009]

Recreatie en vrije tijd – Provincie Gelderland [online]. Provincie Gelderland. Beschikbaar: www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=1029&menu=5259 [Bezocht: 2008]

Staatsbosbeheer – Gebied [online]. Staatsbosbeheer. Beschikbaar: www.staatsbosbeheer.nl/Natuurgebieden/Ugchelen-Hoenderloo/Gebied.aspx [Bezocht: 2009]

TNS NIPO – Statistische tools [online]. TNS NIPO. Beschikbaar: www.tns-nipo.com/pages/significantietools.asp [Bezocht: juni 2009]

Veluwe 2010 – Provincie Gelderland [online]. Provincie Gelderland. Beschikbaar: www.gelderland.nl/eCache/DEF/3/596.Zm9udD0xJnRleHQ9MA.html [Bezocht: februari 2009]

Veluwe 2010: Veluwetransferia – Provincie Gelderland [online]. Provincie Gelderland. Beschikbaar: www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=2211&menu=10989 [Bezocht: 2008]

Veluwetransferia – Provincie Gelderland [online]. Provincie Gelderland. Beschikbaar: www.gelderland.nl/eCache/DEF/5/076.Zm9udD0xJnRleHQ9MA.html [Bezocht: februari 2009]

Veluwetransferium Posbank [online]. Veluwetransferium Posbank. Beschikbaar: www.veluwetransferiumposbank.nl [Bezocht: februari/maart/april/mei/juni/juli 2009]

WisFaq! [online]. Beschikbaar: www.wisfaq.nl/showfaq3.asp?id=11725 [Bezocht: juni 2009]